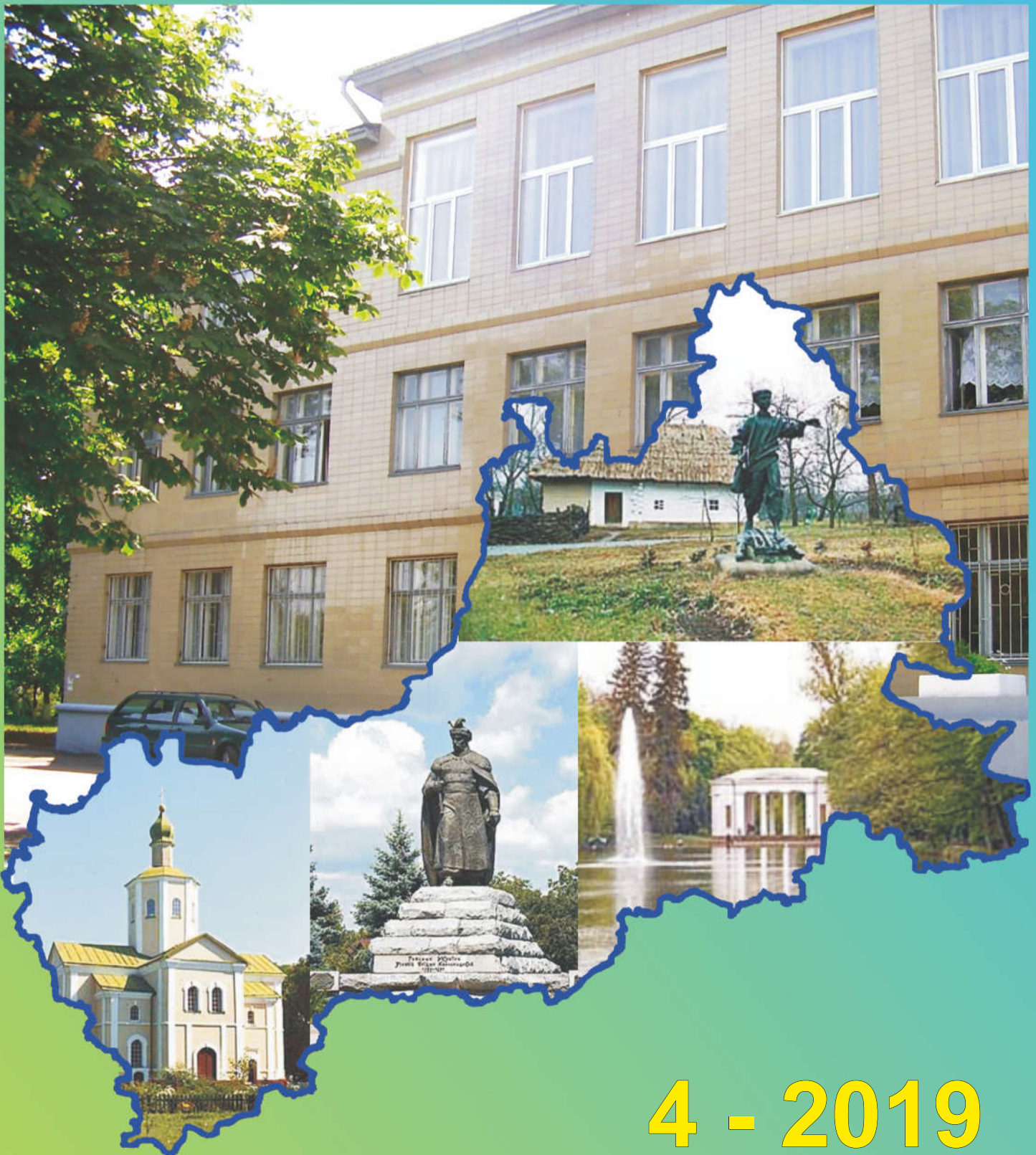

Педагогічний вісник

4 - 2019

ВЕЛЬМИШАНОВНА ОСВІТЯНСЬКА СІМЬНОТЮ!

Щиро вітаємо всіх із прийдешніми святами Нового року та Різдва Христового!

Рік, що минув, був насичений подіями, напруженою працею, перемогами і досягненнями, що сформували у кожного з вас новий життєвий і професійний досвід, яким ви ділилися з нами. Висловлюємо щиро вдячність за надіслані матеріали до журналу, в яких висвітлені основні питання впровадження нової освітньої реформи, формування інклюзивного простору, національно-патріотичного виховання дітей та молоді, використання в освітньому процесі новітніх педагогічних технологій. Вони стали вагомим надбанням багатьох педагогічних працівників, науковців Черкаської області й України. Збираючи ці Зернинки, ми завжди налаштовуємося на подальшу співпрацю і завжди відкриті до діалогу! Тому і надалі чекаємо на цікаві оригінальні напрацювання!

Напередодні прийдешнього року злимо всім здоров'я, здійснення бажань і надій, успіхів у справах.

*Рік двадцятий прибуває,
Нехай Щур Вас оберігає!
Хай рік Новий дає надій,
Здоров'я, виконення мрій,
Прибутків вам, добра у дім,
Шепла та ніжності в родині
Та у рідненській Україні!*

Головний редактор, Заслужений працівник освіти України, кандидат педагогічних наук, доцент, ректорка комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

Наталія Чепурна і члени редакційної колегії

ОСВІТА ХХІ СТОЛІТТЯ

Підоплічко М.Д. Презентація здобутків освітан Черкащини на міжнародному рівні.....2
Міжнародний фестиваль педагогічних інновацій:
 головні події і учасники.....4

НАУКА - ШКОЛИ

Литвин І.М. Розвиток інклюзивних умінь учителів - важлива умова успішної соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.....7
Норкіна О.В. Підвищення рівня розвитку дослідницької компетентності педагогів засобами інформальної освіти.....9
Теслюк П.В. Діагностика та профілактика аутоагресивних проявів серед учнівської молоді.....12

НОВІ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Добровольська Л.Н. Використання ЛЕГО в освітньому процесі початкової школи.....15
Зоря Ю.М. Актуальність STEM освіти в контексті НУШ.....17
Харенко Н.О. Формування емоційного інтелекту і розвиток вміння спілкуватися в учнів Нової української школи.....20
Яременко В.М. Нова Українська школа: як досягти успіху.....22
Хівренок С.М. "Підводна мандрівка". Конспект комплексного заняття в старшій групі з використанням ІКТ.....24
Осіяненко Н.М. "Зимова мозаїка". Підбір інформаційних та дидактичних матеріалів до тематичних тижнів відповідно до типової освітньої програми, розробленої авторським колективом під керівництвом Р.Б.Шияна.....26

МЕТОДИКА.ДОСВІД

Богославець Г.І. Застосування командного менеджменту в управлінні освітнім закладом.....28
Щербаков А.Г. Інформаційно-освітній проект "Курс: освіта" - крок до діджиталізації інформаційного забезпечення державного управління у галузі освіти України...31
Войцях Т.В. Впровадження в освітній простір відновних практик як інструментів досягнення порозуміння і налагодження конструктивного діалогу між учасниками освітнього процесу.....34
Кондратюк С.Ю. Оптимальні шляхи підготовки учнів до Всеукраїнської олімпіади з трудового навчання, технологій...38
Бондаренко І.С. Розвиток мовної та мовленнєвої компетентностей учнів на уроках української мови в 5 класі, або секрети успішного уроку.....42
Бабіченко Н.Ю. Партнерство учителя, батьків і дітей в умовах розвитку Нової української школи.....45
Смирнова О.Ю. Застосування методів та прийомів технології критичного мислення на інтерв'юваних уроках хімії...47
Міхно О.Л. Сучасні тенденції професійного розвитку вчителів іноземних мов.....51
Нісаноглу Н.Г. Співбесіда на вакансію вчителя за кордоном...53
Поліщук О.В. Черкащина - мій рідний край. Усний журнал, присвячений даті заснування Черкаської області.....55
Козова Н.А. Написання есе із теми "Екологія мови". Розробка уроку із розвитку зв'язного мовлення.....58
Тертична І.М. До Танаськи по молоко. Розробка уроку позакласного читання з української літератури. 6 клас.....61
Обмокла Т.П. Мрія про небо. Розробка уроку праці для учнів 3 класу.....63
Юрченко С.І. "Пізнай світ та доброту в ньому". Розробка заходу з використанням технології психолого-педагогічного проектування за сферами "Люди", "Культура", "Я Сам" нової Базової програми розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" для дітей старшої групи.....66

НОВОРІЧНИЙ КАРНАВАЛ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ

Алілуйко Н.П. День Святого Миколая. Розробка виховного заходу для учнів 1-4 класів.....68
Малинко О.М. "Зимова казка". Сценарій новорічного свята для дітей старшої групи.....70
Петрова Т.К. "Щедрий вечір, добрий вечір". Розробка дитячого вертепу для молодшого шкільного віку.....72
Московенко Н.П. Музика мого народу: різдвяно-новорічна обрядовість. Розробка уроку з музичного мистецтва. 4 клас.....75

Засновник журналу:
**Черкаський обласний інститут
 післядипломної освіти педагогічних
 працівників**

Регстраційне свідоцтво
ЧС № 1034 ПР від 20.09.2018

Журнал видається з березня 1995 року
 щоквартально

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Н.М.Чепурна, ректор КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради", кандидат педагогічних наук, заслужений працівник освіти України, доцент (головний редактор)

Г.А.Назаренко, проректор з наукової-методичної роботи інституту, професор, доктор педагогічних наук (науковий редактор)

К.М.Криворот (заступник головного редактора)

Н.І.Лісова, проректор з питань зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти інституту, кандидат педагогічних наук

Ю.І.Завалевський, в.о. директора Інституту модернізації змісту освіти МОН України, доктор педагогічних наук, професор

Т.В.Черкашина, доктор педагогічних наук

Т.К.Андрющенко, доктор педагогічних наук

С.А.Гаряча, кандидат педагогічних наук

О.В.Волошенко, кандидат педагогічних наук, доцент

В.І.Коновальчук, доктор філософських наук, доцент

Н.М.Степанова, кандидат філософських наук

О.В.Крутенко, кандидат педагогічних наук

Ю.М.Зоря, кандидат педагогічних наук

Технічна редакція та комп'ютерна верстка

В.М.Шемшура

Відповідальний за друк **В.М.Шемшур**

Думка редакції не завжди збігається з думкою автора

Редакція рукописів не рецензує і авторам не повертає

За достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей відповідають автори публікацій

Рекомендовано до друку
 вченою радою ОІПОПП
 Протокол № 3 від 30.08.2019
 Підписано до друку 20.11.2019

Папір друкарський №1

Умовн. друк. арк. 4,75

Зам.№1527

Тираж 1000 пр.

Адреса редакції:
 18003, Черкаси, Бидгощська, 38/1,
 КНЗ "ЧОІПОПП ЧОР",

т. +380-472-64-21-78

e-mail: redaktor6@ukr.net

Педагогічний вісник, №4, 2019

М.Д.Підоплічко,

завідувачка відділу перспективного педагогічного досвіду комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЗДОБУТКІВ ОСВІТЯН ЧЕРКАЩИНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

22-24 жовтня 2019 року у Київському Палаці дітей та юнацтва за підтримки та участі Міністерства освіти і науки України, Національної академії педагогічних наук України відбулася Одинадцята міжнародна виставка "Іноватика в сучасній освіті" та Десята міжнародна виставка освіти за кордоном "World Edu".

Найбільший в Україні професійний форум освітніх і науково-педагогічних інновацій з 2009 року представляє інноваційні досягнення національних і закордонних закладів освіти; експозиції сучасного навчального обладнання і дидактичних засобів, електронних ресурсів, інноваційних програм і рішень для освітнього процесу.

Цьогоріч у роботі виставки взяли участь 560 учасників із 25 регіонів України, Чехії, Словаччини, Польщі, Франції, США, Білорусії, зокрема:

- **97** - закладів вищої, фахової передвищої та післядипломної освіти, наукових установ, закордонних закладів освіти й міжнародних освітніх агенцій;

- **329** - закладів загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти, обласних і міських органів управління освітою;

- **110** - закладів професійної (професійно-технічної) освіти, навчально-методичних (науково-методичних) центрів (кабінетів);

- **24** - виробники й постачальники засобів навчання, проєктів, сучасних програм і рішень для сфери освіти й науки, видавництва, освітні портали.

Роботу виставки супроводжувала змістовна тематична програма. Відбулися конференції, презентації, семінари, тренінги, круглі столи, педагогічні коучинги, дискусійні панелі освітніх воркшопів, майстер-класи з участю керівників, провідних фахівців і науковців Міністерства освіти і науки України, Національної академії педагогічних наук України, Державної наукової установи "Інститут модернізації змісту освіти", практичних працівників галузі освіти й представників закордонних закладів освіти, міжнародних представництв, виробників і постачальників засобів навчання з питань впровадження STEM освіти в закладах дошкільної та загальної середньої освіти, змішаного навчання, ефективних форм залучення дітей і молоді з особливими потребами до позашкільної освіти, презентація інноваційних концепцій підвищення кваліфікації і адаптації педагогічних працівників до роботи в умовах Нової української школи, впровадження компетентнісного підходу при осучасненні змісту навчання, інтернаціоналізації освітнього простору як умови ефективного підготовки фахівців світового рівня, застосування сучасного обладнання в освітньому процесі.

Заклади вищої і професійної (професійно-технічної) освіти презентували інновації у впровадженні дистанційної і дуальної освіти, систем менеджменту якості освіти й освітньої діяльності, створених за європейськими стандартами якості вищої освіти, моделей управління і моніторингу з використанням цифрових технологій, нових методик розвитку креативного мислення в особистості, досвіду поєднання навчання з науковими дослідженнями, в

розширенні соціального партнерства. Науковці Національної академії педагогічних наук України представляли науково-методичні розробки, монографії, інноваційні проєкти, педагогічні технології, підручники, навчальні комплекти з проблем розвитку національної освіти, супроводу сучасних змін в освітній реформі нашої країни.

Педагоги Черкащини представили інноваційні досягнення в галузі освіти за такими тематичними номінаціями:

1. Інноваційна діяльність закладів освіти - ресурс забезпечення якості освіти.

2. Інновації в формуванні та розвитку педагогічної майстерності в умовах вимог Нової української школи.

3. Психологічний супровід освітніх реформ.

4. Конкурентоздатний фахівець - сучасна стратегія закладу професійної (професійно-технічної) освіти.

5. Упровадження інноваційних підходів, методів і форм при викладанні предметів природничо-математичного циклу.

6. Мультидисциплінарний підхід до вирішення проблем сучасної освіти.

7. Розробка та впровадження інноваційних засобів навчання, проєктів, програм і рішень у закладах освіти.

Нагороджені такі заклади освіти Черкаської області:

Золотою медаллю відзначені:

- відділ початкової освіти комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради";

- районний методичний кабінет відділу освіти Черкаської районної державної адміністрації Черкаської області;

- Смілянська загальноосвітня школа I-III ступенів № 10 Смілянської міської ради;

- Золотоніська загальноосвітня школа I-III ступенів №5 Золотоніської міської ради.

Срібну медаль отримали:

- методичний кабінет відділу освіти Золотоніської міської ради та виконавчого комітету;

- Золотоніський районний будинок дитячої та юнацької творчості;

- Чигиринський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів №1 ім. Б. Хмельницького Чигиринської міської ради.

З бронзою вітаємо

- Дмитрівський навчально-виховний комплекс "загальноосвітня школа I-III ступенів - дошкільний навчальний заклад" Золотоніської районної ради;

- Коврайський навчально-виховний комплекс "загальноосвітня школа I-III ступенів - дошкільний навчальний заклад" імені Г.С. Сковороди Плещанівської сільської ради ОТГ Золотоніського району;

- Подільський навчально-виховний комплекс "загальноосвітня школа I-III ступенів - дошкільний навчальний заклад" Золотоніської районної ради;

- Пальмірська загальноосвітня школа I-III ступенів Золотоніської районної ради.

Освіта ХХІ століття

Педагогічний вісник, №4, 2019

МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ: ГОЛОВНІ ПОДІЇ І УЧАСНИКИ

26-27 вересня 2019 року в обласному інституті післядипломної освіти відбувся великомасштабний щорічний захід - XI **Міжнародний Фестиваль педагогічних інновацій**. Для участі у Фестивалі надійшло **193 роботи із 17 областей України**. Переможцями визнано 90 осіб. В привітному охайному приміщенні інституту зібралися креативні і творчі освітяни з усіх куточків України, закордону. У перший день відбулося урочисте відкриття з участю керівників освіти Черкаської області, Черкаської облдержадміністрації, учасників фестивалю, ЗМІ.

З вітальним словом звернулись до гостей перший заступник голови Черкаської ОДА **Борис Борисович Лебедцов**; кандидат педагогічних наук, доцент, ректорка обласного інституту **Наталія Миколаївна Чепурна**; начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Інституту модернізації змісту освіти МОН України, кандидат педагогічних наук, доцент **Світлана Володимирівна Кириленко**. Привітали гостей учасники дитячих хореографічних колективів, учні Черкаської спеціалізованої школи № 20 Черкаської міської ради.

У ході фестивалю учасники активно працювали у наукових, науково-методичних студіях, зокрема:

- науковій студії з теми "ОСОБИСТИСНО-ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ САМОПІЗНАННЯ". Проводила Черкашина Тетяна Вікторівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і освітнього менеджменту КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради".

- науково-методичній студії з теми "ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ". Лохвицька Любов Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, заступник декана соціоісторичного факультету з наукової роботи, професор кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди та Михайленко Оксана Василівна, вихователь-методист закладу дошкільної освіти № 7 "Берізка" Переяслав-Хмельницької міської ради Київської області

- науковій студії "ВІЗУАЛЬНА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ: УКРАЇНСЬКЕ КІНО". Волошенко Оксана Валеріївна, менеджер медіаосвітніх програм Академії української преси,

науковий співробітник відділу кіномистецтва і телебачення ІМФЄ ім. М. Рильського НАН України, тренер з медіаосвіти та медіаграмотності (спеціалізація: кіноосвіта і візуальна грамотність).

Багатьох учасників зацікавив майстер-клас **Оксани Валеріївни Волошенко** "Візуальна медіаграмотність: українське кіно".

ОСВІТА ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ

Цього року родзинкою Фестивалю стало проведення наукової конференції "**Освіта Південної Кореї. Сьогоднішня**" з участю професора, спеціального лектора Рю Йй Гю та **MIND-тренінгу з участю Mind-команди Міжнародного Інституту Розвитку Інтелекту**.

Під час лекції професор **Рю Йй Гю** наголосив на основних аспектах виховання дітей. Присутні переглянули відео і ознайомилися з прикладами як долати труднощі, розв'язувати конфлікти, бути готовим до змін себе і світу. Звертаючись до слухачів, професора Рю Йй Гю зауважив, що "найголовнішою передумовою здорового суспільства є наявність правильного мислення у його членів. Цей спосіб мислення не можна побачити очима, він схожий на план будівництва. Як форма і структура будівлі змінюються згідно з проектом, так і життя змінюється в залежності від способу мислення людини. Якщо ви хочете змін у житті, не намагайтесь докладати зусиль для цього, а найперше і найголовніше, зверніть своє серце туди, де б ви хотіли змін. Коли ви змінюєте своє відношення, ваше життя і обставини також змінюються. Люди проживають життя в постійних зусиллях змінити себе, й не можуть звільнитись від цієї нав'язливої ідеї, тому що не знають законів нашої душі".

В умовах сучасного інформаційного світу молоді люди прагнуть досягти успіху будь-якою ціною, адже це єдиний шлях до забезпеченого життя. Проте найчастіше вони не мають внутрішньої сили впоратися з труднощами, які зустрічаються на життєвому шляху. Завдання сучасної системи освіти допомогти школярам виховати інноваційне мислення, завдяки якому молоді люди зможуть мати у майбутньому щасливе життя. Тому представлена тема "Освіта Південної Кореї. Сьогоднішня" стала надзвичайно актуальною в умовах розвитку Нової української школи.

Довідково. Південна Корея в багатьох рейтингах значиться, як країна з однією з найбільш просунутих систем освіти. Вона чітка, прозора. У школі вчать 12 років, кілька разів на рік складається рейтинг кращих учнів.

Дошкільна освіта. Дитячі садки в Південній Кореї діляться на три види:

- Ясла.
- Дитячий садок середнього рівня.
- Старші групи.

При цьому основне завдання дошкільної освіти в цій країні - всебічний розвиток дитини. Починаючи з двох років, малюків вчать читати і писати. У цьому ж віці діти освоюють ази математики і музики. Крім цього, учні дитсадків відвідують заняття із фізкультури і басейн.

Обов'язковими у дитячих садах є також вивчення іноземних мов, уроки на природі, рухливі ігри та основи техніки безпеки. Окрема робота проводиться і з батьками дітей. На регулярних зустрічах обговорюється поведінку малюків, їх успіхи, а також обумовлюються методи організації сприятливого навчального середовища для дитини вдома.

Шкільна освіта. Навчання у південнокорейській школі багато в чому відрізняється від шкільної освіти в Україні. Навчальний рік тут починається не 1 вересня, а 1 березня, а в цілому діти проводять у навчальних закладах близько 15 годин у день. Усі успіхи учнів оцінюються у вигляді балів, а домашні завдання практично відсутні. У цілому, система шкільної освіти розділена таким чином:

- початкова школа - 6 років (із 6 років);
- середня школа - 3 роки (обов'язкова для всіх);
- повна загальна середня освіта - 3 роки (за бажанням).

У молодших класах основна увага приділяється вивченню корейської мови, математики, музики, малювання і природничих наук. З 12 років діти переходять у середню школу, де вимоги і навантаження значно вищі. Учні проводять за партою близько 14 годин і повертаються додому тільки ввечері. Що стосується шкільної програми, то в середній школі передбачено поглиблене вивчення англійської мови, а також знайомство з новими дисциплінами.

Щоб отримати повну середню освіту в Південній Кореї, потрібно йти в старшу школу. Процес навчання на цьому етапі також займає три роки. При цьому програма спрямована на підготовку до вступу до ВНЗ.

1. Вища освіта. За кількістю студентів на частку населення Південна Корея займає одне з лідируючих місць у світі.

2. Бакалаврат. Для отримання ступеня бакалавра потрібно провчитися три роки. Винятком є студенти медичних вузів, які повинні присвятити цьому ступеню вищої освіти шість років.

3. Магістратура. На магістрів навчаються три-чотири роки. У кінці навчання студенти

захищають дисертації, а майбутні лікарі здають національний іспит.

4. Докторантура. Щоб отримати ступінь доктора, потрібно присвятити навчанню ще чотири роки. При цьому доведеться займатися дослідницькою діяльністю і захищати дисертацію.

Особливістю системи вищої освіти в цій країні є і те, що до числа ВНЗ також відносять професійно-технічні коледжі, педагогічні інститути і духовні семінарії.

Щоб стати студентом корейського вищого навчального закладу, потрібно здати випускні іспити у старшій школі і загальнонаціональний вступний іспит. Деякі ВНЗ також проводять додаткові випробування для абітурієнтів. При цьому основним критерієм для влаштування на роботу є престижність університету.

ВНЗ у Кореї є державні і приватні. Щоб вступити після школи до університету, промисловий, професійний, технічний, педагогічний коледж або коледж дистанційного навчання, корейські абітурієнти повинні обов'язково не тільки здати визначені навчальним закладом іспити, а й надати запитувану інформацію про попереднє навчання. У процесі навчання у вузі велика увага приділяється тому, наскільки цілеспрямований студент. Визнання повинно бути на дуже високому рівні: він просто не може бути відмінником, якщо не займається розробками або інший науковою діяльністю, і не вийшов за рамки навчального закладу, міста і країни.

Довідково. Міжнародний інститут розвитку інтелекту здійснює систематичне керівництво просвітницькими форумами та освітніми програмами для фахівців у різних країнах, проводить лекції з розвитку інтелекту (далі MIND-лекції) та консультаційні програми у школах, військових базах, державних установах, промислових підприємствах, тюрмах та ін. з метою виховання лекторів з розвитку інтелекту. Окрім підписання меморандумів про взаємопідтримку з навчальними закладами в усьому світі, IMEI підтримує заснування в університетах Кафедр з розвитку інтелекту, які покликані поширювати здоровий спосіб мислення шляхом обміну студентами та активної товариської діяльності.

Гості були у захопленні від проведеного Фестивалю. Деякі освітяни приїжджають до Черкас не вперше. **Що ж кожного року спонукає людей приїжджати до Черкас?**

Нагадаємо шановному читачу, що Фестиваль започаткований ще у 2009 році. До його започаткування доклали багато зусиль "Державна наукова установа "Інститут модернізації змісту освіти", Інститут проблем виховання НАПН України і керівництво обласного інституту, зокрема

кандидат педагогічних наук, доцент, ректорка **Наталія Миколаївна Чепурна та Галина Анатоліївна Назаренко**, проректор з науково-методичної роботи КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради", доктор педагогічних наук, професор.

У свій час корифей української освіти Василь Олександрович Сухомлинський стверджував, що кожен педагог має нагромаджувати духовне багатство - інтелектуальну й педагогічну мудрість. "Удосконалення педагогічної майстерності - це передусім самоосвіта, особисті ваші зусилля, спрямовані на підвищення власної культури праці і в першу чергу культури мислення. Без індивідуальної думки, без допитливого погляду на власну працю неможлива ніяка методична робота". "Сто порад учителів" [7, 524]. Ці слова перегукуються з настановами Нової української школи "Процес оновлення неможливий без вдосконалення професійної компетентності учителя - усвідомлення себе як інноваційної особистості через самоаналіз власного "Я", відходу від стереотипів, відкритості до нового досвіду і готовності до змін. Школі сьогодні потрібен педагог-психолог, дослідник, тьютор, науковець, актор, здатний креативно розв'язувати професійні завдання, співпрацювати і вести за собою".

Кожного року під час проведення Фестивалю традиційно презентуються результати досліджень сучасного змісту освіти, авторські методики, технології, інноваційні методи та форми роботи, сучасні моделі організації освітнього процесу, а також управлінської діяльності. Приїжджаючи на Фестиваль, кожен учасник акумулює у собі, інновації з різних регіонів України і закордону шляхом участі у наукових і науково-методичних студіях, майстер-класах, секційних засіданнях.

Наразі впровадження і рекламування на регіональному, всеукраїнському, міжнародному рівнях інноваційних педагогічних технологій дає хороші позитивні результати. На Фестиваль з'їжджаються до 100-а осіб. Запрошуються науковці, методисти, учителі, вихователі, ЗМІ.

Майже кожного року відвідують захід такі відомі науковці як дійсний член Національної академії педагогічних наук, директор Інституту проблем виховання НАПН України, доктор психологічних наук, професор **Іван Дмитрович Бех**; начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Інституту модернізації змісту освіти МОН України, кандидат педагогічних наук, доцент **Світлана Володимирівна Кириленко**.

Почесними гостями є ректор філіалу Міжнародного Інституту Розвитку Інтелекту, професор **Пак Сонг Су**; керівник Латвійського Центру гуманної педагогіки, Лицар

гуманної педагогіки **Погребняки Ірміне Констянтинівна**.

Проводять свої наукові студії **Олексій Сергійович Воронкін**, кандидат педагогічних наук, викладач Обласного комунального закладу "Севєродонецький коледж культури і мистецтв імені Сергія Прокоф'єва; Любов Василівна Лохвицька, кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти, заступник декана факультету педагогіки і психології з наукової роботи ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"; **Ольга Олексіївна Рибалко**, кандидат педагогічних наук, викладач інформатики, математики, методики викладання математики та інформатики в початкових класах Прилуцького гуманітарно-педагогічного коледжу імені І. Я. Франка; **Тетяна Костянтинівна Андрющенко**, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри професійного розвитку педагогів КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради". Вони ознайомлюють учасників із сучасними підходами до впровадження педагогічних інновацій. Доповідачі демонструють розмаїття методико-педагогічних ідей, орієнтовні шляхи реалізації нового змісту освіти та розбудови Нової української школи. Обговорюються проблеми, пов'язані з пошуком шляхів до нової школи через співпрацю та партнерство, визначенням орієнтирів демократизації сучасного освітнього середовища.

У рамках заходу відбувалась презентація 47-ми авторських шкіл з усіх областей України, під час якої із пропозиціями до співпраці виступали **Ігор Горькій**, директор зарубіжних проектів школи Global Outreach Charter Academy (м. Джексонвилл, штат Флорида, США) та **Андрій Сініцин**, директор всеукраїнського Фонду академічних та освітніх інновацій.

Кожного року представлений досвід опрацьовується і видається збірник, у який входять кращі роботи, оцінені солідною комісією. Тому й прямують кожного року звідусіль освітяни, щоб почерпнути ці знання і відчуті духовне єднання близьких людей!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Освіта у Кореї / [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://ukr.segodnya.ua/lifestyle/psychology/obrazovanie-za-granicey-v-yuzhnoy-koree-mnogo-uchat-naizust-i-boyatsya-progulivat-787342.html>
2. Дошкільна освіта / [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.uakoreaedu.org/ua/education-in-korea>

Від редакції

І. М. Литвин,

кандидат педагогічних наук, завідувачка ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНИХ УМІНЬ УЧИТЕЛІВ - ВАЖЛИВА УМОВА УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Для України інклюзивне навчання є педагогічною інновацією і в той же час вимогою не лише часу, а й одним із міжнародних зобов'язань держави, яке вона намагається виконати. Інтегрування дітей з порушеннями розвитку до загальноосвітнього простору України як один з напрямків гуманізації всієї системи освіти відповідає пріоритетам державної політики. І саме вдосконалення інклюзивної освіти, створення умов для становлення особистості кожної дитини відповідно до її особливостей, психічного та фізичного розвитку є одним з найбільш актуальних завдань Концепції Нової української школи.

Наразі у закладах загальної середньої освіти Черкаської області нараховується понад 3,3 тисячі дітей шкільного віку з особливими освітніми потребами. Значна їх кількість (2,5 тис.) здобуває освіту на загальних підставах. Інші навчаються за інклюзивною та

створено та функціонують 6 спеціальних (інтегрованих класів) для 66 дітей.

Для забезпечення належного освітнього процесу дітей з особливими потребами у закладах освіти введено 166 посад асистента вчителя та вихователя (141 асистент у школах і 25 асистентів - у дошкільних закладах). У Черкаській області створено та діють 27 інклюзивно-ресурсних центрів. Наразі 119 фахівців ІРЦ проводять комплексну оцінку розвитку, надають корекційно-розвиткові послуги дітям та консультативні послуги батькам і педагогічним працівникам.

Важливою умовою успішного впровадження інклюзивної освіти є готовність педагогічних працівників до цілісного психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. З метою ефективної професійної підготовки педагогічних працівників до реалізації інклюзивного навчання у системі післядипломної освіти створено **ресурсні центри підтримки інклюзивної освіти**.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 617 на базі комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" створено і активно діє ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти (за рішенням Вченої ради від 31.08.2018 №3).

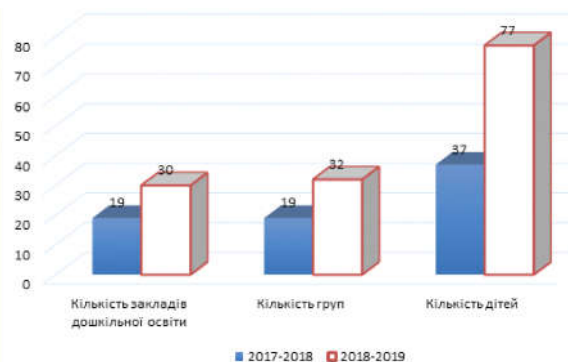
Основними його завданнями є:

- підвищення професійної компетентності педагогічних працівників ІРЦ, закладів освіти щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами шляхом організації та проведення тренінгів, семінарів, вебінарів тощо;
- надання консультативно-методичної допомоги з питань навчання дітей з особливими освітніми потребами керівникам та педагогічним працівникам закладів освіти, ІРЦ, установ (закладів) соціального захисту населення, закладів охорони здоров'я, батькам (іншим законним представникам) дитини, посадовим особам обласних (міських) державних адміністрацій, представникам органів місцевого самоврядування та громадським організаціям;
- аналіз даних про фахівців, які надають психолого-педагогічну допомогу, корекційно-розвиткові послуги дітям з особливими освітніми потребами у відповідній адміністративно-територіальній одиниці (їх професійний рівень, місце роботи);
- узагальнення інформації щодо закладів освіти відповідної адміністративно-територіальної одиниці, які надають психолого-педагогічну допомогу, корекційно-розвиткові послуги дітям з особливими освітніми потребами;
- аналіз даних щодо охоплення навчанням дітей з особливими освітніми потребами в регіоні, вивчає та узагальнює досвід роботи закладів освіти;

індивідуальною формою (педагогічний патронаж). Щодо забезпечення безперервного й поступального розвитку інклюзивної освіти в області упроваджені інноваційні практики інклюзивного навчання, а саме: у період із 2017 по 2018 роки у 2,5 рази збільшилася кількість закладів, де організовано інклюзивне навчання. Наразі таку форму освіти забезпечують 139 навчальних закладів області, з яких 109 - заклади загальної середньої освіти та 30 - дошкільної освіти.

Інклюзивною формою навчання охоплено 297 дітей, зокрема 220 - учні шкіл, 77 - дошкільнята. Крім цього, на базі чотирьох Черкаських міських шкіл

- інформаційно-просвітницька робота з підвищення рівня обізнаності громадськості про дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю, у взаємодії з громадськими об'єднаннями, зокрема з ГО "Сонячні діти Черкащини", "Черкаське обласне відділення "Дитячого фонду України", "Черкаська обласна спілка молоді з особливими потребами "Сонце", батьками (іншими законними представниками) дітей з особливими освітніми потребами, поширення інформаційних матеріалів у засобах масової інформації тощо.

Фахівцями ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти розроблено навчальні програми курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників з тем як "Інклюзивна освіта в Новій українській школі", "Професійне співробітництво у закладі освіти з інклюзивним навчанням", "Організація та зміст роботи асистента вчителя/вихователя закладу дошкільної та загальної середньої освіти із дітьми з особливими освітніми потребами", "Організаційні та управлінські аспекти впровадження інклюзивного навчання", "Типову освітню програму організації та проведення підвищення кваліфікації вчителів-логопедів закладів дошкільної, загальної середньої освіти, спеціальних шкіл, навчально-реабілітаційних центрів та логопедичних пунктів", "Програму спецкурсу "Формування команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами", "Навчальну програму тренінгу "Організаційно-методична діяльність інклюзивно-ресурсних центрів" для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників", "Типову освітню програму організації та проведення підвищення кваліфікації вчителів-логопедів та вчителів-дефектологів інклюзивно-ресурсних центрів" тощо.

Під час проходження курсів підвищення кваліфікації педагогічні працівники та фахівці ІРЦ ознайомлюються з основними нормативними документами, принципами й технологіями впровадження інклюзивного навчання, специфічними особливостями дітей різних категорій, підходами щодо їх навчання та виховання. Слухачі відвідують освітні заклади, які успішно впроваджують інклюзивне навчання, знайомляться з організацією архітектурної доступності закладів, відвідують уроки, корекційно-розвиткові заняття, отримують відповіді на запитання, які їх цікавлять.

Із метою реалізації безперервної формальної, неформальної, інформальної освіти та підвищення професійної компетентності педагогічних працівників та фахівців ІРЦ до роботи в інклюзивному освітньому середовищі фахівцями ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти організовуються й проводяться інструктивно-методичні наради, семінари-практикуми, засідання за круглим столом, тренінги. **Зокрема, у минулому навчальному році відбулися заходи з таких тем:**

- "Підвищення професійної компетентності вчителів, які працюють в інклюзивних класах". Семінар-практикум для методистів РМК, ММК, які відповідають за інклюзивне навчання.

- "Інтеграція науки і практики у вирішенні проблем інклюзивної освіти". Триденний Українсько-німецький круглий стіл.

- "Інклюзивне навчання: організаційно-педагогічні та соціально-психологічні аспекти". Обласний семінар-практикум для директорів інклюзивно-ресурсних центрів області.

- "Організація освітнього процесу для дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку в умовах інклюзивного навчання". Обласний семінар для асистентів вчителів, які працюють в інклюзивних класах.

- "Завдання та основні напрями роботи інклюзивно-ресурсного центру в умовах реформування освіти". Обласний семінар-практикум для директорів інклюзивно-ресурсних центрів області.

- "Формування навичок безпечної поведінки дітей з особливими освітніми потребами". Тренінг для асистентів вчителів.

- "Міжвідомча співпраця інклюзивно-ресурсного центру. Батьки як ключові партнери в інклюзивному навчанні та законні представники дитини". Обласний семінар для директорів інклюзивно-ресурсних центрів області.

- Організація роботи спеціалістів інклюзивно-ресурсного центру з дітьми, які мають комплексні порушення розвитку: діагностична та корекційна складова". Обласний семінар-практикум для фахівців інклюзивно-ресурсних центрів області.

Центр має сучасне матеріально-технічне забезпечення, що дозволяє проводити різні форми методичної роботи. Працюючи з корекційним обладнанням, педагоги краще розуміють потреби дітей з особливими освітніми потребами.

На базі центру постійно діє творча група "Азбука творчості для дітей з особливими освітніми потребами", учасниками якої є педагогічні працівники та батьки дітей з особливими освітніми потребами.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти та з метою реалізації Концепції Нової української школи фахівцями центру розроблені навчальні та корекційно-розвиткові програми для дітей з особливими освітніми потребами:

1. "Програма для 5-10 класів спеціальних шкіл для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку "Трудове навчання: рослинництво".

2. "Програма для 5-6 класів спеціальних шкіл для дітей з інтелектуальними порушеннями помірного ступеня "Трудове навчання".

3. "Програма для 10 класу для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку "Фізика і хімія у побуті".

4. "Навчальна програма для учнів 10 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями "Трудове навчання: взуттєва справа".

5. "Програма з корекційно-розвиткової роботи "Ритміка" для 5-10 класів для дітей з інтелектуальними порушеннями помірного ступеня спеціальних закладів загальної середньої освіти".

6. "Програма з корекційно-розвиткової роботи "Розвиток мовлення" для 9 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями".

7. "Програма з корекційно-розвиткової роботи "Розвиток мовлення" для 8 класу для дітей з інтелектуальними порушеннями".

8. "Програма з корекційно-розвиткової роботи "Розвиток мовлення" для підготовчих, 1-7 класів для дітей з інтелектуальними порушеннями".

9. "Програма з корекційно-розвиткової роботи "Розвиток мовлення" для 10 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку".

На Х міжнародній виставці "Сучасні заклади освіти" ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" отримав золоту медаль за інноваційний досвід роботи "Інклюзія в освітньому просторі Черкащини" в номінації "Сучасний вектор розвитку інклюзії".

На XI Міжнародний фестиваль педагогічних інновацій фахівці центру представили інноваційну розробку з теми "Попередження дислексії та дисграфії у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку".

Фахівці ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти не зупиняються на досягнутому, постійно підвищують свій професійний рівень, вивчають та поширюють інноваційні практики серед педагогічних працівників шляхом участі у престижних рейтингових міжнародних і всеукраїнських фестивалях, конкурсах, конференціях, конгресах, симпозиумах та на сторінках фахових видань.

О.В. Норкіна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійного розвитку педагогів КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасне суспільство дуже швидко розвивається в усіх областях людської діяльності. Реформування освіти потребує вчителя, який не лише ефективно здійснює педагогічну діяльність, а й забезпечує якість освіти на основі упровадження педагогічних інновацій, апробації нових програм, підручників та посібників, здійснення дослідно-експериментальної роботи з різних аспектів педагогічної практики. Тому перед педагогами постає завдання удосконалювати власну професійну компетентність, розвивати здатність творчо мислити, вміння знаходити нестандартні рішення, бути ініціативними, готовими до власного пошуку. Зокрема, актуальною для вчителів стає проблема здійснення самостійної дослідницької діяльності, що є складовою дослідницької компетентності педагога.

"Дослідницьку компетентність педагога" трактуємо як інтегративну якість, яка характеризується вмотивованістю та ціннісним ставленням учителя до дослідницької діяльності, цілісною системою знань, умінь, навичок, особистісних якостей, що відображається у готовності та здатності здійснювати власну дослідницьку діяльність задля підвищення якості освіти учнів [4].

Розгляд питання організації післядипломної педагогічної освіти підтверджує необхідність формування та розвитку дослідницьких умінь, розвиток професійних та особистісних якостей педагога, потрібних для здійснення ним дослідницької діяльності, сприяння набуттю досвіду пошуково-дослідницької діяльності, що у своїй сукупності складають дослідницьку компетентність педагога.

Навчання педагогів охоплює цілий комплекс безперервних процесів освіти. Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів [2].

Зупинимось саме на інформальній освіті, результати навчання якої визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством. Інформальна освіта (самоосвіта) - це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної

діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозволяям [2].

Для педагогічного працівника самоосвіта є необхідною умовою його професійної діяльності, заснованій на оновленні, поширенні й поглибленні знань, узагальненні досвіду шляхом системної роботи, спрямованої на саморозвиток та самовдосконалення особистості, задоволення власних інтересів і потреб освітнього закладу.

Самоосвіта педагога передбачає не відновлення знань, якими він оволодів у вузі, а ознайомлення з новітніми педагогічними та психологічними дослідженнями, пошук нових шляхів організації освітнього процесу, вирішення на відповідному рівні педагогічних проблем.

Ефективність результату самоосвітньої діяльності педагога залежить від раціонального її планування, від мотивації педагога до самоосвіти і саморозвитку, від адекватного уявлення про власну діяльність і особистісні якості, від знання професійних вимог суспільства.

Мотивацією педагога до самоосвіти може бути ціннісне ставлення до власної професійної діяльності, інтерес до поглиблення знань з педагогіки та психології, методики викладання навчальної дисципліни. Стимулом можуть бути різні життєві обставини: нове престижне місце роботи, висока заробітна плата, - те, що викликає почуття відповідальності. Мотивацією також слугує бажання вдосконалювати освітній процес відповідно до сучасних вимог й підвищувати власну професійну компетентність через самоосвіту.

Назвемо позитивні моменти самоосвіти педагога:

- з власної ініціативи виявляє бажання засвоювати нові знання, а значить хоче вдосконалити знання і заповнити прогалини в них;
- самостійно відчуває потребу у вдосконаленні знань й вміє вчасно засвоювати необхідну інформацію;
- сам обирає для себе зручний час та темп опанування новими знаннями.

Слід відмітити, що не кожен педагог може цілеспрямовано вчитися без відповідного впливу і зовнішнього стимулювання. Для більшості вчителів потрібні часові рамки й вимоги. Добре, коли є досвідчені колеги, які можуть допомогти і поділитися досвідом. Але разом з цим потрібно

забезпечити педагогів інформацією про доступні курси, тренінги, семінари, практикуми тощо, аби стимулювати інтерес до самоосвіти відповідно до їхніх потреб.

Ефективним засобом, що вирішує питання швидкого поширення інформації серед педагогів, звичайно, являються інформаційно-комунікаційні технології. Тому володіння сучасними ІКТ є невід'ємною частиною самостійної роботи педагога в прагненні отримати ним нові знання, вміння та навички. Це посилює конкурентоспроможність педагога на ринку праці, дає більше можливостей для підвищення рівня професійної компетентності, зокрема дослідницької, та покращує якість освіти.

Науковцями (В. Биков, В. Лаптев, Т. Коваль, І. Ніканорова та ін.) стверджується, що ІКТ сприяють: економії соціального часу, що досягається за рахунок використання нових видів інформаційних комунікацій; переходу до інформаційного способу життя, використання сучасних інформаційних ресурсів і послуг; можливості навчання незалежно від місця проживання та мобільності; можливості утворювати мережеві спільноти. ІКТ здійснюють активний вплив на процес навчання і виховання тих, хто навчається, оскільки змінюють схему передавання знань і методи навчання [1]. Отже, використання педагогами інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічній діяльності є новим етапом, що сприяє індивідуалізації навчального процесу при збереженні його цілісності за рахунок автоматизованих навчальних програм; зміні процесу пізнання шляхом розвитку логічного, дослідницького мислення. Використання ІКТ надає можливість побудови відкритої системи освіти, що забезпечує кожному індивіду власну траєкторію навчання і самонавчання.

Технологічний прогрес сучасного інформаційного суспільства призвів до появи віртуальних систем, що сприяють формуванню новітніх методів навчання та самонавчання у педагогічній освіті. Одним із таких методів навчання у віртуальному середовищі є створення віртуальних шкіл, що сприяють розвитку особистості педагога. Тому актуальною проблемою сьогодення є створення інформаційно-комунікаційного простору, що дає можливість поєднати свою професійну діяльність із постійним самовдосконаленням і розвитком компетентностей, дослідницької зокрема.

Для забезпечення інформальної освіти педагогам Черкаської області пропонуємо використовувати можливості сайту "Інтернет-школа педагогічної майстерності" [5], який є складовою інформаційного освітнього простору КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" і функціонує як компонент Черкаського освітянського порталу [3]. Сайт спрямований на забезпечення самоосвіти та підвищення професійної

компетентності педагогів, зокрема дослідницької, засобами дистанційної самоосвіти. Це навчальне середовище допомагає у поглибленні знань, набутті нових умінь та навичок в зручний час. Сайт "Інтернет-школа педагогічної майстерності" пропонує цікаві та актуальні теми, не потребує додаткових витрат (на дорогу та проживання), онлайн-підтримку модераторів, індивідуальні консультації тьюторів спецкурсів, активне спілкування між учасниками, співпрацю впродовж навчання з колегами та з тьюторами, сертифікат обласного рівня про проходження відповідного спецкурсу від комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради".

Метою діяльності "Інтернет-школи педагогічної майстерності" є: створення умов для досягнення педагогами бажаного рівня професійної компетентності у міжкурсовий період через інформальну освіту та здійснення підвищення кваліфікації педагогів області за технологіями дистанційного навчання засобами мережі Інтернет.

Основні завдання діяльності сайту "Інтернет-школа педагогічної майстерності":

- Здійснення науково-методичного супроводу професійної діяльності педагогів.
- Ознайомлення педагогів з інноваційними педагогічними технологіями.
- Впровадження сучасних форм безперервної освіти педагогів області.
- Збільшення кількості вчителів, які, використовуючи Інтернет, отримують інформальну освіту для підвищення професійної компетентності, зокрема дослідницької.
- Задоволення потреб педагогів області у безперервній освіті.
- Формування загальної інформаційної культури вчителів.
- Створення бази дистанційних спецкурсів за тематичними напрямками.

У відповідності до мети та завдань функціонування сайту визначена така його структура: "Головна сторінка", "Каталог спецкурсів" та "Курси".

Представимо зміст кожної сторінки сайту.

На головній сторінці сайту відображено інформацію для педагогів, яка вмотивовує їх підвищувати рівень власної професійної компетентності, у тому числі дослідницької, через інформальну освіту. Розкрито особливості самоосвітньої діяльності вчителя та механізм дистанційного опанування запропонованих спецкурсів сайту.

Сторінка сайту "Каталог спецкурсів" презентує список тем, які сприяють особистісному та професійному зростанню педагогів. Темі, розроблені науково-педагогічними працівниками, методистами інституту, розкривають ідеї видатних педагогів, різноманітні освітні інновації, що допоможуть працівникам освіти вирішувати актуальні професійні проблеми та потреби сучасності. Всі

матеріали зазначених тем розміщені на сайті для опрацювання педагогів у вигляді спецкурсів і доступні на наступній сторінці сайту.

Сторінка сайту "**Курси**" потребує найбільшої уваги, оскільки саме тут відбувається дистанційне навчання. Для технологічного забезпечення роботи цієї сторінки використано програму Moodle, спеціально створену для он-лайн курсів як систему управління віртуальним середовищем, орієнтовану на організацію взаємодії між викладачем та слухачем. Слід зазначити, що система підтримує будь-який електронний формат документів, що є важливим для користувачів. Крім цього, платформа надає можливість застосовувати у навчальному процесі чати та форуми з використанням графічної інформації тощо. Ця програма також дає можливість розміщувати лекційний матеріал у вигляді веб-сторінок, файлів, посилань на різні джерела, створювати та проводити електронне тестування. Загалом, програма Moodle дозволила організувати освітній процес на основі використання електронних засобів навчання, системи контролю й оцінювання навчальної діяльності педагогів, створюючи простір для забезпечення інформальної освіти.

На сторінці "**Курси**" представлено алгоритм опанування спецкурсів. Для навчання на сайті "**Інтернет-школа педагогічної майстерності**" користувачам потрібно зареєструватися. Надалі, використовуючи свій логін і пароль, відвідувачі мають доступ до всіх запропонованих спецкурсів. Одночасно користувач може обирати для опанування декілька спецкурсів.

Опубліковані та відкриті для доступу користувачів спецкурси ефективно впливають на розвиток професійної, зокрема дослідницької, компетентності педагогів, адже підштовхують до пошуку нових ідей, методів, апробації представлених напрацювань науково-педагогічних працівників.

Протягом навчання за дистанційними спецкурсами у педагогів розвиваються особистісні і професійно важливі якості, що є складовою саме дослідницької компетентності: вміння отримувати результат від дослідницької роботи, дослідницьке мислення, комунікативність, педагогічна рефлексія, творчість, здатність до самоаналізу тощо.

Відповідно до графіка навчання необхідно записатись на обраний спецкурс і в двомісячний термін самостійно опрацювати представлені матеріали. Протягом року пропонується такий графік навчання за спецкурсами: жовтень-листопад, січень-лютий та квітень-травень. У кінці кожного терміну навчання пропонується скласти електронне тестування. Тести відкриті останній тиждень другого місяця навчання. Кожному педагогу дається дві спроби для отримання позитивного результату, а саме, дати правильні відповіді не менше як на 75% запитань. Програма для дистанційного навчання Moodle дозволила створити електронні тестові завдання різних типів, автоматично фіксувати та перевіряти результати, регламентувати час та

варіювати завдання, а також обирати кращу оцінку для кожного педагога за двома можливими спробами. За позитивними результатами електронного тестування користувачам видаються сертифікати про проходження відповідного спецкурсу.

У процесі розроблення тестових завдань за спецкурсами враховано рівномірність їхнього розподілу за структурою та складністю поданого матеріалу. Тестове завдання передбачає питання з вибором однієї або кількох правильних відповідей, на встановлення відповідності та питання, де потрібно вписати правильну відповідь у відведеному місці.

Дистанційне спілкування викладачів-тьюторів та користувачів сайту за допомогою повідомлень передбачає можливість виявити, наскільки корисним і популяризованим є сайт для педагогів Черкаської області, з'ясувати їхню думку з різних аспектів педагогічної діяльності. А також слухачі можуть отримати консультацію щодо різних аспектів удосконалення педагогічної діяльності за матеріалами спецкурсів, обмінюватися досвідом, професійними успіхами та невдачами з тьюторами та колегами, одержувати корисні поради вирішення проблемних питань.

Таким чином, використання інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення інформальної освіти і розвитку професійної, зокрема дослідницької, компетентності педагогів не тільки полегшує зазначений процес, а й піднімає його на якісно новий рівень. Сайт "Інтернет-школа педагогічної майстерності" забезпечує організовану самоосвіту, а також дозволяє педагогам здійснювати самоаналіз власної дослідницької діяльності, цим самим підвищуючи рівень розвитку дослідницької компетентності. Засобами інформальної освіти педагоги оволодівають різноманітними уміннями та навичками в контексті власного дослідження, шляхом запозичення інноваційного досвіду колег та презентації власних напрацювань, отриманих у ході педагогічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В.Ю. Биков. - Київ : Атіка, 2009. - 684 с.
2. Закон України "Про освіту" від 05.09.2017 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Комунальний навчальний заклад "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://oipopp.ed-sp.net/>
4. Норкіна О.В. Розвиток дослідницької компетентності вчителів математики засобами інформаційно-комунікаційних технологій : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Норкіна Олена Валеріївна. - Умань, 2017. - 245 с.
5. Сайт "Інтернет-школа педагогічної майстерності" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://courses.ippro.com.ua/>

П.В.Теслюк,

доцент кафедри психології комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради", кандидат психологічних наук, доцент

ДІАГНОСТИКА ТА ПРОФІЛАКТИКА АУТОАГРЕСИВНИХ ПРОЯВІВ СЕРЕД УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Суттєва негативна зміна соціально-економічних, соціально-психологічних, екологічних та інших чинників існування сучасної людини призводить до зростання поширеності суїцидів та інших варіантів аутоагресивної поведінки. Тому наразі особливою актуальністю відзначається проблема психопрофілактики аутоагресивних проявів серед учнівської молоді. Це пов'язано з тим, що навіть поодинокий випадок самогубства чи іншого варіанту аутоагресивної поведінки у педагогічному колективі викликає у його членів почуття розгубленості, песимізму, вражає своєю деструктивністю, що негативно відбивається на стані морально-психологічного клімату колективу. Наявність суїцидальної активності серед учнів шкіл обумовлює необхідність пошуку ефективних засобів прогнозування та психопрофілактики аутоагресії. Проте організаційні та практичні заходи, що вживаються з метою попередження суїцидів серед молоді, як свідчать статистичні дані, є недостатніми. Так, за даними Державної служби статистики, в минулому році коефіцієнт самогубств в Україні склав 16,6 осіб на 100 тис. населення (дані Всесвітньої організації охорони здоров'я відрізняються: 20,1 на 100 тис. осіб), тобто всього жертвами суїциду стало близько 7 тисяч українців, серед яких значний відсоток складають діти підліткового і юнацького віку [3]. Високий рівень суїцидального ризику мають студенти та учні коледжів, старших класів школи (зокрема, це стосується здійснення нелетальних суїцидальних спроб та формування еквівалентних форм саморуйнуючої поведінки, насамперед наркотичної залежності), що найчастіше обумовлено психологічними проблемами батьків та неадекватними формами виховання дітей і підлітків, а також недостатністю профілактичної роботи серед молоді щодо питань аутоагресивної поведінки.

Таблиця 1

Розподіл середньої щорічної кількості самогубств в Україні за віковими групами в абсолютних значеннях

Середні щорічні абсолютні значення кількості самогубств за віковими групами	Вікові групи				
	0-14	15-24	25-44	45-64	Понад 65
	79,9	1070	4589	4983	2480

За наведеними абсолютними цифрами можна констатувати, що за останні п'ятнадцять років щорічно в Україні гине понад тисячу підлітків і юнаків [5]. Даний факт викликає серйозне занепокоєння і потребує наукового аналізу змісту поняття аутоагресії, причин її виникнення та можливостей запобігання цього явища.

Згідно з визначенням, аутоагресія - це навмисна (усвідомлювана чи несвідомо) активність, спрямована

на заподіяння собі шкоди у фізичній та/або психічній сферах. Аутоагресія проявляється, зокрема, в самозвинуваченні, самоприниженні, нанесенні собі тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, аж до самогубства, саморуйнівній поведінці, зокрема пияцтві, алкоголізмі, наркоманії, ризикованій сексуальній поведінці, виборі екстремальних видів спорту тощо [2].

Проблема аутоагресивної поведінки є комплексною і вирішується на межі різних наук: медицини, психології, психіатрії, філософії, педагогіки. Різні дослідники по-різному розуміють причини виникнення аутоагресивної поведінки. Вітчизняні концепції аутоагресивної поведінки будуються на уявленні про те, що кожний випадок аутоагресії визначається співвідношенням середовищних, особистісних і психопатологічних чинників. У психоаналізі аутоагресія розглядається як захисний механізм психіки. Вважається, що така поведінка є наслідком перенаправлення агресії, спочатку спрямованої на зовнішній об'єкт. У випадках, коли від існування цього об'єкту залежить благополуччя людини-агресора, агресія може змінювати своє спрямування. В одних випадках - на інший зовнішній об'єкт (виміщення), а в інших випадках, якщо такого об'єкту не знаходиться чи якщо таке перенаправлення виявляється неприйнятним (засуджуваним), - агресія виявляється спрямованою на самого себе. Незважаючи на те, що аутоагресія створює серйозні проблеми для суб'єкта, емоційно вони виявляються для нього більш прийнятними, ніж усвідомлення первинного об'єкту агресії. У світлі теорії соціальної адаптації аутоагресія є формою дезадаптивних поведінкових реакцій на різні несприятливі у фізичному і психічному плані життєві ситуації, що викликають стрес, фрустрацію і тому подібні стани. Психологічно аутоагресія виступає одним з основних соціально-дезадаптивних способів вирішення проблем, пов'язаних зі збереженням індивідуальності і totoжності, із захистом почуття власної цінності, з протидією несприятливому для індивіда соціальному оточенню.

Н.П. Піщулін розглядає аутоагресію у структурі моделі дезадаптивної поведінки, що виникає як результат фрустрації. Люди, не здатні адаптуватися до змін соціального середовища і не здатні протидіяти стресу "вживання" в нову соціальну ситуацію, реагують ірраціональним способом, а саме:

- можуть стати агресивними аж до фізичного насильства;
- можуть регресувати до інфантильних реакцій;
- можуть вперто триматися звичного способу дій, відмовляючись сприймати запропоновані зміни, навіть найбільш виправдані;
- можуть "опустити руки", втративши всі ознаки ініціативності і присутності духу.

В.В. Козлов розробив кризову концепцію соціальної дезадаптації особистості, згідно з якою люди, схильні до аутоагресивних реакцій на екстремальні (кризові) життєві ситуації, піддаються

особистісній негативній дезінтеграції. Негативна дезінтеграція супроводжується деструктивними змінами в міжособистісних відносинах і наростанням соціальної аутизації особистості. На думку В.В. Козлова, аутоагресивні особистості через зниження загальної стійкості до кризових умов найбільшою мірою схильні до таких видів хронічного саморуїнування, як алкоголізм, наркоманія, суїцидальна поведінка.

Л.І. Анциферова розглядає аутоагресію як дезадаптивний психологічний захист (копінг-стратегію), що виникає в особистості у важких чи екстремальних життєвих умовах, зважаючи на нездатність до адекватного переосмислення, переоцінки зміненої соціальної ситуації.

Різка зміна способу життя (необхідність пошуку засобів існування, збільшення обсягу трудових навантажень тощо) при відсутності підтримки соціальних інститутів; синдром втрати з його інтенсивним "психологічним болем" (при втраті значимої людини, значущого соціального статусу); відсутність стійких моральних критеріїв при різкому підвищенні загального рівня агресивності в соціальному оточенні; існування в умовах постійної соціальної невизначеності, хронічного стресу, - все це може призвести до різкого посилення психофізичних навантажень та, відповідно, до виснаження компенсаторних можливостей людини, її вираженої астенізації. Результатом може бути формування стану дезадаптаційної готовності. Накладання на подібний дезадаптаційний стан конкретної психотравмуючої ситуації безпосередньо включає механізм формування захисної пристосувальної поведінки, у тому числі і аутоагресивної [4].

На основі аналізу зовнішньої обумовленості аутоагресивної поведінки Г.Я. Пилягіна виділяє наступні умови виникнення аутоагресії:

- **фрустрована людина**, яка пригнічує свою агресію і одночасно заперечує свої просоціальні інтроекти;
- **психотравмуюча ситуація**, в якій реалізуються захисні паттерни поведінки, зумовлені вищезазначеним внутрішньоособистісним конфліктом;
- **зворотній негативний зв'язок** - нереалізовані соціальні очікування суб'єкта посилюють його агресивність, потребу розв'язання внутрішньоособистісних конфліктів [5].

Розглянуті теоретичні уявлення ставлять акцент на зовнішній обумовленості аутоагресії. А.А. Реан, навпаки, наголошує на внутрішній структурі аутоагресії. Він пропонує ввести поняття "аутоагресивний паттерн особистості". Аутоагресія, на його думку, являє собою складний особистісний комплекс, що функціонує і проявляється на різних рівнях. У структурі аутоагресивного паттерну особистості дослідник виділяє чотири елементи:

1. Характерологічний - рівень аутоагресії позитивно корелює з деякими рисами і особливостями характеру: інтроверсією, педантичністю, демонстративністю, а також з депресивністю і невротичністю.

2. Самооціночний - зв'язок аутоагресії і самооцінки. Чим вища аутоагресія особистості, тим нижча самооцінка власних когнітивних здібностей, тіла, здатності до самостійності, автономності поведінки та діяльності.

3. Інтерактивний - зв'язок аутоагресії особистості зі здатністю/нездатністю до успішної соціальної адаптації, з успішністю/неуспішністю міжособистісної взаємодії. Рівень аутоагресії особистості негативно корелює з товариськістю і позитивно - з сором'язливістю.

4. Соціально-перцептивний елемент - наявність аутоагресії пов'язана з особливостями сприйняття інших людей. Аутоагресія практично не пов'язана з

негативізацією сприйняття інших. Навпаки, рівень аутоагресії позитивно корелює з позитивним сприйняттям значущих "інших" [4].

А. Мак-Вільямс, розглядаючи зв'язок аутоагресії з особистісними особливостями, відзначає, що аутоагресія є типовою для депресивних особистостей. Зокрема, більшість рис, що свідчать про суїцидність, схожі з ознаками депресії. Концепція фрустраційного ґенезу аутоагресивної поведінки вперше запропонована Дж. Доллардом. Її суть зводиться до того, що аутоагресивна поведінка формується як результат фрустрації (неможливості досягнення) життєво важливих особистісних потреб. Таким чином, вона у суб'єктивному плані спрямовується на подолання перешкод, що виникли, і досягнення бажаного [4].

Біхевіористська теорія "навчання" наголошує, що аутоагресивні дії є результатом наслідування способів поведінкового захисного реагування, що відбувається в процесі виховання людини. Однак ціннісні установки (як і психофізіологічна активність) найчастіше не усвідомлюються людиною. Це ті базові релігійно-філософські, моральні, етичні критерії, які визначають цілісний стиль життя людини і формують її установки на тривалі життєві програми і цим опосередковано обумовлюють конкретно-ситуаційні форми особистісної поведінки. Рівень аутоагресії має негативний кореляційний зв'язок з уявленнями про те, "яким мене бачать інші". Чим вище рівень аутоагресії людини, тим більш негативними є уявлення про оцінку іншими її особистості.

Найбільшу небезпеку в учнівському середовищі можуть представляти такі форми аутоагресивних проявів, як суїцидальні спроби, скоювані під впливом ситуативних факторів, що викликають інтенсивні негативні емоції, а також тютюнопаління і побутове пияцтво, від якого дуже близько до алкоголізму.

3 метою вивчення ставлення учнів старших класів до проблеми побутового пияцтва та паління у школах міста Черкаси було проведене відповідне опитування. Воно дозволяє зробити наступні висновки:

- 52% юнаків і 24% дівчат, що навчаються в старших класах, палять;
- серед тих, хто палить, визнають, що шкодять власному здоров'ю, 84% опитаних;
- серед тих, хто палить, хотіли б у майбутньому відмовитись від цієї звички 80% опитаних.

Таким чином, отримані дані вказують на актуальність профілактичної роботи з учнями старших класів шкіл, спрямованої на боротьбу з тютюнопалінням, на необхідність надання молоді допомоги у боротьбі з шкідливою звичкою.

- 90% юнаків і 78% дівчат вважають прийнятним і нормальним несистематичне "помірне" вживання алкогольних напоїв;

- практично всі опитані (95,6%) мають досвід вживання алкоголю (вживали хоча б раз у житті) ще з підліткового віку;

- визнають, що шкодять власному здоров'ю при вживанні алкогольних напоїв, лише 34% опитаних;

- 74% опитаних вважають, що "помірне" вживання алкоголю не шкодить або навіть корисне для здоров'я.

Отже, можемо констатувати необхідність просвітницької роботи серед учнів підліткового і юнацького віку, спрямованої на роз'яснення негативного впливу алкогольних напоїв на здоров'я людини.

Аналіз літературних джерел, а також результати власних спостережень показують, що основними факторами виникнення аутоагресивної поведінки серед учнівської молоді можуть бути:

- завищена або занижена самооцінка, неможливість самореалізації, статева неспроможність, інтимно-особистісні проблеми, самотність;

- хвороба або смерть близьких людей, відсутність психоемоційного контакту з членами родини, нерозуміння з їх боку;

- конфліктні стосунки з друзями, погіршення соціально-психологічного мікроклімату в колективі.

В процесі діагностики аутоагресивних проявів серед учнівської молоді, на нашу думку, необхідно враховувати наступні особливості аутоагресивної поведінки в юнацькому віці:

1. Недостатньо адекватна оцінка наслідків аутоагресивних дій. Поняття "смерті" в цьому віці зазвичай сприймається досить абстрактно, як щось, не завжди пов'язане із власною особистістю. Юнаки, долаючи тривогу, фактично заперечують смерть, коли швидко їздять на мотоциклах, експериментують із небезпечними речовинами чи беруть участь в іншій привабливій, але ризикованій справі. Багато хто з молодих людей, здійснюючи суїцид чи вживаючи наркотичні засоби, прямо не передбачають смертельного результату. Проте наслідки аутодеструктивних дій можуть бути надзвичайно серйозними та небезпечними для їх життя. На відміну від дорослих, у молоді часто відсутні чіткі межі між істинною суїцидальною спробою та демонстративно-шантажуючим аутоагресивним вчинком. Це змушує в практичних цілях всі види аутоагресії у молоді розглядати як різновид суїцидальної поведінки.

2. Несерйозність та незначущість (із точки зору дорослих) мотивів, якими молоді люди пояснюють спроби самогубства, вживання наркотиків чи алкоголю. Цим обумовлені труднощі своєчасного розпізнання аутоагресивних тенденцій і суттєва частота неочікуваних для оточуючих випадків.

3. Наявність взаємозв'язку спроб самогубства у молоді із дрібними правопорушеннями, конфліктами із батьками, алкоголізацією, наркотизацією тощо [1].

Дієвим засобом психопрофілактики аутоагресивних проявів серед учнів є виявлення осіб з ознаками нервово-психічної нестійкості. Воно повинно проходити у три етапи:

1. Вивчення документів, яке дозволяє отримати непрямі ознаки нервово-психічної нестійкості учня (перенесені травми головного мозку й інфекційні захворювання; спостереження у психоневрологічному диспансері; виховання в неблагополучній сім'ї; відсутність одного з батьків; приводи в поліцію; труднощі в навчанні; пристрасть до алкоголю, паління; вживання препаратів, що містять наркотичні речовини).

2. Спостереження за поведінкою з метою виявлення осіб, схильних до замкнутості, самоти, сором'язливих, нерішучих, боязких або, навпаки, конфліктних, тих, що відмовляються виконувати обґрунтовані вимоги вчителів. Особливу увагу слід звернути на осіб з недоліками артикуляції, м'язовими сипаннями, тремором кінцівок, незграбністю рухів.

3. Проведення індивідуальних співбесід, в процесі яких уточнюються наявні відомості, оцінюються ті аспекти особистості, що неможливо було оцінити за допомогою спостереження або документів. Особливу увагу необхідно звернути на осіб, у яких на етапі вивчення документів виявлені 1-2 непрямі ознаки нервово-психічної нестійкості, а також на осіб з епізодичними проявами нервово-психічної нестійкості в поведінці. При побудові плану бесіди шкільному психологу необхідно передбачити такі теми обговорення, як: умови виховання і розвитку; відношення до алкоголю, наркотиків; стан здоров'я; відношення до оточуючих і осіб протилежної статі.

Серед основних заходів профілактики аутоагресивних проявів серед учнів слід виділити:

- уважне, чуйне ставлення до учнів, повагу до їх відчуттів, думок, поглядів, пропозицій; недопущення на їх адресу різких образливих висловів, несправедливості тощо;

- створення здорового морально-психологічного клімату в колективі, атмосфери шанобливості, доброзичливості і взаємодопомоги;

- попередження конфліктних і виключення інших психотравмуючих ситуацій;

- роз'яснення учням типологічних рис їх характеру, можливих негативних поведінкових проявів, пов'язаних з ними, і формулювання рекомендацій для самоконтролю і самокорекції;

- знання педагогами типових ситуацій, у яких поведінка учня з ознаками нервово-психічної нестійкості буде найбільш неадекватною.

Важливе значення для профілактики аутоагресивних проявів серед учнів також мають:

- робота з педагогічним колективом, зокрема розгляд на педрадах питань, присвячених профілактиці суїциду та шкідливих звичок;

- проведення індивідуальних бесід і консультацій з педагогами за результатами відповідних тестувань учнівських колективів;

- надання рекомендацій педагогам щодо вибору адекватних методів педагогічного впливу на класу в цілому і на окремих учнів;

- педагогічні консиліуми з приводу проблем окремих учнів "групи ризику";

- участь у розробці заходів щодо надання допомоги дітям з соціально неблагополучних сімей;

- застосування інтерактивних методів при проведенні психолого-педагогічних практикумів "Вибір адекватних методів педагогічної дії", "Конфлікти між учителями і підлітками", "Дитина з неблагополучної сім'ї" тощо;

- проведення просвітницької роботи з батьками на батьківських зборах, де в узагальненій формі повідомляються дані, одержані в результаті психологічних досліджень, пропонуються рекомендації для поліпшення емоційного клімату в сім'ї, запобігання і корекція емоційних розладів у дітей, розкриваються шляхи профілактики суїциду та інших форм аутоагресії;

- індивідуальні консультації з батьками проблемних учнів;

- проведення циклу бесід з учнями "групи ризику" про цінність життя, особистісні проблеми та можливості їх розв'язання, роль сенсу життя у психологічному благополуччі людини та ін.

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що проблема діагностики та профілактики аутоагресивних проявів серед учнівської молоді відзначається актуальністю як у теоретичному, так і в практичному відношенні, має комплексний характер і має вирішуватись на межі різних наук: психології, психіатрії, філософії, педагогіки тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Иванов Д.А. Суицидальные действия юношей при психическом инфантилизме и другой пограничной психопатии / Д.А. Иванов // Соционика, ментология и психология личности. - 2000. - №3. - С. 41-43.

2. Корольчук М.С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк. - Київ: Ніка-Центр, 2006. - 580 с.

3. Максименко С.Д. Фактор смерті: чому українці стали частіше скоювати самогубства [електронний ресурс] / С.Д. Максименко. - Режим доступу: <https://ua.112.ua/mnenie/faktor-smerti-chomu-ukraintsi-staly-chastishe-zdiisniuvaty-samohubstva-472079.html>.

4. Хрестоматія по суїцидології / [под редакцией А.Н. Моховикова]. - Москва: Изд-во Эксмо-Пресс, 1996. - 216 с.

5. Чуприков А. Эпидемия самоубийств в Украине продолжается: социальные и психологические предпосылки суицидального поведения; предупреждение / А. Чуприков, Г. Пилягина // Национальна безпека. - 2007. - №3. - С. 39-42.

Л.Н.Добровольська,

завідувачка відділу початкової освіти комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради";

В.О.Андросова,

методист відділу початкової освіти комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ВИКОРИСТАННЯ ЛЕГО В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Гра для дітей молодшого шкільного віку - найбільш природна, доступна і цікава діяльність, під час якої учні розвивають своє мислення, задовольняють власні інтереси, проявляють пізнавальну активність, формують командний дух.

Гра посідає чільне місце в освітньому процесі початкової школи, зокрема в системі морального, естетичного, фізичного і трудового виховання.

Велике значення мають дидактичні ігри, які спрямовані на рішення конкретних навчальних завдань, проте одночасно в них здійснюється виховний та розвивальний вплив ігрової діяльності. Саме дидактичні ігри викликають природну допитливість, інтерес, допомагають зосередити увагу учнів на виконанні пізнавальних дій, активізують засвоєння конкретного навчального матеріалу.

Дидактичні ігри мають свої структурні складові: дидактичне завдання, ігровий задум, ігровий початок, ігрові дії, правила гри та підбиття підсумків. Дидактичні завдання гри визначаються відповідно до конкретних навчальних програмових завдань (залежно від навчального предмета). Ігровий задум - це своєрідно замасковане дидактичне завдання - те, що може зацікавити дитину: загадкове, таємниче, можливість позмагатися, пофантазувати, порухатися, співпрацювати, виконати роль тощо. Ігровий початок сприяє створенню неповторної ігрової атмосфери, яка виникає при об'єднанні учнів у пари чи команди, розподіл ролей у групі, обговорення шляхів виконання ігрового завдання. Ігрові дії взаємопов'язані з ігровим задумом і є засобом його реалізації. Здійснюючи ігрові дії, діти без напруження виконують та засвоюють і закладений у гри навчальний зміст.

Правила дидактичної гри - це умова, яка підтримує ігровий задум. Правила дисциплінують, формують витримку, терпіння, дозволяють швидше і якісніше виконати завдання, досягти результату. Правила дозволяють непомітно обмежити дії учнів, спрямувати їх на виконання конкретного навчального завдання. Підведення підсумків гри дає можливість презентувати результати виконання ігрового завдання, визначити найактивніших учасників, проаналізувати затрачені зусилля, почуття та емоції.

Саме дидактичні ігри мають стати основою освітнього процесу першого адаптаційно-ігрового періоду Нової української школи.

Гра, як форма колективного життя, співпраці та взаємодії, виробляє в учня досвід побудови взаємовідносин з однолітками, на основі якого формуються моральні звички, засвоюються норми і правила поведінки, загальнолюдські цінності.

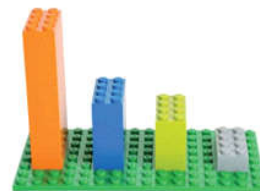
Гра виконує ряд функцій: мотиваційну, розвивальну, емоційну. Гра захоплює, знімає розумове та емоційне напруження, породжує бажання долати труднощі, спонукає до пізнавальної

діяльності. Гра приносить дітям почуття задоволення, зацікавленості, активності, радості, успіху, втіхи, забезпечує самостійну пізнавальну діяльність, сприяє міцному і свідомому засвоєнню знань навчального матеріалу. Ігри організують, згуртовують, розвивають самоконтроль, формують компетентності.

Використання LEGO в освітньому процесі початкової школи дає можливість занурити учнів у цікаву активну ігрову діяльність, яка забезпечить успішне засвоєння програмового матеріалу. LEGO - це той потужний інструмент в руках вправного майстра-педагога, який допоможе навчити учнів критично мислити, розвинути необхідні навички та творчий потенціал кожного учня. LEGO навчає слухати і чути, комунікувати, співпрацювати і взаємодіяти, виховує терпимість, толерантність. З допомогою LEGO можна будувати тривимірні конструкції, розвивати просторове мислення учнів.

Наприклад, ознайомити маленьких школярів з поняттям "діаграма" легко і цікаво за допомогою цеглинок LEGO DUPLO. Це завдання вчить дітей створювати математичні моделі, активно діяти, збирати, обробляти, засвоювати, представляти інформацію, спілкуватися з однокласниками. Для побудови діаграм можна пропонувати учням досліджувати їхні смаки, вподобання, захоплення. Такі завдання можна застосовувати на різних уроках: математики, української мови, "Я досліджую світ", образотворче мистецтво, музичне мистецтво, фізична культура та в позаурочній діяльності. На початковому етапі варто використовувати не більше трьох-чотирьох варіантів. **Для дослідження можна пропонувати такі завдання:**

- Якому молочному продукту надаєте перевагу: молоку, кефіру чи йогурту?
- Які фрукти вам найбільше смакують: яблука, сливи чи груші?
- Чим найбільше подобається займатися після уроків: дивитися телевізор, грати на комп'ютері, читати книжку, гуляти на подвір'ї?
- Які книги вам найбільше подобається читати: про тварин, фантастичні твори, казки чи історії про життя дітей?
- Чим тобі більше подобається малювати: кольоровими олівцями, простим олівцем, фломастерами, гуашшю чи акварельними фарбами?
- Хто з героїв оповідання Галини Ткачук "Гойдалка під кленом" вам подобається найбільше: дівчинка Ніна, мама, тато чи Марків дід?

Після самостійного визначення літературного героя і побудови відповідної діаграми варто запропонувати учням об'єднатися в групи і обґрунтувати свої уподобання.

Для пришвидшення побудови діаграми можна запропонувати спочатку побудувати діаграми в групах, а потім - загальну діаграму. За діаграмами необхідно провести обговорення найбільшої і найменшої позиції, обчислити наскільки більше (менше). По закінченню роботи бажано запропонувати учням зобразити відповідні діаграми на аркуші паперу в клітинку.

Для учнів з досвідом проведення подібного дослідження та побудови діаграм варто пропонувати самим визначати теми та варіанти дослідження.

На уроках математики можна використовувати **LEGO DUPLO для усного рахунку**. Для цього присвоюємо цеглинкам LEGO деякі числа, наприклад, у першому класі: червона цеглинка - 1, жовта - 2, помаранчева - 3, синя - 4, голуба - 5, зелена - 6. Далі пропонуємо учням виконати завдання (учні мають підняти цеглинку відповідного кольору): доповнити 7 до 10, від 8 відняти 3, до 2 додати 4, 3 збільшити на 1, 9 зменшити на 7 тощо.

Можна запропонувати учням накрити цеглинкою стільки штирів, скільки отримали у відповіді під час обчислення виразів. Наприклад, 10 зменшити на 4, до 5 додати 3, від 7 відняти 4, 2 збільшити на 2, від 8 відняти 3 і відняти 4. Варто зазначити що у цеглинках LEGO DUPLO не можна накрити 5 і 7 штирів. По закінченню вправи доцільно порахувати скільки штирів не накрито на першому поверсі, на другому і т. д. На якому поверсі найбільше ненакритих штирів, а на якому - накритих. Доречно буде запропонувати учням пофантазувати, яка фігура у них утворилася. Якщо це тварина - то де живе, чим харчується, які має повадки. Якщо це прилад - то де використовується, які має особливості, яку користь і шкоду може приносити людям.

На уроках української мови цеглинка LEGO можна використовувати для розрізнення частин мови. Наприклад для першокласників повідомляємо, що червона цеглинка - це слова, які відповідають на питання хто? або що?, зелена - який?, яка?, яке?, а синя - що робить?, що робив? що буде робити?. Потім називаємо слова, а діти піднімають цеглинка відповідного кольору. Доречно, щоб потім із слів, що прозвучали запропонувати учням скласти невелику усну розповідь чи опис. Цеглинка також можна використовувати для складання моделей речення або звукової моделі слів.

Із елементів LEGO цікаво складати слова як на площині, так і об'ємні 3D-моделі. Наприклад, солодке слово: цукор, мед, варення, мама, дружба, повага тощо, а хижє слово, то не тільки вовк, орел, змія, а й ворог, війна, зрада. Смуґастим може бути не тільки тигр, зебра, а й халат, життя, дорога, поле, настрої тощо.

Після читання та опрацювання літературного твору можна запропонувати створити героя або у команді відтворити епізод з допомогою **LEGO SYSTEM**. Наприклад, після обговорення оповідання Галини **Ткачук "Гойдалка під кленом"** відтворити епізод відновлення клумби, а уривку "Третій сніг" Івана Андрусика - створити Іжака Петра з місцем його відпочинку. Для виконання композиційних завдань необхідно об'єднувати учнів у групи. Ефективність та якість виконання таких вправ залежить від дотримання структури дидактичної гри. Чітко сформульоване учителем ігрове завдання (що мають створити учні), ігровий задум (планування композиції), ігровий початок (розподіл обов'язків та ролей), ігрові дії (виконання запланованого) та підведення підсумків (презентація створеного, діалог, монолог, розігрування сценки тощо).

На даний час розроблено багато завдань, вправ, ігрових методик із застосуванням LEGO в освітньому процесі першого адаптаційно-ігрового циклу навчання в Новій українській школі. Так, зокрема, рекомендації щодо використання LEGO DUPLO і LEGO SYSTEM в освітньому процесі початкової школи широко представлені у відкритій групі "Гра по-новому, навчання по-іншому" на Facebook. Цікавими для педагогів будуть вправи, розроблені тренерами The LEGO Foundation та вчителями пілотних закладів освіти, небайдужими творчими педагогами вправи до тематичних тижнів у 1-му класі та місяців у 2-му класі інтегрованого курсу "Я досліджую світ".

На сайті Міністерства освіти і науки України у рубриці "Нова українська школа" ([Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/lego>) можна познайомитися і скачати 2 методичних посібники, схвалених до використання у закладах загальної середньої освіти:

- Гра по-новому, навчання по-іншому. Методичний посібник / упорядник О. Рома - The LEGO Foundation, 2018. - 44 с.

- Шість цеглинок в освітньому просторі школи. Методичний посібник / упорядник О. Рома - The LEGO Foundation, 2018. - 32 с.

Зазначені посібники містять вправи, ігрові завдання з використанням LEGO, спрямовані на формування ключових компетентностей молодших школярів та допомагають педагогам реалізувати ігрові та діяльнісні методи навчання.

Також заслуговують на увагу такі добірки вправ, завдань з використанням LEGO на уроках та в позаурочній діяльності:

1. 6 цеглинок в дії: добірка завдань з використанням LEGO [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://vseosvita.ua/news/6-ceglinok-v-dii-dobirka-zavdan-z-vikoristannam-lego-2832>

2. Мукай Т. Вивчаємо математику за допомогою LEGO ? Таїсія Мукай, Ксенія Семеніхіна [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://osvitanova.com.ua/posts/1711-vyvchaiemo-matematiku-za-dopomohoiu-lego>

3. Сімончук О. Чотири історії вчителів, які роками використовують LEGO на уроках / Олексій Сімончук [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://osvitoria.media/experience/yak-i-chomu-lego-vykorystovuyut-na-urokah>

4. Юрченко О. 6 ігор для всього класу з набором LEGO "6 цеглинок" / Олена Юрченко <https://osvitoria.media/experience/6-kolektyvnyh-igor-dlya-1-klasu-z-naborom-lego-6-tseglynok>

5. Юрченко О. 6 індивідуальних ігор для 1 класу з набором LEGO "6 цеглинок" / Олена Юрченко [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://osvitoria.media/experience/6-individualnyh-igor-dlya-1-klasu-z-naborom-lego-6-tseglynok/>

6. Юрченко О. 11 ігор у парах з набором LEGO "6 цеглинок" для 1-го класу / Олена Юрченко [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://osvitoria.media/experience/23081/>

7. Юрченко О. Чотири командні гри з LEGO для 1 класу НУШ / Олена Юрченко [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://osvitoria.media/experience/chotyry-gry-z-lego-dlya-rozvytku-vmin-roboty-v-komandi/>

8. Юрченко О. Шість ігор з LEGO для першокласників на розвиток креативності / Олена Юрченко [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://osvitoria.media/experience/shist-igor-z-lego-ddlya-pershoklasnykiv-na-rozvytok-kreatyvnosti/>

9. Юрченко О. Шість вправ для першокласників з LEGO, які заохочують до рухової активності / Олена Юрченко [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://osvitoria.media/experience/tseglynka-za-tseglynkou-yak-vykorystovuvaty-lego-na-urokah/>

Ю. М. Зоря,

завідувачка навчально-тренінгового центру STEM-освіти комунального начального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради", кандидат педагогічних наук

АКТУАЛЬНІСТЬ STEM-ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ НУШ

Сьогодні стрімкий розвиток ІТ-галузі, робототехніки, нанотехнологій змінює пріоритети в системі освіти і народжує нові її моделі. Базисом побудови цих моделей стають такі інноваційні процеси: цифровізація освіти, персоналізація навчання, проектне навчання, інтеграція формального і неформального підходів в освіті, створення творчих просторів для спільної роботи учнів з представниками реального сектору економіки та промисловості, створення профорієнтаційних майданчиків у формі науково-освітніх центрів та ін.

У "Стратегії розвитку України - 2020" один із ключових векторів направлений на оволодіння випускниками середніх шкіл основами інженерного мислення. До 2020 року їх процентний відсоток повинен складати 75%. Тому ми можемо сказати, що сьогодні освіта України знаходиться на шляху інтенсивного розвитку і потребує нових освітніх технологій, які стануть запорукою успішного економічного розвитку та конкурентоспроможності нашої держави в найближчому майбутньому.

Саме тому наш педагогічний словник активно поповнюється новими словами, зокрема таким терміном як "STEM".

Рух за впровадження STEM-освіти (STEM-education), як і слово STEM, був започаткований у США Національним науковим фондом - єдиним федеральним агентством, яке підтримує розвиток усіх галузей фундаментальної науки й техніки.

Після досліджень якості трудових ресурсів на ринках праці в США дійшли висновку, що їм бракує кваліфікованих кадрів для роботи на високотехнологічних виробництвах. На нараді з природничо-наукової освіти з участю ННФ і Департаменту внутрішньої безпеки США вирішили, що в інтересах національної безпеки слід розробити відповідну стратегію у сфері освітньої та імміграційної політики, спрямовану на підвищення конкурентоспроможності американської робочої сили у царині науки й техніки.

У загальному сенсі STEM означає політику розширення вивчення науково-технічних і природничо-математичних дисциплін на всіх рівнях освіти, навіть у початковій школі, причому для всіх учнів, а не лише для обдарованих.

У процесі поширення руху за впровадження та розширення STEM-освіти у США різні його суб'єкти пропонували своє розуміння поняття STEM, що призвело до його розширення й модифікації. Так з'явилися різні варіанти самої аббревіатури і, відповідно, різні модифікації STEM-освіти.

STEM-освіта (англійською - Science, Technology, Engineering, Math, що в перекладі означає науку, технології, інженерію та математику) - це низка чи послідовність курсів або програм навчання, яка готує учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи або для того й іншого, вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема із застосуванням математичних знань і наукових понять.

Хоча зауважимо, що єдиного розуміння цього поняття немає, навіть у "флагмані" STEM-освіти - США. Кожна країна визначає його самостійно. Нині у США вже говорять про STEAM-освіту, додаючи до звичної аббревіатури ще й Arts - мистецтва.

Та скрізь єдині в думці, що така система освіти вчить жити в реальному швидкозмінному світі, вміти реагувати на зміни, критично мислити і бути розвиненою творчою особистістю.

Що стосується України, то Міністерство освіти та науки ще у 2016 році опублікувало першу версію "Концептуальних засад реформування середньої освіти" та Концепцію Нової Української Школи (НУШ), де одними із основних компетентностей школярів є:

- вміння логічно і математично мислити,
- наукове розуміння природи і сучасних технологій,
- впевнене користування інформаційно-комунікаційними технологіями
- обізнаність і самовираження у сфері культури.

Впровадження STEM-освіти здійснюється відповідно до законів України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про позашкільну освіту", "Про наукову та науково-технічну діяльність", "Про інноваційну діяльність", указів Президента України "Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року" (№ 344/2013 від 25.06.2013р.), "Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні" (№ 926/2010 від 30.09.2010 р.), Положення про порядок здійснення

інноваційної освітньої діяльності (наказ МОН України № 522 від 07.11.2000 р.; зі змін і доп., внесеними наказом МОНмолодьспорту України № 1352 від 30.11.2012 р., наказом Міністерства освіти і науки України № 380 від 31.03.2015 р.), План заходів щодо впровадження STEM-освіти в Україні на 2016-2018 роки, затверджений Міністерством освіти і науки України 05.05.2016 року, рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 21.01.2016 року (протокол №1/1-4) "Про форсайт соціоекономічного розвитку України на середньострокову (до 2020 року) і довгострокову (до 2030 року) часових горизонтів (в контексті підготовки людського капіталу), наказ Міністерства освіти і науки України від 17.05.2017 №708 "Про проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою "Науково-методичні засади створення та функціонування Всеукраїнського науково-методичного віртуального STEM-центру (ВНМВ STEM-центр)" на 2017-2021 роки" та інших.

Важливо долучити до змін і вчителів, які мають стати справжніми агентами змін освітньої реформи.

Якщо йдеться про початкову школу, то це формування навичок дослідницької діяльності, але, звичайно, у формі, доступній для певного віку, психічного і ментального розвитку; закладення основ обізнаності зі STEM-галузей і професій; стимулювання інтересу учнів до подальшого опанування курсів, пов'язаних зі STEM.

У середній школі вводяться міждисциплінарні програми навчання, збільшується поінформованість учнів зі STEM-предметів і професій, а також академічних вимог у STEM-областях і професіях.

У старшій школі забезпечується складна програма навчання з акцентом на застосуванні STEM-предметів, пропонуються курси і шляхи для підготовки у STEM-областях і професіях, а також учнівську молодь готують до успішної післяшкільної зайнятості та освіти. При цьому на будь-якій стадії ця система "наводить мости" і з'єднує шкільні й позашкільні можливості та форми навчання.

Педагог, який використовує у своїй професійній діяльності технологію STEM, має організувати урок таким чином, щоб учень, використовуючи новітні технології, отримувач знання, які б дали йому можливість розробити пристрій, прилад, або ідею, яку можна реалізувати у реальному вимірі.

Запровадження в освітній процес методичних рішень STEM-освіти дозволить сформувати в учнів найважливіші навички, які визначають компетентного фахівця:

- уміння побачити проблему;
- уміння побачити в проблемі якомога більше можливих сторін і зв'язків;
- уміння сформулювати дослідницьке запитання і шляхи його вирішення;

- гнучкість як уміння зрозуміти нову точку зору і стійкість у відстоюванні своєї позиції;
- оригінальність, відхід від шаблону;
- здатність до перегруповування ідей та зв'язків;
- здатність до абстрагування або аналізу;
- здатність до конкретизації або синтезу;
- відчуття гармонії в організації ідеї.

Це дозволить наблизити зміст різноманітних сфер науково-технічної діяльності людського суспільства до навчального процесу.

Однак, важливо розуміти, що STEAM - це не просто технічна освіта. Вона охоплює значно ширше поняття, а саме вдале поєднання креативності та технічних знань.

Наприклад, при завданні комплексно спроектувати "розумний будинок", крім технічних аспектів, школярі мусять залучити свою уяву і спроектувати будинок так, щоб він виглядав привабливо і був зручним для життя.

За STEM методикою, в центрі уваги знаходиться практичне завдання чи проблема. Учні вчать знаходити шляхи вирішення не в теорії, а прямо зараз шляхом спроб та помилок.

STEM-освіта дозволяє змінити форму викладання - урок не сфокусований на вчителі, у центрі уваги завжди знаходиться вирішення проблеми. Учні шукають рішення не в теоретичній площині, а зразу вчать на практиці, роблячи спроби та помилки. Більше того, ще на початкових етапах навчання в школах застосовують спеціалізовані інструменти, такі як програми з комп'ютерної анімації (CAD). У більшості випадків такі інструменти починають вивчати студенти на перших курсах. STEM-освіта дає таку можливість уже в старших класах.

STEM-освіта - це, по суті, спосіб зробити точні науки привабливими для більшої кількості людей. Те, що зазвичай звикли розглядати як складне й незрозуміле, методика дозволяє спростити і пояснити. Наприклад, у математиці вчителі роблять акцент не на нескінченних прикладах і одноманітних задачах, а на логічних завданнях, які вимагають критичного мислення та розсудливого підходу. Те, що учнів вчать вирішувати проблеми, застосовуючи комплекс із різних дисциплін, - суттєва перевага системи. Зокрема, для вивчення науки об'єднують математику, статистику й інформатику, пояснюючи, як це все можна застосовувати для дослідження суспільства.

На відміну від класичної, у нашому розумінні, освіти, за STEM дитина отримує набагато більше автономності. На процес навчання набагато менше впливають стосунки, що склалися між учнем та вчителем, що дає можливість більш об'єктивно оцінювати прогрес. За рахунок такої автономності, дитина вчиться бути самостійною, приймати власні рішення та брати за них відповідальність.

Навички критичного мислення та глибокі наукові знання отримані в результаті навчання за STEM, дозволяють дитині вирости новатором - двигуном розвитку людства.

Таким чином, STEM-підхід дозволяє виховати в дітях гнучкість та критичне, практично орієнтоване мислення. На перший план виходить здатність вчитись та сприймати зміни, а не самі знання, які нині стають застарілими з неймовірною швидкістю.

Для повноцінної реалізації такого підходу обов'язковими є наявність STEM-центрів та STEM-лабораторій.

Саме тому з вересня 2017 року на базі комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" розпочав діяльність навчально-тренінговий центр STEM-освіти.

У центрі STEM-освіти КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" функціонують 2 кабінети робототехніки: центр Lego-education та тренінговий центр, а також ресурсний центр та навчально-тренінгова аудиторія.

Основною метою діяльності Центру є: реалізація державної політики в освітніх закладах регіону з урахуванням вимог Закону України "Про освіту" щодо посилення розвитку наукового напрямку у навчально-методичній діяльності на всіх освітніх рівнях.

У рамках курсів підвищення кваліфікації, один день відводиться для проведення практичних занять у навчально-тренінговому центрі STEM-освіти з метою ознайомлення педагогічних працівників з технологіями та можливостями STEM-освіти.

У рамках проекту "Інноваційні школи Черкащини" працівниками STEM-центру проводяться тренінги для навчання педагогів інноваційних шкіл технологіям та інструментарію використання "LEGO Education" та Einstein™ Фізика, Хімія та Біологія.

Працівниками центру надається методична допомога педагогам загальноосвітніх навчальних закладів області, які викладають предмети природничо-математичного циклу щодо питань впровадження STEM-освіти у навчально-виховний процес освітнього закладу. Консультаційні дні: учителі фізики - щосереди, учителі хімії та біології - щочетверга.

Сьогодні серед найбільш поширених засобів навчання для запровадження STEM-напрямку в освітній процес є конструктори та робото-технічні системи.

Тому варто відзначити, що саме Черкаська область є першою в Україні, що має цілу мережу шкіл, які проводять навчання за програмою "LEGO Education", починаючи з 2015 року, а з 2017 року в області активно реалізуються

міжнародні програми "FIRST LEGO League", "FIRST LEGO League Junior" та "Robotica".

Технічним проривом у напрямі запровадження STEM-освіти є створення спеціалізованих цифрових вимірювальних комплексів, адаптованих під якісно нові можливості навчання.

Саме тому, навчально-тренінговий центр STEM-освіти комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" оснащений кількома цифровими вимірювальними комплексами Einstein™ Фізика, Хімія та Біологія, використання яких дає змогу учителям проявляти свої знання у створенні авторських програм з природничо-математичних наук та організовувати науково-дослідну та винахідницьку роботу з учнями.

Відкриття Центру STEM-освіти на базі КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" - ще один крок до подальшого впровадження цього освітнього напрямку у Черкаській області.

Отже, STEM-напрямок в освіті набирає оберти і стає невід'ємною складовою освітнього процесу. Саме тому одне з основних завдань Нової української школи - створити умови для різнобічного розвитку підростаючого покоління, забезпечити активізацію і розвиток інтелекту, інтуїції, легкої продуктивності, творчого мислення, рефлексії, аналітико-синтетичних умінь та навичок з урахуванням можливостей кожної дитини. Сучасні методи навчання забезпечують активну взаємодію учнів і вчителя в освітньому процесі. Особливо ефективним навчання є у формуванні комунікативних і мовленнєвих компетенцій школярів.

Застосування технологій навчання:

- сприяє розвитку навичок критичного мислення та пізнавальних інтересів учнів;
- спонукає учнів виявляти яву та творчість;
- розвиває вміння швидко аналізувати ситуацію створити комфортні умови навчання, за яких учень відчуває успішність, свою інтелектуальну досконалість, що робить продуктивним сам освітній процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коршунова О. В. К. STEM-освіта. Професійний розвиток педагога : збірник спецкурсів / О. В. Коршунова, Н. І. Гущина, І. П. Василяшко, О. О. Патрикеева. - Київ : Видавничий дім "Освіта", 2018. - 80 с.
2. Що таке система освіти STEM і чому це гарантія успішної кар'єри/ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://impactlab.media/2019/03/18/shho-take-stem/>

Н. О. Харенко,

учитель початкових класів
Балаклеївської ЗОШ I-II ступенів №2
Смілянської районної ради Черкаської області

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ І РОЗВИТОК ВМІННЯ СПІЛКУВАТИСЯ В УЧНІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Позаду перший рік впровадження Концепції Нової української школи в систему освіти України. Як прожили ми цей рік? Що змінилось в наших школах, які маємо перші результати? Про реалізацію деяких принципів НУШ в практиці роботи вчителя 1 класу НУШ запропонований матеріал.

Людина з розвиненим емоційним інтелектом розуміє власні емоції, керує ними й дослухається до відчуттів інших. Навчання цьому - одне з важливих завдань Нової української школи. Тож гарним помічником цього стали в 1 класі НУШ уроки нового предмета "Я досліджую світ" із першим його структурним компонентом - ранковою зустріччю, на якій діти обговорюють свій емоційний стан, власні думки, актуальні питання класного і шкільного життя. Для учнів - це "позитивчики", "обіймочки", "кола спілкування", які знімають дитячу напругу, боязкість, замкнутість, невпевненість, розкривають можливості кожного.

Пригадаємо, що ранкова зустріч має 4 етапи.

1 етап. Привітання в колі сидячи на килимку чи стоячи. Зазвичай, вітаюся з учнями по-різному: закличками, слоганами, віршиками, жестами, мімікою і не тільки. Звертаюся до народної мудрості, вітаємо день із посмішкою та високо піднятою головою та руками. Особливо сподобався моїм першокласникам мій власний віршик-руханка:

*Доброго ранку, доброго дня!
Я бажаю вам щастя та добра.*

Після вихідних днів ми часто промовляємо зовсім інше:

*Привіт, привіт, тобі мій друже!
Я скучив за тобою дуже.
Не бачив цілі вихідні,
Аж два таких предвогих дні.*

Після цих слів діти обіймають товариша в колі, що стоїть праворуч, а потім ліворуч, ...вітаються колінами, ліктями, носиками, вухами, голівками, плечами, п'ятками. Учитель в колі бере в цьому активну участь. Малюкам дуже подобаються вітання із інших країн словесне чи жестами.

Довідково. В Індії вітаються, склавши долоньки вгору на рівні грудей, нахилиючи голову та тулуб. Нахил залежить від ступеня поваги. Найнижче нахилиються батькам. В Японії та Китаї нахилиються до плеча один одного перехресними рухами. В диких племенах Африки тихо підстрибують, щоб не сполохати диких звірів. Кожен вітається одним вітанням по колу, за годинниковою стрілкою, перший, як в Індії, наступний: Японія, Китай, дикі племена Африки,

аж поки не завершиться коло. Вітаються в колі діти, які стоять поруч. Отже, кожен зможе одночасно побувати в двох країнах.

Не минули ми і свої українські звичаї в ранкових зустрічах. Вітання чоловіків за руку, жінок - складені долоні разом до серця і нахил вперед. Словесні вітання: добрий день, доброго дня, добрий ранок, доброго ранку, привіт, доброго здоров'я... А скільки чудових поезій про Україну, рідний край, які можна використати в ранкових зустрічах.

Другим етапом ранкової зустрічі виступає групове заняття чи гра.

Тут політ фантазії безмежний. Вивчаємо і граємо в народні ігри. "Котик і мишка", "Сова і миші"... Як не дивно, але дуже цікаво грати в обмеженому просторі, в стінах класу. Один із дітей котик, інший мишка, всі інші гравці в колі, вони промовляють слова. Дітей для ведучих ролей обираємо за допомогою лічилок. Ось одна із них.

*Котилася торба з високого горба,
А в тій торбі хліб - паляниця,
Кому доведеться,
Той буде жмуриться.*

Дитина в колі грає роль мишки: сидить, голівка на колінках, ніби спить, а інша - котик. Завдання мишки втекти, котика - спіймати, дітей в колі - допомогти втекти мишці. Говоримо слова:

*Як нам миші надійли,
Все погризли, все поїли,
Треба їх нам переловить.*

Дуже доречні ігри зі зміною місця в колі. Гра "Ураган". Обмінятися місцями окрасі класу - дівчаткам, силі класу - хлопчикам, тим хто вранці снідав, чорнявим, білявим, тим хто до школи йшов, під'їжджав...

Третім етапом ранкової зустрічі виступає обмін інформацією, щоденні новини. Це підбиття підсумків спостереження за природою, новина дня: історична, громадська, свято, що припало на цю дату. Особливо дітям до смаку щоденні новини, де попередньо обирається дитина дня, VIP-дитина. Важливо у день народження обирати її дитиною дня. Вона в кріслі автора повідомляє новину для всіх присутніх. В цій ролі обов'язково буде кожна дитина класу. Раджу всім колегам проводити ранкові зустрічі з усіма структурними компонентами, адже це підзарядка на кожен день для учасників освітнього процесу.

Діти - це невичерпне джерело енергії. Покоління XXI століття, це інші школярі. Вони перебувають в динамічній залежності від гаджетів. Для них підручник, енциклопедія, вчитель не єдині джерела інформації. Тож головне завдання вчителя-коучера зацікавити, тобто здивувати.

Нова українська школа за програмою № 2 Шияна, побудована за тематичними тижнями. Хочу запропонувати креативне проведення тижня "Світ захоплення".

Почався навчальний тиждень "Світ захоплення". В ранковій зустрічі діти дізналися назву тематичного тижня, завдання, перспективні лінії. Важливо дізнатися про обізнаність кожного учня з цієї теми. Тож із цього почала і я. Почала не так, як завжди - із виклику для дітей. Адже щодня починаю ранкову зустріч із себе. Передавали по колу подушечку-сердечко і говорили слова: "Моє захоплення - це... Цим займаюся... Хобі моє таке, тому що..." Я як вчитель була вражена малою обізнаністю дітей в питанні хобі. В основному - це були комп'ютерні ігри, ігри на планшетах, мобільних телефонах, перегляд мультфільмів. Були досить вражаючі захоплення першокласників: вчити букви, писати в школі, розфарбовувати зошит з української мови... Діти відверті, тож слова лилися від серця та душі.

Дійшла черга і до вчителя. Малюки із цікавістю дивилися на мене. Отже починаємо: "Моє захоплення - фітнес. Ним займаюся 10 років. Хобі моє таке, тому що заняття спортом зміцнює здоров'я, загартовує, знімає напругу, покращує настрій". Саме тут і з'являються перші слова із стіни слів тематичного тижня "Світ захоплення": хобі, ігри, фітнес,...

На наступному уроці фізичної культури показала для дітей майстер-клас свого хобі із гімнастичними паличками. Заняття із гімнастичними паличками зміцнюють спину, руки, виправляють поставу - це вправи із фітнесу. В фітнес-залі займаються, звісно, із бодібарами (це гумові палиці різного кольору та ваги, помаранчевий -3 кг, жовтий - 4 кг, фіолетовий - 7 кг). З'явилося ще одне слово для стіни слів бодібар. По завершенні уроку відкрила кредо нашого фітнес-тренера: "Хочеш бути здоровим - рухайся, хочеш бути розумним - рухайся, хочеш бути успішним - рухайся".

У цей день під час проведення години класного керівника побачили та проаналізували відео про хобі дітей 6-7 років із України та Європи. Побачивши малу обізнаність першокласників з теми "Світ захоплення", вирішила проводити навчання по-новому, навчання по-іншому. Щодня запрошувала на майстер-класи учнів школи і вони розкривали тему "Світ захоплення". У п'ятницю провели ранковий "позитивчик" для всієї школи з теми "Моє хобі".

Одним із захоплень учнів школи виявилось **колекціонування**. Першими завітали до першокласників четвертокласники. Мех Богданка - 300 наклейок, Колісник Павлик зібрав 417 наклейок. Цікаво, що у Павлика тематичні наклейки - це машинки, літаки, герої мультфільмів, а різних потягів в колекції вже 20. Цікавим колекціонером виявилась четвертокласниця Куліш Валерія. Її хобі вже 4 роки. Колекціонує маленьких конячок. Першу конячку отримала у Макдональдсі ще у 5 років, наразі їх налічується 25. Дарують конячки і члени родини, і Дід Мороз, і Святий Миколай. Останню подарувала бабуся на Різдво. Мрія дівчинки пократися на справжній конячці. Семикласник Шило Едуард в колекції має 102 металеві машинки. Їх збирає 4 роки. Колекціонує незвичайні магічні картки, їх наразі - 867. Прагне займатися і надалі. Куліш Каріна, учениця 6 класу, виготовляє і колекціонує

різноманітні за кольором, формою сніжинки. Виявилось, що у першому класі є свій справжній колекціонер - Ярошенко Улянка, яка колекціонує м'які іграшки з великими очима, їх вже 15.

У 8 класі знайшовся справжній хореограф, танцівниця Анастасія Конаржевська. Її сольний танок викликав шалені оплески. Презентувала на загальній лінійці свої малюнки Диченкова Анна, учениця 9 класу. Її живопис можна переглянути в соціальній мережі, в колі її друзів. До речі, її талант відкрився саме в стінах нашої класної кімнати, у далекому 2010 році. У конкурсі малюнків від Смілянського лісгоспу до всеукраїнської акції "Майбутнє лісу в наших руках" дівчинка отримала 1 місце та цінні призи: професійні фарби, альбом, а саме головне, свою мрію - велосипед.

Другокласник Волошун Артемій піклується про маленьких хом'ячків. Спостерігає за ними, знає їх звички: тваринки активніші в нічний час, люблять соняшникове насіння, часто тримають їжу за щоками.

Восьмикласниця Марія Федосенко має власне бачення та техніку малювання. Її майстер-клас викликав захоплення в першокласників.

Малювати можна скрізь: в кімнаті, біля води, на вулиці і навіть в подорожах. Для цього придбайте скетч-бук. Скетч-бук має вигляд невеликого альбому-блокнота, його можна покласти навіть у невелику сумку. Марія малює в стилі аніме, в кольорі та графічно. Свою майбутню професію прагне пов'язати із малюванням. Обов'язково стане мультиплікатором-аніме або дизайнером.

У цей день малювали всі малюки і вирішили стати всі, як один художниками. У першокласника Лагутіна Назара незабаром з'явився скетч-бук. Дуже цікавим хобі виявилось у п'ятикласника Литвина Євгенія. Він захоплюється кубиками-рубиками. Їх в Євгенка вже ціла колекція: 2 на 2, 3 на 3; 4 на 4, 5 на 5, кубик скую, пізанська вежа. Кубик 3 на 3 він складає за 55 секунд, менше ніж за хвилину. Наразі вчиться складати кубик 5 на 5. Його мета зібрати всі кубики, що існують в світі та в майбутньому стати спідку- бером і скласти найбільший у світі кубик 17 на 17. (Спідкубер - майстер складання кубиків)

Євген не тільки провів майстер-клас, а й порадив брати уроки у відомого ютубера Євгенія Бондаренка, що складає всі види головоломок і навіть мегамікс. Кубик-скую складає за 4 секунди. Мрію п'ятикласника кубик 17 на 17 Євгеній Бондаренко складає за 5 годин і щотижня приймає участь у змаганнях, купляючи все новіші і новіші головоломки. Порадив школяр де придбати якісні кубики-рубиками, головоломки, йо-йо на сайті "Натаніель", тому що в звичайних магазинах це рідкість.

Після такого майстер-класу дуже часто можна помітити учнів школи із кубиками-рубиками на перерві та біля шкільного спідкубера Євгенія Литвина.

На завершення тематично тижня "Світ захоплення" першокласники отримали цікаве завдання: розібрати іграшки із класного новорічного деревця, називаючи хобі.

Проведення ранкових зустрічей і організація навчання за тематичними тижнями ще раз підтверджують правильність і життєву необхідність основних принципів НУШ, які покладені в основу організації освітнього процесу в реформованій початковій школі.

В.М.Яременко,

учитель англійської мови Топильнянського НВК "Дошкільний навчальний заклад - Загальноосвітня школа I-III ступенів" Шполянської районної ради

НОВА УКРАЇНЬКА ШКОЛА: ЯК ДОСЯГТИ УСПІХУ**З ДОСВІДУ РОБОТИ УЧИТЕЛЯ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ**

2018 - 2019 навчальний рік для основної кількості навчальних закладів і особисто для мене став новим кроком у професійному зростанні. Нова українська школа сприяла тому, що учителі по-новому, по-іншому стали сприймати свою роль в організації освітнього процесу. Якщо раніше система освіти була спрямована на тривалу, ґрунтовну трансляцію знань від учителя до учня, то зараз процес передачі знань є багатовекторним "від усіх і всюди", а вчитель має стати партнером для учня у формуванні ключових компетентностей.

За Концепцією Нової української школи (далі НУШ) успішними вважаються фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, працювати в команді, досягати поставленої мети, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями, але разом з тим, учитель повинен залишатися особистістю. Вчитель сучасності - це особистість з високою професійною компетентністю, розвиненими творчими, дослідницькими здібностями, високим рівнем інтелігентності, духовно-морального потенціалу, конкурентноздатності, ерудованості, здібностей до безперервної освіти.

"Бути особистістю для учителя важливо, бо він спілкується з тими, хто буде продовжувати будівництво нашого суспільства. Не треба забувати, що саме спілкування є основою освіти і від його характеру залежить рівень освіти, бо, за думкою філософів, соціологів, психологів, спілкування це такий соціальний процес, у якому відбувається обмін діяльністю, досвідом, засобами діяльності, що втілені у матеріальну та духовну культуру. Спілкування є однією з найважливіших умов формування свідомості, самосвідомості особистості, стимулятором її психічних властивостей." [4, с.2] Влучними є слова Т.Ю. Шавви: "... безперечними є дві головні складові вчителя - майстерність та особистість." [4,с.1]

Проаналізувавши форму навчання, яка змінилася (учень знаходиться в центрі навчального процесу, отримує нові знання і практично їх застосовує), стає зрозумілим, що основна увага при плануванні роботи, звертається на завдання НУШ, а саме, використання ключових компетентностей.

Відповідно до цього мною була обрана наступна проблема професійного вдосконалення **"Особливості формування соціокультурної компетентності на початковому етапі навчання англійської мови в Новій українській школі"**. Відповідно, першими зробленими кроками стали опанування Концепції НУШ, співпраця з батьками та учителями, використання додаткових мовних ресурсів.

Основним акцентом Концепції є використання суттєво інших методів і форм роботи. З-поміж усіх сучасних методів в моїй роботі (учитель сільської малокомплектної школи) найкраще зарекомендували себе і знайшли практичне відображення наступні:

- **PPP (Presentation - Practice - Production)**. Презентуючи нові лексичні одиниці, букву чи граматичне явище, використовую яскраві картинки, презентації, мультики, пісеньки, тощо. Таким чином учні швидко вчаться, адже діти цього віку дуже активні, допитливі, люблять музику та пісні, з ентузіазмом сприймають все нове, люблять грати та сприймають гру як справжню працю, тому практика - це гра. Граючись і застосовуючи іншомовну лексику, учні мимовільно занурюються в іншомовне середовище, швидше запам'ятовуючи і відтворюючи вивчене. Наступним заключним етапом методу "PPP" є продукування. Це може бути розмальовування, розігрування невеличких діалогів, використання конструкторів "LEGO" для вивчення цифр, кольорів, прикметників, пальчикові ігри, написання в повітрі, викладання з природного матеріалу, тощо. Із своїми учнями на заключному етапі даного методу (продукування) обов'язковим є виготовлення постерів або об'ємних композицій в малих групах, всі елементи яких виготовлялися учнями самостійно протягом вивчення теми. Так, наприклад, вивчаючи тему "Тварини", на заключному уроці були виготовлені постери у форматі А - 1, на які учні наклеювали вирізані фігурки тваринок, дерев, квітів, хмарок та ін., називаючи їх. По закінченню теми "Продукти харчування" було створено паперові ланчбоксы із пластиліновим ланчем.

- **TBL (Task - based learning)**. Вивчаючи новий матеріал, учні отримували певне завдання (знайти зайву букву, доповнити логічний

ланцюжок, ігри з розрізною абеткою тощо) і таким чином вчилися використовувати мову та взаємодіяти.

- **TPR (Total Physical Response)**. Весь вивчений матеріал супроводжувався відповідними рухами (імітація, тематичні пісеньки, танці).

Незамінними помічниками у впровадженні методів навчання стали такі ресурси:

- Сайт **LearnEnglish Kids**
- **YouTube-канал British Council | LearnEnglish Kids**
- **YouTube-канал English Singing**

Все це мотивує учнів до навчання (а саме від мотивації залежить успіх). Позитивні емоції, відчуття, що вивчення мови вдається, заохочення з боку вчителя, насолода від процесу навчання, захоплення культурою англійців (в моєму випадку), бажання вільно спілкуватися - це та рушійна сила, що неодмінно приведе до успіху. А ситуація успіху (адже такі цікавинки посилені всім учням) - є найвагомим мотивом у подальшому вивченні іноземної мови.

Основними постулатами в моїй роботі стали думки вчених Z. Dornyei та K. Csizer, які вважають, що є 10 ключових сфер, в яких учитель впливає на мотивацію учнів:

1. Учитель (бути якомога більш толерантним та чутливим, намагатися поводити себе природно, показувати гарний приклад, бути відданим справі та вмотивованим).

2. Атмосфера у класі (нести у клас гумор, усмішку та сміх, створювати приємну, спокійну та безпечну атмосферу в класі).

3. Завдання (давати чіткі інструкції, зазначати мету та користь від кожного завдання).

4. Ставлення (ставитися до кожного учня як до особистості).

5. Впевненість у собі (давати позитивний feedback та хвалити, упевнитися, що учні відчувають успіх, приймати помилки - вони є природними протягом навчання).

6. Інтерес (обирати цікаві завдання та теми, пропонувати вибір матеріалів та занять протягом навчання, задля заохочення до навчання треба використовувати інтереси учнівства, а не тести та оцінки, робити з завдань випробовування для того, щоб задіяти учнівство).

7. Автономія (заохочувати запитання та іншу участь учнівства, заохочувати креативність та уяву).

8. Реальність (намагатися робити завдання цікавими для кожного, а також пов'язаними з реальним життям).

9. Ціль/ Мета (встановлювати кілька визначених навчальних цілей для учнів, заохочувати учнів ставити цілі та працювати задля їх досягнення, аналізувати цілі учнів та їх потреби).

10. Культура (Ознайомлювати учнів з культурою мови, яку вивчають, запрошувати носіїв мови, знаходити учням друзів для листування). [6,с.53-54]

Ці сфери, на мою думку, допомагають учителю правильно спланувати свою роботу, зуміти грамотно навчати спілкуватися іноземною мовою першокласників, які ще не зовсім володіють комунікативними навичками у рідній мові, підтримувати психологічний комфорт та любов до предмета. Тому справжній педагог повинен бути в постійному творчому пориві оптимізації як професійного, так і особистісного потенціалу, оскільки педагогічна майстерність - це своєрідний сплав особистої культури, знань і світогляду. [7,с.5]

Отже, щоб досягти успіху в роботі з найменшими, учителю потрібно вдосконалюватися, розвивати свої інтелектуальні і духовні здібності. На перший погляд, це дуже складно, адже підготовка до уроку вимагає значних затрат часу на пошук ресурсів, скачування матеріалів, виготовлення наочності, роздаткових матеріалів. Це все ще й ускладнюється збільшенням вимог до забезпечення результативності навчального процесу. Але блиск в очах школярів, їхні перші успіхи і досягнення, прагнення дізнатися все більше і більше налаштовують нас, учителів, на хвилю змін і самовдосконалення, примушують нас іти в ногу з часом, не звертаючи уваги на життєві негаразди чи вік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Державний стандарт початкової освіти // Поч. освіта: Перша всеукраїнська газета для першого вчителя. - 2018. - № 10. - С. 7-29.
3. Концепція Нової української школи. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/media/reforms/ukrainska/shkola/>
4. Шавва Т. На якого вчителя іноземної мови чекає сучасна школа? / Т. Шавва. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/technol/1148/>
5. "Ten commandments for motivating language learners: results of an empirical study" by Z. Dornyei and K. Csizer, Language Teaching Research, Hodder Arnold 1998 (pp. 53-54)
6. Савченко О. Початкова освіта в контексті ідей Нової української школи / О. Савченко // Рідна школа. - 2018. - № 1-2. - С.5

С.М. Хівренко,

учитель початкових класів Смілянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 11 Смілянської міської ради Черкаської області

ПІДВОДНА МАНДРІВКА**КОНСПЕКТ КОМПЛЕКСНОГО ЗАНЯТТЯ В СТАРШІЙ ГРУПІ З ВИКОРИСТАННЯМ ІКТ**

Ранкова зустріч - це запланована, структурована зустріч, яка займає важливе місце в повсякденному розкладі діяльності класу, де панує атмосфера піклування та відповідальності. Педагоги визнають особливу роль ранкової зустрічі в житті дітей і присвячують 15-25 хвилин на початку дня, аби створити позитивну атмосферу в учнівському колективі на весь навчальний день у школі.

Тиждень 15. Подорожуємо в часі

Чи хотіли б ви подорожувати в часі і чому?

1. Вітання**Вправа "На кого я схожий (схожа)?"**

Діти стають в коло і дають одне одному порівняльні характеристики. Наприклад: "Петрику, у тебе чудова посмішка, схожа на сонечко!", "Маринко, у тебе очі як зірочки!".

2. Обмін інформацією. Тема дня " Чи хотіли б ви подорожувати в часі і чому?"

Є люди, яким подобається пригадувати, що було. Вони ніби живуть минулим. А є люди, які весь час мріють, живуть майбутнім.

- А чи любите ви подорожувати?

- Я пропоную сьогодні вам стати справжніми мандрівниками і вирушити в подорож в часі! Чи згодні ви?

- Але спочатку розберімося, що називається минулим, теперішнім і майбутнім часом. (відповіді дітей)

- А на чому можна подорожувати?

Вірш "Машина часу" Романа Бойчука

Своя машина часу в кожному з нас:

Політ в минуле - це у спогади поринь,

А у майбутнє, оминувши часу плин,

Ми мріючи, мандруємо щораз.

Минуле - це історія тривка

Без прав на зміни, закарбована в спіраль

У тогочасності витках. Немов кришталь

Майбутнє ж - то незвіданість крихка.

Своя машина часу в кожному з нас

Багатогранна і незрима до безмеж.

І ти не знаєш де злетиш, а де впадеш;

Не в силах ти змінити минулий час.

Та хід історії змінити можна все ж, -

Міняючи майбутнє в своєчас.

Казка про машину часу

В одній країні у кожного жителя була своя машина часу. Але всі нею користувалися по різному. Одні подорожували тільки в минуле, їм подобалося згадувати і не думати про те, що їх чекає. Інші тільки в майбутнє подорожували, їм не хотілося згадувати те, що було, і вони зовсім не хотіли думати про сьогоднішнє. Але були в цій країні люди, які жили тільки сьогоднішнім, вони не розуміли тих, хто згадував весь час; і тих, хто мріяв і мріяв.

- А чи любите ви подорожувати?

- Хто із вас хотів би подорожувати тільки в минуле і чому?

- А хто з задоволенням відвідав би майбутнє? Що б ви там хотіли б побачити?

- А хто з вас вважає, що найцікавіше жити сьогоднішнім днем?

Малюнок "Три дзеркала"

Учня пропонується намалювати себе в минулому, теперішньому, майбутньому, використовуючи колір дзеркал. В синьому дзеркалі - який ти є; в зеленому - яким був; в червоному - яким хочеш стати.

- Ваші відчуття при малюванні різного часу?

- Що легше малювати? Чому?

Введення правила класу

Вчися цінувати кожну хвилину.

3. Групове заняття**Гра "Карусель"**

Мета: створювати умови для повноцінного спілкування; вміння аналізувати свої вчинки і події, що відбуваються, усвідомлювати своє ставлення до світу; закріплювати почуття радості від спільної праці і творчості.

Учні утворюють два кола. Спочатку працює зовнішнє коло.

- Розкажіть своєму партнерові, що ви хочете знайти для себе в майбутньому.

- попрощайтеся, і зробіть крок вправо: нові руки - нова зустріч.

Потім працює внутрішнє коло: "У майбутньому я бачу себе..."

Так учні виконують спочатку роль слухачів, а потім - розповідачів.

4. Теми для щоденника вражень:

Якби я мав машину часу...

Я мрію стати...

Пропонується дітям намалювати свою родину в майбутньому.

Тиждень 15. Подорожуємо у часі

Чи можна помандрувати морем на шкірці апельсина, або чому апельсин не тоне?

1. Вітання

Подивіться мені в очі. Погляньте один на одного, посміхніться. Із цих промінчиків добра, що закріпилися на наших обличчях, ми і розпочнемо наше заняття.

2. Обмін інформацією. Тема дня "Чи можна помандрувати морем на шкірці апельсина, або чому апельсин не тоне?"

Загадка

Цілий ящик південного сонця

В Новий рік завезли в магазин.

Згадайтеся, діти, то що це?

Екзотичний смачний (апельсин).

- За що ви любите апельсини?

Апельсин - настільки радісний фрукт, що при погляді на нього відразу ж піднімається настрій. А з'їси частинку - і відчужеш неймовірний смак! А чи знаєте ви казку про Апельсин? Вмощуйтеся зручно і слухайте.

Казка "Про розумний Апельсин"

Одного разу Апельсин побачив за вікном дивну картину. Замість звичних його погляду казкових пальм - дерева без зелених нарядів; замість шовковистих трав - килим з білого снігу.

- Дивно. У моєму рідному Єгипті такого не буває. В Єгипті завжди тепло, і дерева стоять одягненими, - думає Апельсин.

Незабаром Апельсин попався на очі нової господині.

- Який хороший фрукт, - зраділа вона.

З м'якоті апельсина господиня зробила сік. Залишки апельсина подрібнила і додала в торт. А з апельсинових кірок зробила смачні цукати.

Апельсин був дуже гордий тим, що придався для багатьох смаколиків. Для нього було дуже важливо відчувати свою користь.

- Я тут теж потрібний, як в моєму рідному Єгипті. І не біда, що за вікном - картинка зими. Яка гарна країна, які хороші люди!

Ірис Ревю

- Що господиня приготувала із апельсина?

Ми з вами подорожували на машині часу. Відвідали країну чисел та слів. Сьогодні я запрошую вас помандрувати на шкірці апельсина. А що це буде за подорож ви здогадаєтеся, коли почувете ці звуки. (Шум моря)

Море буває різним. Сонячного дня, коли немає вітру воно дуже красиве. Колір у нього блакитно-зелений, лише де-не-де по ньому пробігають хвилі із маленькими білими гребінцями. І тоді говорять, що на морі штиль. Але море спокійне не завжди. Похмурого дня воно стає сердитим. Сірі хвилі біжать до берега, викидаючи каміння і пісок. Тоді говорять, що на морі шторм. Дуже небезпечним море стає під час шторму - сильного вітру із дощем. Навіть великі кораблі можуть затонути. А чи не потоне наш апельсин? Я запрошую вас в "Апельсинову лабораторію".

Дослід "Чому апельсин не тоне?"

Мета: дізнатися яка властивість шкірки апельсина допомагає тримати його на поверхні води.

- Як ви вважаєте, якщо апельсин кинути в ємкість з водою, він потоне? (діти виконують)
- Що вас здивувало? (Апельсин не потонув).
- Як ви думаєте, чому так сталося?
- Давайте почистимо апельсин і кинемо його в воду.
- Що сталося? (Апельсин потонув)
- Які у вас припущення? (Апельсину не давала потонути шкірка)
- Як можна перевірити чи дійсно це так? (Кинути шкірку у воду)
- Що ж є таке в шкірці, що допомагає їй триматися на воді?
- Розгляньте і розкажіть, яка вона? (Шершава, пориста, нерівна)

- Пори апельсинової шкірки заповнені повітрям. Повітря легше за воду і тому вона не тоне.

Отже, можемо сміливо відправлятися в дорогу.

Вправа "Домалюй"

Там, у глибині, пливуть по своїх справах морські мешканці.

- Кого ми бачимо? (малюнки з зображенням дельфіна, акули, морського коника, восьминога, рибок, медуз, краба, морського їжака, морської зірки). Розгляньте будову тіл морських жителів. Використайте її для створення власного фантастичного апельсина. (Діти презентують свої роботи).

Психогімнастика

Звучить музика.

Чуєте, як шумлять хвилі? Починаємо занурюватись у морські глибини. Уявіть, що навколо нас вода блакитна, прозора, чиста, тепла. Я вже бачу зграйку веселих рибок, ось тут, біля моєї правої руки, зовсім близько... У них яскрава луска, ніби святковий костюм, прикрашений паєтками. Я відчуваю, як гойдаються водорості, мені здається, вони схожі на гарненькі стрічечки. Ми опускаємось все нижче і нижче. Сонячного світла стає менше, вода стає темною. Це означає, що ми з вами вже опинились на морському дні. Відкрийте, будь ласка, очі і розкажіть що ж цікавого ви побачили на морському дні?

3. Групове заняття

Гра "Рибне царство"

Вчитель розміщує дітей по колу і дає кожному назву рибки (за бажанням діти самі обирають собі назву). В центрі кола стає ведучий, бере скакалку й каже: "Сьогодні в рибному царстві стало менше на..." У той час як ведучий обертає скакалку, діти підстрибують, намагаючись не наступити на неї. Той учень, який наступив на скакалку, спійманий. Як тільки дитина наступила на скакалку, вчитель говорить: "...стало менше на одну камбалу (восьминога, карася, щуку...).

- Що найбільше запам'яталося під час подорожі?

4. Теми для щоденника вражень:

- Я мрію помандрувати до....
- На чому б я хотів помандрувати.
- Кого б я запросив у подорож.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проект ГО "Смарт Освіта" у партнерстві з Міністерством освіти і науки України для комунікації реформи "Нова Українська Школа" [Електронний ресурс]. - Режим доступу <https://nus.org.ua/zvit-diyalnosti-go-smart-osvita-shho-zrobleno-i-dlya-chogo-2016-2018-roku/>
2. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. - Київ: ТОВ "Видавничий дім "Плеяди", 2017. - 206с.
3. Клуб поезій. [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=3808>

Н.М. Осіяненко,

методист з навчально-виховної роботи методичного кабінету відділу освіти Уманської міської ради, керівник творчої групи учителів початкових класів міста Умані

ЗИМОВА МОЗАІКА

ПІДБІР ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ДО ТЕМАТИЧНИХ ТИЖНІВ ВІДПОВІДНО ДО ТИПОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ, РОЗРОБЛЕНОЇ АВТОРСЬКИМ КОЛЕКТИВОМ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ Р.Б.ШИЯНА

1. Зимове руханка.

Зимове слово - сніг,
Зимове слово - білий
З'єднались і навкруг (діти стають у коло)
Сніжинки полетіли. (Дівчатка кружляють).

Зимове слово - лід,
І ковзанка, і шуба.
Зимове слово - піч,
Пальто, мороз і груба.

І лижі, й ковзани,
І теплі рукавички.

Зимові є пташки -
Це снігурі й синички
А ще зимові є
Дві дівчинки Оксани,
Бо в їхніх іменах
Від нас сховались... САНИ. Н.Кир'ян

2. Гра "Що зайве?"

Вчитель називає слова. Учні знаходять "зайве" слово, "не зимове", та вилучають його.

Сніг, іній, ожеледиця, спека, замети.
Бурульки, сніжинки, райдуга, лід, хуртовина.
Кучугури, мороз, крига, метелики, ожеледь.

3. Казка.

Якою буває зима?

Спитали якось у слона:
- Якою буває зима?
- А що це таке? - здивувався слон.

Спитали північного оленя:
- Може ти скажеш, якою буває зима?

- Зима буває дуже довгою. На моїй батьківщині вона тягнеться цілий рік, - сказав олень.

Спитали червоногрудого снігура про зиму.

- Зима буває важкою, - пискнув у відповідь снігур.

Звернулися із запитанням про зиму до рудого песика.

- Мабуть, ти знаєш, якою буває зима?
- Бр-р-р! Холодною! - прогавкав песик. - Добре, якщо будка є.

Спитали у ведмедя:

- А що ти думаєш про зиму, ведмедю?
- Що про неї говорити? Вона тягнеться лише одну ніч. Заснеш зимою, а прокидаєшся - уже весна.

Спитали у хлопчика:

- Гей, скажи, якою буває зима?
- Зима буває веселою! - засміявся хлопчик. -

Можна кататися на ковзанах, на санчатах, на лижах. А ще можна погратися у сніжки.

Ось якою буває зима. М. Пляцковський

- Якою буває зима для тварин? А для дітей?
- За що ми любимо зиму?
- За що ми не любимо зиму?
- Покажіть свою думку.

4. Театралізація казки В. Сухомлинського "Ласкавий Вітер і холодний Вітриюга".

У темному лісі, в глибокому яру спали два вітри. Ласкавий Вітер - хлопець з синіми очима. А холодний Вітриюга - дід з колючою бородою.

Прийшла зима. Сонечко не могло піднятися високо над землею. Білі сніги вкрили поле. Зашуміли тривожно верховіття дерев. Прокинувся в глибокому яру холодний Вітриюга. Встав, вийшов з лісу. Застогнала хуртовина. Іде по землі холодний Вітриюга, замерзають річки, гуде хуртовина.

Та ось піднялося сонечко вище над землею. Заболіла спина у холодного Вітриюги. Поплентав він у темний ліс, заліз у глибокий яр.

Прокинувся ласкавий Вітер, вийшов з лісу. Засміялося сонечко, потекли струмки, зацвіли квіти, зашуміли трави.

- Не треба, діти, боятися зими. Виходьте на гірку, катайтеся на лижах, на санчатах.

вірш "" , заплющте оченята й уявіть все, що почуєте.

5. Слухання й обговорення вірша.

Перед читанням вірша вчитель запитує учнів: "Про що може іти мова у вірші, який називається "Зелений, білий, золотий..."

Зелений, білий, золотий...

Давним - давно це відбувалось:

Зима з весною сперечалась.

Весна сказала:

- Глянь довкола -

Зелене все:

І ліс, і поле,

Зелений луг до небокраю.

Світ іншим, певно, не буває.

- Дурниця! -

Мовила Зима.

- Світ - білий. Бачила сама.

Сміливо запевняю:

- Пустий він. Я це знаю!

Сказала Осінь:

- Не пустий

І не зелений - золотий!

Світ жовтий, пурпуровий.

Повір, що він чудовий.

У ягодах, у квітах -

Нехай підтвердить літо.

А літо не зважало.

На пляжі загорало.

Тому і суперечка ця

У них ведеться без кінця.

Хто зможе край покласти їй

І помирити пори?

Зелений, білий, золотий -

Який же світ довкола? А.Потапова

- Що за кольори змальовані у вірші?

- Розгляньте зимовий пейзаж. Чи можна цю

пору року назвати білою або безбарвною?

- Спробуйте перелічити кольори зими. Давайте влаштуємо змагання. Хто з вас більше знайде кольорів та відтінків у зимовій природі?

- Який же колір справедливо вважають

головним кольором зими?

- Які ще кольори, крім білого, можна зустріти у

зимовій природі?

- Розгляньте зимовий пейзаж уважніше. Як поєднання барв подобаються вам найбільше. Чому?

- Пошукайте поєднання білого і зеленого, червоного та білого, блакитного та білого, чорного та білого. (Білий сніг та зелена ялинка, червоні ягоди калини або горобини та білий сніг, блакитне небо та білий сніг, чорна ворона та білий сніг).

6. Вірш.

Веселий сніг
Вийшов з татом я гуляти,
Вів мене за руку тато.
Враз такий веселий сніг
нам дорогу перебіг!
Він за комір залітав,
щоки наші лоскотав,
хихотів під ліхтарями,
реготався під ногами.
Ладен був усе робити -
тільки б нас розвеселити!

Ми й не відмагалися -
разом з ним сміялися. Галина Малик

- Яким був сніг у вірші?
- Як він веселив хлопчика та його тата?
- Чи вдалося снігові розсмішити людей? Чому?

7. Гра "Добери риму".

- Діти, а чи любите ви вірші про зиму?
- Зараз ми з вами будемо поетами. У віршиках є рими. Ми із усіх слів, які записані збоку доберемо рими до слова, яке записане посередині.

- снігу (сміху, втіху, з розбігу, кригу)
- сніжечку (в мішечку, дружечку, гречку, пиріжечку)

- сніговію (мрію, завію, буревію, накрию)
- завірюхо (вуху, сухо, глухо).

8. Енерджайзер "Що ти робиш?"

Учитель або хтось із дітей ставить запитання. Учні імітують рухи, промовляючи: "Ось так, ось так!"

- Як ти граєш у хокей?
- Ось так, ось так!
- Як ти граєш у сніжки?
- Ось так, ось так!
- Як ти катаєшся на ковзанах?
- Ось так, ось так!
- Як ти ліпиш сніговика?
- Ось так, ось так!

9. Гра "Плутанина".

На галявині зустрілись 4 пори року. Із запропонованих наборів слів потрібно вибрати ті слова, які відповідають темі "Зима": дощ, спека, сніг, роса, шуба, туман, квіти, валянки, яблука, жовте листя, санчата, віхола, трава, ковзани, лижі, цвіт дерев, велосипед, ялинка, полуниця, холод і т. д.

10. Вправа "Виготовлення сніжинок власними руками".

11. Гра "Веселе СМС".

Усі діти стають в коло. Дівчинка-СМСка пробігає по колу, роздаючи кожній дитині папірець, на якому записана одна із зимових розваг (гра в сніжки, катання на ковзанах, ліплення снігової баби, катання на санчатах з гірки, перегони на лижах).

Учні об'єднуються у групи.

Завдання: показати зимову розвагу жестами. Інші діти відгадують.

12. Гра "Хто більше?"

Об'єднання учнів у групи. Учитель дістає чобітки чотирьох кольорів, діти обирають свій колір. Завдання для груп:

I група. Підібрати ознаки до образу Святого Миколая.

II група. Підібрати ознаки до слова зима.

III група. Підібрати слова-дії до образу Святого Миколая.

IV група.

Підібрати назви дій до слова зима. Діти підбирають і зачитують свої слова. Далі складають речення із слів, які підібрали.

13. Гра "Так чи ні?"

При правильному твердженні діти плескають у долоньки.

- Взимку опадає листя.
- Кружляють в повітрі сніжинки.
- Часто бувають хурделиці, заметілі.
- Сонечко високо піднімається над горизонтом.
- Птахи повертаються в рідний край.
- Щічки пощипує сильний мороз.
- Взимку всі чекають Нового року.

14. Логічна гра "Плутанина".

1. Взимку ведмідь бігає лісами і полями, шукаючи собі здобич.

2. У хитрої лисички народилося п'ятеро кумедних лисенят, вони почали стрибати по гілках.

3. Восени у звірят з'являться маленькі дитинчата.

4. Узимку у вовчому лігві народилося маленьке ведмежатко.

5. Іжачок восени збирає горішки і шишки на зиму.

15. Вправа "Поясни прислів'я".

- Літо запасає, а зима з'їдає.
- Узимку літа не доженеш.
- Що влітку відкладеш, то взимку, як знайдеш.
- Страшна зима, як дров нема.
- Зима літо з'їдає, хоч перед ним і тікає.
- То сніг, то завірюха, бо вже зима коло вуха.
- Багато снігу - багато хліба.
- Зима без снігу - не буде лідбу.
- Добрий той сніг, що вчасно ліг.
- Зимою деньок, як комарів носок.

16. Вправа "Сніг: добре це чи погано?"

Добре, бо:

- багато снігу, можна ліпити снігову бабу;
- сніг вкриває рослини від морозу;
- дерева мають можливість відпочити;
- можна кататися на санках, лижах, ковзанах.

Погано, бо:

- сніг засипав усе: і тварини, і птахи залишилися без їжі;
- слизько, можна впасти;
- холодно, морозно, слід турбуватися про тепло.

17. Загадки.

Сніг на полях

Лід на річках.

Метелиця гуляє.

Коли це буває? (Зима)

Я падаю на ваші хати.

Я білий-білий, волохатий.

Я приліпаю вам до ніг

І називаюсь просто....(сніг)

В огні не горить, у воді не тоне. (Крига)

Без пилки, без сокири, а мости будує. (Мороз)

Кручу, гуркочу, знати нікого не хочу. (Хурделиця)

Біла морква взимку росте. (Бурулька)

Між берегів текла, текла,

Мороз зміцнів - під скло лягла. (Річка)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Храплива Л. Вітер з України. Оповідання та казки для дітей / Леся Храплива. - Мюнхен: Українське видавництво, 1958. - 41с.

2. Великодні ігри: ігри, в які грають на Великдень дорослі і діти. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.miyalyuk.com.ua/igroteka/views_igroteka.php?a=2205&b=2201&c=40

3. Загадки про казкових героїв. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://dovidka.biz.ua/zagadki-pro-kazkovih-geroyiv/>

Г.І. Богославець,

старший викладач кафедри професійного розвитку педагогів комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ЗАСТОСУВАННЯ КОМАНДНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УПРАВЛІННІ ОСВІТНІМ ЗАКЛАДОМ

Шлях європейської та світової інтеграції, обраний Україною, зумовлює необхідність реформаційних процесів в освітній галузі, спрямованих на досягнення найкращих освітніх стандартів. Закон України "Про освіту", концепція "Нова українська школа", Національна доктрина розвитку освіти в Україні на період до 2021 року заклали підвалини нової парадигми - орієнтації на новий тип гуманістично-інноваційної освіти, її конкурентоспроможність в європейському та світовому просторах. У цих стратегічних документах визначено і нову модель управління освітою, яка має стати відкритою і демократичною, спрямованою на розвиток самостійності та самодостатності особистості, її творчої активності з метою зміцнення демократичних основ громадянського суспільства. Така позиція потребує від сучасної освіти серйозних реформаційних кроків щодо оновлення механізмів управлінської діяльності, інноваційних процесів в управлінні сучасним освітнім закладом.

Який учитель буде потрібним для суспільства завтра і в перспективі? Як він "увільниться" в сформований колектив? Як готувати такого вчителя? Як підвищити ефективність роботи учительського колективу?

Такі питання постають перед кожним навчальним закладом, а відповіді на них якраз і формують кадрову політику школи і систему управління, яку необхідно модернізувати. Однією із важливих ознак інноваційного управління є стійка орієнтація на формування управлінських команд. Саме це створює умови для впровадження командного менеджменту на шляху до модернізації як освітнього процесу загалом, так і його управління.

Проаналізуємо особливості командного менеджменту. Зазвичай у школах директор покладається на власні управлінські навички, часто боячись передавати відповідальність учителям та не залучаючи їх до співпраці одне з одним, з учнями та батьками. У такий спосіб директор уникає формування команди, ядра змін, яке допоможе у впровадженні нових підходів, генерації ідей, аналізі помилок та досягненні цілей. У роботі школи та формуванні траєкторії її розвитку одним із ключових факторів позитивних змін є наявність команди вчителів, яка працює одноставно з директором. Місія директора: не просто очолити колектив, не тільки згуртувати колектив, а створити команду однодумців. Робота навчального закладу в умовах запровадження інновацій як в управлінні, так і в освітньому процесі якраз і ставить перед керівником школи завдання - створити таку високоефективну команду однодумців, об'єднану спільними цілями та завданнями. Створення такої команди потребує від керівника знань, умінь і вирішення цілого ряду умовностей та завдань, які б привели до успішного управління.

Управління командою вчителів - це велике мистецтво і його втілення відбувається крізь призму особистих якостей директора навчального закладу як менеджера з персоналу. Без лідерської команди, яка б мала включати щонайменше 10% вчителів від їхньої загальної кількості, директорів буде важко розвивати школу та впроваджувати зміни. Тому першочергове завдання керівника - дбати про мікроклімат колективу, бо успішна школа - це комфорт його учасників (учнів та їхніх батьків) + комфорт педагогів, комфорт його команди. Під командою будемо розуміти спеціально підібрану групу людей для об'єднання їхніх зусиль, які працюють на досягнення спільної мети, спільних завдань.

Характерними ознаками команди є:

- наявність спільної мети;
- інтенсивне співробітництво;
- визначені статусно-рольові відносини;
- лідерство (формальне чи неформальне);
- згуртованість колективу;
- відпрацьовані комунікативні зв'язки;
- групові норми поведінки, усталені традиції;
- схожість основних життєвих цінностей, установок;
- специфічні методи вироблення колективних рішень;
- сприятлива соціально психологічна атмосфера.

Розглянемо загальні характерні особливості формування команди й управління нею. Ключем до успішного управління командою є розуміння етапів її розвитку. Так, дослідниками Б. Такменом і М. Дженсоном [9] зазначено, що перш ніж почати працювати ефективно, команді необхідно пройти через певний процес, а саме:

1. Формування (Forming). Кожен хоче, щоб його поведінка була прийнята іншими в групі і навмисно уникає розбіжностей і конфліктів. Почуття та інші особисті переживання уникаються., і люди фокусуються на виконанні рутинних завдань. У цей час вирішуються організаційні завдання: хто що робить? коли краще проводити зустрічі? які форми застосовувати? тощо. Кожен учасник накопичує інформацію і враження - один про одного, про масштаб завдань, методи їх вирішення та багато іншого. На цьому рівні перебувати комфортно, але те, що конфлікти і всілякі загрози уникаються, говорить про те, що нічого по суті важливого не відбувається. Члени команди зустрічаються, вивчають можливості і вимоги, потім погоджуються із загальними цілями і починають їх домагатися. Учасники групи намагаються триматися досить незалежно. Вони можуть бути мотивовані, але зазвичай вони не поінформовані про всі справи і цілі команди. Всі дотримуються своєї кращої поведінки, але дуже сфокусовані на самих себе. Зрілі члени команди (ті, наприклад, що стояли біля витоків) починають моделювати відповідну

поведінку. На цьому рівні керівні особи повинні бути тими, хто указує напрям в цілях команди. Цей період є важливим тому, що учасники пізнають один одного, обмінюються деякою особистою інформацією і цілком можуть подружитися один з одним. Також це чудова можливість побачити, як кожен член команди працює сам і як справляється з навантаженнями. У головах нових членів команди переважає думка про те, як їм влитися в команду. Цей етап характерний легким прийняттям один одного, відсутністю розбіжностей і підтримкою з боку лідера команди в плані звикання і підготовки до роботи.

2. Зіткнення (Storming). Кожна група виходить на наступний рівень, коли учасники виносять на обговорення різні ідеї. Учасники групи обговорюють важливі питання - наприклад завдання, які перед ними поставлені, як вони будуть функціонувати окремо і разом, і про те, яку модель лідерства вони приймуть. Учасники відкриті один до одного, можуть виникати конфронтації стосовно ідей і перспектив. У деяких випадках цей рівень швидко змінюється наступним. В інших - команди так і залишаються на ньому. Зрілість деяких членів команди зазвичай визначає, чи готова команда рухатися далі. Деякі члени команди будуть фокусуватися на дрібницях, щоб уникати більш серйозних питань. Цей рівень необхідний для росту команди. Він може бути тривалим, неприємним і навіть болісним для членів команди, які неохоче йдуть на конфлікт. На даному етапі починається конкуренція, оскільки кожен окремих член команди починає працювати над реалізацією плану. З'являється стрес, пов'язаний з індивідуальними розбіжностями з різних питань і проблем. Іноді проблеми можуть носити культурний чи етнічний характер, або просто виражатися в спробі утвердження власного становища. На цьому етапі переважають проблеми міжособистісного характеру або проблеми комунікації, які ведуть до конфронтації, а лідеру команди необхідна сильна витримка та наявність зрілості. Йому необхідно використовувати всі свої навички налагодження взаємин між членами команди і знову сконцентрувати їхню увагу та зусилля на реалізацію командних цілей та їх бачення. Якщо конфлікт припинити, це може призвести до його прихованого протікання, що в кінцевому підсумку зруйнує процес становлення команди. Члени команди пізніше сприймуть один одного з урахуванням переваг і недоліків і це дозволить їм взаємодіяти більш комфортно. В ідеалі вони не будуть відчувати, що їх засуджують, і будуть і далі ділитися своїми думками та поглядами. Потрібно акцентувати увагу на толерантності кожного і на тому, наскільки всі учасники різні. Без терпіння і толерантності команда не складеться. Ця фаза розвитку може стати деструктивною для команди і знизити мотивацію учасників. Деякі команди не будуть розвиватися далі цього рівня, але якщо група переживе цю стадію, вона перейде на наступну - нормуючу стадію, коли досягається згода щодо ролей, статусу, норм і організаційних процедур ("коли відбувається щось, ми робимо те-то").

3. Врегулювання (Norming). У міру затихання конфліктів робота набирає швидкість. Люди налагоджують більш гармонійні робочі взаємини. Центр уваги зміщується на загальні командні цілі і пов'язані з роботою проблеми. Тепер згуртована команда, що отримала інформацію про свої сильні та слабкі сторони, набирає темпи роботи, вміло використовуючи взаємодоповнюючі навички членів команди. Це також етап, на якому лідер команди починає більш ефективно делегувати повноваження. Надання членам команди певною

мірою функціональної автономії веде до розкриття їхнього творчого потенціалу, яке стимулює високі результати командної роботи.

4. Результативна діяльність (Performing). Це завершальний етап, на якому формується почуття групової приналежності. У команді присутня незалежність і взаємозалежність, вивчення та обмін знаннями, швидкість та ефективність. Лідер команди усунув всі існуючі протиріччя. Присутній високий рівень автономії, яка народжує нових лідерів. В результаті мотивація, показники результативності діяльності сягають своїх пікових значень.

На кожній з проаналізованих стадій цілеспрямований вплив на команду дозволяє їй швидше прийти до мети - ефективної роботи. Якщо правильно організувати роботу з підготовки команди до роботи на перших двох стадіях, то на стадії організації команда вже починає сама виробляти свої правила і норми взаємодії. Тут уже має сенс використовувати командний коучинг. Коучем може бути як один із співробітників, що володіє технологіями коучингу, так і зовнішній консультант. Функція коуча на стадії організації близька до функції фасилітатора командної взаємодії. Він організовує процес таким чином, щоб команда виробила необхідні для ефективної роботи норми. Тільки після проходження всіх етапів групової динаміки команда буде здатна досягати поставлених цілей найбільш ефективним способом, легко вирішуючи питання взаємодії та само мотивації.

Командний менеджмент виступає однією із форм колективного управління, що заснована на процесі делегування повноважень. Це потужний фактор мотивування людей та підвищення ефективності роботи команди. Делегування повноважень означає перерозподіл влади та обов'язків таким чином, щоб людина могла приймати рішення і контролювати свою власну роботу. Таким чином, можна говорити про певну насагу - кожна людина відчуває особисту цінність і це допомагає їй визнавати і підтримувати інших. Отже, командний менеджмент забезпечує підвищення ефективності спільної праці для досягнення визначеної мети. **При формуванні команди увага акцентується на наступних аспектах:**

- спільна мета має тісно узгоджуватися з власними потребами, інтересами членів команди;
- вона повинна не лише усвідомлюватися членами команди, а й прийматися на емоційному рівні;
- командна діяльність передбачає активність та особисту відповідальність кожного за результат роботи команди;
- робота у команді має ґрунтуватися на довірі членів команди один одному.

Створивши таку команду, керівник досягає певних цілей, зокрема:

- вдале та ефективне виконання управлінських рішень;
- стимулювання інноваційної діяльності;
- активізації праці окремих педагогів через роботу в команді; використання теорії менеджменту в педагогічній праці (кожен учитель - менеджер);
- посилення згуртованості колективу;
- посилення відчуття відповідальності кожного вчителя за кінцевий результат роботи навчального закладу;
- заохочення працівників до підвищення своєї кваліфікації;
- створення відповідних команд в учнівському колективі.

Для командного менеджменту однаково важливі як кінцева мета, так і процес її досягнення.

Ефективність роботи команди ґрунтується на чіткому усвідомленні її членами взаємозв'язку між цілями, методами роботи та успішним виконанням. В сучасних умовах найуспішніші освітні заклади прагнуть перенести акцент завдання своєї організаційної структури й політики з індивідуальних працівників на команду.

Отже, команда має свої особливі риси, характеристики, які вирізняють її серед груп людей, об'єднаних спільними інтересами. Ще раз їх окреслимо - у команді:

1. Завжди чітко сформульовані цілі, згідно яких вона діє.
2. Обумовлено, на яких принципах відбувається взаємодія між її членами при досягненні цілей.
3. Визначено роль і завдання кожного члена команди, позиції та функції лідера.

Головне завдання для такої команди - створення умов для високоефективної роботи кожного вчителя. До цієї роботи залучається практичний психолог, який допомагає утворити команду так, щоб у ній був комфортний мікроклімат, адже не кожен працівник готовий до командної роботи.

Так склалося, що в освітніх закладах персонал більшого значення надає постановці та виконанню завдань, а не самому функціонуванню персоналу. У зв'язку з цим необхідно більше уваги приділяти власним потребам працівників, цікавитися ними, вивчати кожного, оскільки людський фактор - це важливий чинник функціонування школи в сучасних умовах.

Так, до прикладу, молодим колегам школа має створити сприятливі умови для входження в колектив, надати широкі можливості для професійного і особистісного розвитку, а також в кар'єрному рості, розробити спеціальну адаптаційну програму для щойно призначених учителів. Це, зокрема: зустріч із адміністрацією школи, екскурсія по школі, інструктаж з техніки безпеки, представлення вчителя на урочистій лінійці 1 вересня, посвячення у вчителі на серпневому засіданні педагогічної ради тощо.

В основі корпоративної етики серед основних засад є творча атмосфера, висока трудова активність, прагнення до успіху, дотримання етики взаємовідносин, виконавська дисципліна, повага до традицій школи. При вирішенні питань управління навчальним закладом адміністрація школи має максимально врахувати думки та настрої працівників, забезпечити їм сучасний рівень оснащення робочих місць, постійно дбати про сприятливий, здоровий мікроклімат у колективі.

Які методи можна застосувати у роботі з персоналом?

Можна запропонувати, до прикладу, досвід японських компаній по встановленню та розвитку людських відносин. Зокрема, методи, які впливають на робочий мікроклімат в колективі, створюють командний дух та стимулюють бажання вчителя працювати ефективніше, з більшою віддачею:

- **метод "дружного поплескування по плечу"**, який передбачає неформальне ділове спілкування адміністрації школи з працівниками. Це найбільш вигідний спосіб встановлення людських стосунків, який не вимагає матеріальних витрат; проводити "круглі" столи за чашкою чаю чи кави, на яких обговорити актуальні проблеми в роботі школи і намітити шляхи їх розв'язання і таке інше;

- **метод внесення пропозицій** - "Скринька для пропозицій". Він зводиться до того, що адміністрація школи заохочує вчителів вносити будь-які пропозиції щодо поліпшення роботи освітнього закладу; а всі нові ідеї, які пропонуються, обговорити на спільних нарадах при директору та його заступниках;

- **метод психологічної допомоги працівникам школи**, коли таку допомогу за потреби надає практичний психолог, який працює у школі;

- **метод "привітання вчителя з Днем народження"** в присутності педагогічного колективу або на шкільній лінійці та вручення йому подарунка. Це сприймається вчителем як прояв особливої уваги адміністрації та профкому школи і робить позитивний вплив на свідомість працівника і його бажання працювати краще.

- **метод спільного проведення різноманітних позашкільних заходів** членами педагогічного колективу не залежно від займаної посади. Це здружує колектив, допомагає кожному працівнику продемонструвати свої здібності і таланти, а адміністрації школи - побачити їх та допомогти вчителю використати їх в позашкільній та позакласній роботі.

Кожен керівник повинен пам'ятати, що вчителі - це той стратегічний ресурс, на якому базуються всі досягнення та надії школи. Але це - живі люди зі своїми сім'ями, запитами, проблемами та потребами. А оскільки всі завдання, які ставить перед собою школа, реалізуються в першу чергу через учителів, тому саме управління командою вчителів має бути головним серед інших компонентів менеджменту навчального закладу. Адже такий колектив-команда є особистісно зорієнтованою ланкою соціуму, осередком культури праці, культури управління, культури взаємовідносин. При цьому виникає простір особистісного й фахового зростання кожного члена команди й досягнення ним професійних вершин, а значить - високо результативного освітнього процесу, якісної освіти учнів, спрямованої на виховання творчої особистості, майбутнього наукового та інтелектуального потенціалу країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарь В. И. Повышение эффективности подготовки директора школы к управлению процессом обучения [Текст]: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / В. И. Бондарь. - Київ, 1986. - 343 с.
2. Галус О. М. Педагогічне управління адаптацією майбутніх учителів у системі ступеневої освіти [Текст]: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.06 / О. М. Галус. - Київ, 2008. - 407 с.
3. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні [Текст]: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Г. В. Єльнікова. - Луганськ, 2005. - 446 с.
4. Кремень В. Г. Філософія управління [Текст]: підручник / В. Г. Кремень, С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов. - Київ: Знання України, 2007. - 360 с.
5. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами [Текст]: навч. посіб. / В. І. Маслов. - Тернопіль: Астон, 2007. - 150 с.
6. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищення кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти [Текст]: монографія / В. В. Олійник. - Київ: Міленіум, 2003. - 594 с.
7. Чернишова Є. Р. Теорія і практика формування кадрового потенціалу навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти [Текст]: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Є. Р. Чернишова. - Київ, 2013. - 417 с.
8. Драч І. І. Теоретичні і методичні засади управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи [Текст]: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.06 / І. І. Драч. - Київ, 2008. - 485 с.
9. Фролов С. С. Соціологія організацій [Електронний ресурс] / С. С. Фролов. - Режим доступу: http://society.polbu.ru/frolov_esociology/ch21_ii.html References.

А.Г. Щербаков,

координатор інформаційної системи управління освітою (ІСУО) Черкаської області, методист відділу дистанційної освіти комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНІЙ ПРОЕКТ "КУРС:ОСВІТА" - КРОК ДО ДІДЖЕТАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Одним із стратегічних напрямків реформування системи освіти є робота з удосконалення адміністрування та забезпечення якісного рівня інформатизації освітньої галузі. Цей процес має враховувати виклики інформаційного суспільства, відповідати його досягненням. **Інформаційне суспільство це** - новий етап розвитку людства, в якому будь-яка людина за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій може отримувати, переробляти та розповсюджувати інформацію, а держава повинна забезпечувати якісний рівень інформатизації усіх галузей. Це визначення вказує на те, що функціонування різних галузей державного управління в умовах високої інтенсивності соціальних процесів можуть забезпечити лише сучасні інформаційно-комунікаційні технології, які мають стати невід'ємним інструментом управлінської діяльності на всіх рівнях.

Відповіддю на вищевказаний заклик став такий напрям модернізації сфери освіти, як впровадження інформаційно-освітніх проектів, які суттєво змінюють уявлення про процес управління. Одним з таких проектів є програмний комплекс **"КУРС: Освіта"**, впровадження якого почалося ще в 2009 році і триває й донині. Його функціонування охоплює всі ланки управління - від школи до міністерства. Усі загальноосвітні, дошкільні заклади освіти, інклюзивно-ресурсні центри, відділи та управління освіти Черкаської області мають доступ до програмного комплексу.

Особливістю цього комплексу є те, що він складається з окремих елементів, що забезпечують різні рівні управління освітою. Так, до програм "КУРС:Школа" та "Курс: Дошкілля", які встановлені на комп'ютерах відповідних закладів освіти, доступ має лише керівництво цих закладів. З допомогою даних програм контролюється робота закладу освіти, складаються найбільш комфортні умови для плідної праці його персоналу та вихованців.

Користуючись програмою, директор має змогу створювати

різноманітні звіти в автоматичному режимі. Це забезпечується за рахунок того, що програма працює з особистими даними кожного учасника-суб'єкта навчально-виховного процесу, узагальнює їх. Наприклад, завдавши певні параметри пошуку, директор школи має змогу отримати інформацію про певну категорію вчителів, а саме - за віковим, професійним контингентом. У свою чергу, відділи (управління) освіти можуть зробити це на своєму, районному (ОТГ, місто) рівні, через портал "Україна. Інформаційна система управління освітою" (далі ІСУО), який є сателітом проекту "КУРС: Освіта". Запровадження такої моделі управління, спрощує процедуру прийняття освітянських звітів на місцевому, районному та обласному рівнях і взагалі змінює уявлення про роль керівника у сфері освіти в цілому, починаючи від керівництва закладу освіти і завершуючи управліннями найвищої ланки.

Портал ІСУО, інші складові інформаційно-освітнього проекту "КУРС: Освіта" мають надійні алгоритми захисту інформації від несанкціонованого використання. Кожен регіон України має власне доменне ім'я і відповідно власну Систему управління освітою регіону.

СТРУКТУРА ПРОЕКТУ "КУРС:ОСВІТА"

- Програмні засоби "КУРС:Школа", "КУРС:Дошкілля" (встановлені у закладах середньої та дошкільної освіти області) - призначені для створення повної бази даних про заклад освіти, його вихованців, персонал та передачі даних на портал ІСУО. Крім того комп'ютерна програма "КУРС:Школа" призначена для керування шкільними процесами, розрахунку навантажень вчителів, складання розкладу занять. Комп'ютерна програма "КУРС:Дошкілля" здійснює планування роботи адміністрації, веде контроль і відображення відвідуваності протягом тижня, місяця, року, для окремих груп так і для усього закладу в цілому. За даними "бази даних" у обох програмних засобах автоматично генеруються первинні звіти закладу освіти, які при їх передачі на портал ІСУО доступні до перегляду відповідному відділу освіти.

- Портал "Україна. Інформаційна система управління освітою" - створює єдину систему збору, обробки та зберігання інформації середньої та дошкільної освіти. Включає набір засобів та інструментів для:

- забезпечення органів управління освітою повною оперативною та достовірною інформацією про діяльність підпорядкованих закладів освіти;
- пошуку, відбору даних, контролю за їх надходженням;
- автоматизованого формування обов'язкових державних форм статистичної звітності;
- замовлення та розподіл підручників між закладами освіти;
- підготовки до друку документів про освіту.
- Портал "Мої знання" - надає можливість кожному закладу середньої освіти розташувати власні новини, об'яви, розклад уроків. "Мої знання" мають зручний інструментарій для ведення електронних класних журналів в якому передбачені механізми захисту даних, добре продумані алгоритми доступу до сторінок журналу вчителів, учнів, батьків.

- Сайт "Електронна реєстрація в заклади дошкільної освіти" - соціальний сервер для батьків, що бажать влаштувати дитину в дитячий садок. Допомагає вибрати найбільш зручний дитячий садок та забезпечує прозорість процесу зарахування дитини до закладу дошкільної освіти, відслідковувати статус поданої заявки і стежити за просуванням черги.

- Сайт "Електронна атестація педагогічних працівників" дозволяє:

- вести особові справи педагогічних працівників в електронному вигляді;
- проводити моніторинг робіт з заявками вчителів комісіями на всіх рівнях;
- переглядати статистичну інформацію по успішності атестації в регіоні;
- використовувати конструктор тестів для оцінювання особистих досягнень педагогічних працівників.

- Портал "Україна. ІНКЛЮЗІЯ" - система автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів.

Дозволяє батькам:

- подати заяву до інклюзивно-ресурсного центру;
- отримати запрошення на проходження комплексного оцінювання (адреса, дата, час);
- контролювати проведення занять з дитиною.

Для працівників ІРЦ система допоможе:

- в електронному вигляді скласти індивідуальну програму розвитку для дитини;
- відмічати проведення занять з дитиною;

- вести повну базу дітей з особливими освітніми потребами;

- створювати різноманітні вибірки по існуючим даним.

- Портал "Державна інформаційна система освіти" (ДІСО) - інформаційно-телекомунікаційна система державної наукової установи "Інститут освітньої аналітики" Міністерства освіти та науки, що отримує з порталу ІСУО повну інформацію про заклади освіти, статистичні форми обов'язкової державної статистичної звітності, замовлення закладами освіти підручників, інші види роботи.

БАЗА ДАНИХ ІСУО

Основою функціонування ІСУО та її впровадження є можливість створення та редагування бази даних.

ЗАКЛАД СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ:

- загальні відомості про заклад освіти;
- відомості про кількість приміщень (корпусів, поверхів, класних кімнат);
- персоналізовані списки вихованців, учнів, батьків, вчителів, персоналу;
- перелік класів з вказанням їх профілю, мови навчання, кількістю учнів;
- перелік навчальних предметів;
- навчальне навантаження вчителів;
- розклад дзвінків, занять;
- електронні класні журнали;
- тощо.

ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:

- загальні відомості про заклад освіти;
- відомості про кількість приміщень (корпусів, поверхів, кімнат);
- персоналізовані списки дітей, батьків, персоналу;
- перелік груп з вказанням їх типу, спрямованості, мови спілкування, кількістю дітей;
- перелік навчальних послуг;
- дані співробітників (паспортні дані, педагогічна кваліфікація, посада, стаж, навантаження);
- журнали відвідуваності, антропометрії, харчування;
- тощо.

ОСНОВНІ ФОРМИ СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ ЗАКЛАДАМИ ОСВІТИ

Першочерговим завданням системи ІСУО - це було вирішення питання з поданням державної статистичної звітності. Треба це було так вирішити, щоб кожний заклад освіти незалежно від кількості дітей, розташування (село, місто), наявності інтернету в змозі міг сформулювати потрібні звіти та вчасно подати на відповідний портал.

Простота та відкритість інтерфейсу системи ІСУО робить її потужний функціонал доступним і легким в користуванні навіть для не підготовленої людини. Головне, що потребує робота внесення даних це відповідальність за їх достовірність та повноту. Адже за цими даними здійснюється автоматизоване подання державної статистичної звітності (таблиця 1) закладами середньої освіти, що відбувається на початку кожного навчального року.

Система по завершенню внесення даних приймає та консолідує:

- первинні звіти ЗНЗ-1 всіх закладів середньої освіти певного регіону;
- первинні звіти 85-К всіх закладів дошкільної освіти певного регіону;
- генерує обов'язкові форми звітності 76-РВК і 83-РВК;
- форму статистичної звітності 77-РВК;
- форми звітності Д-4, Д-5, Д-6, Д-7, Д8, Д-9;
- інші форми звітності.

Таблиця 1

ОСНОВНІ ФОРМИ ДЕРЖАВНОЇ СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ		Орієнтовні строки подання
ЗНЗ-1	Звіт денного закладу загальної середньої освіти	05.09.2019
85-К	Звіт про діяльність закладу дошкільної освіти	01.01.2020
76-РВК	Зведений звіт денних закладів загальної середньої освіти	15.09.2019
83-РВК	Звіт про чисельність і склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти	25.10.2019
77-РВК	Звіт про кількість дітей шкільного віку	25.09.2019
1-ЗСО	Звіт про продовження навчання для здобуття повної загальної середньої освіти випускниками 9-х класів денних закладів загальної середньої освіти	15.12.2019
Д-4	Відомості про матеріальну базу денних закладів загальної середньої освіти та використання сучасних інформаційних технологій	14.11.2019
Д-5	Відомості про профільне навчання і поглиблене вивчення предметів у денних закладах загальної середньої освіти	15.09.2019
Д-6	Відомості про групування денних закладів загальної середньої освіти за кількістю класів і учнів та про наповнюваність класів учнями	07.11.2019
Д-7,8	Відомості про мови навчання та вивчення мови як предмета у закладах загальної середньої освіти	03.10.2019
Д-9	Відомості про заклади спеціальної освіти	15.09.2019

Система ІСУО пересилає електронні версії звітів згідно підпорядкованості. Дозволяє здійснювати пошук інформації про структуру ЗСО та ЗДО, персонал, дітей (учнів та дітей мікрорайону) і т.д. за більш ніж 200 параметрами (таблиця 2). Полегшує вибірку необхідних даних і складання користувачських звітів.

Таблиця 2

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОШУКОВОЇ СИСТЕМИ ІСУО	
Параметри пошуку	Отримана управлінська інформація
ЗНЗ / ДНЗ	<p>Дає змогу відфільтрувати навчальні заклади за різними показниками:</p> <ul style="list-style-type: none"> за категоріями (ступенем, типом) за формою власності (державна, комунальна, приватна) за видом, особливими ознаками, типом, кількістю груп (ДНЗ) за типом місцевості (міська, сільська) за мовою навчання за кількістю учнів / вихованців за кількістю персоналу за кількістю приміщень

Персонал ЗНЗ/ДНЗ	<p>Дає змогу отримати різноманітну інформацію про персонал за наступними показниками:</p> <ul style="list-style-type: none"> за прізвищем, ім'ям, по-батькові за роком народження за статевовіковим контингентом за займаною посадою (керівник, педагог, спеціаліст, посада) за рівнем освіти (ДНЗ) за кваліфікацією / званням за стажем роботи
Діти ЗНЗ/ДНЗ	<p>Дає змогу відфільтрувати інформацію про дитину за такими показниками:</p> <ul style="list-style-type: none"> за прізвищем, ім'ям, по-батькові за статевовіковим контингентом за роком вступу за класом / групою навчання за індивідуальною формою навчання за мікрорайоном проживання

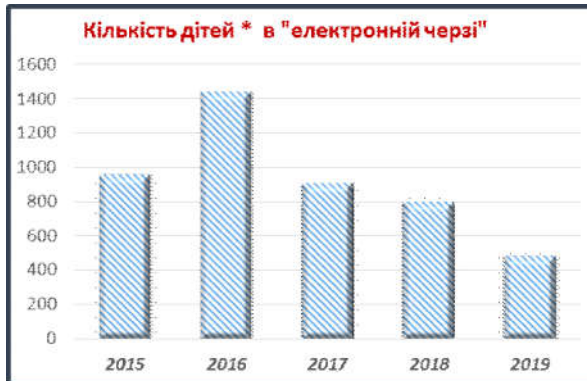
ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЕКТУ "КУРС:ОСВІТА" В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У Черкаській області в одній із перших областей України в 2010 році було розпочато впровадження інформаційно-освітнього проекту "КУРС:Освіта". Особливістю впровадження проекту у Черкаській області полягало у тому, що пріоритет роботи був наданий формуванню електронних форм обов'язкової державної статистичної звітності закладами загальної середньої освіти. Подання цієї звітності в електронному варіанті до впровадження проекту "КУРС: Освіта" вже існувало. Але воно не суттєво відрізнялося від вже напівазбутої паперової форми. Тобто всі дані первинної звітності в наданих електронних формах заповнювалися в закладах освіти в ручному режимі. Така робота породжувала ряд негативних тенденцій. Від простої неухважності (людський фактор) до зловживання.

Розробники проекту "КУРС:Освіта" запропонували інший підхід для формування звітів. Форми обов'язкової державної статистичної звітності можуть бути утворені в автоматичному або напіваавтоматичному режимі натисканням лише однієї кнопки. Для досягнення такої оперативності потрібна відповідальна робота з утворення єдиної бази даних закладу освіти. Ключове слово тут - слово "єдина", бо вся інформація для цієї бази даних у кожному закладі є. Тільки вона здебільшого розміщена на різних носіях інформації (папір, диски, флешки), на різних комп'ютерах, у різних працівників. Коли потрібна інформація зібрана та внесена до відповідного програмного засобу, коли утворено повну та єдину базу даних, сформований в автоматичному режимі за даними бази звіт є більш достовірним та має набагато меншу ймовірність помилки, ніж звіт із ручним формуванням. Внутрішні алгоритми програми не дозволяють утворити звіт, якщо база даних неповна або містить суперечливу, неправдиву, приховану інформацію. Саме робота зі створення єдиної бази даних закладу освіти викликала найбільші труднощі, оскільки ця робота потребує, окрім сумлінного ставлення, достатньо високий рівень компетенцій у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) тих осіб, які призначені відповідальними

за формування державної статистичної звітності. Але з цим завданням заклади освіти Черкаської області за декілька років успішно справилися. Хоча це досягнення потребує щорічного підтвердження. База даних - це живий організм, якому потрібна постійна увага та турбота. Її цінність не в наявності а в достовірності.

Досить ефективно використовується в нашій області сайт "Електронна реєстрація в заклади дошкільної освіти", що є складовою частиною ІСУО. Особливо це стосується м. Черкас та Черкаського району, де найбільше є потреба в запровадженні електронної реєстрації в заклади дошкільної освіти. Завдяки запровадженню "електронної черги", було зменшено соціальну напруженість та прискорено вирішення питання прийому дітей в дитячі садочки.

* - станом на серпень по роках

В минулому навчальному році було презентовано новий проект у рамках ІСУО - портал ІНКЛЮЗІЯ . На даному порталі вже зареєстровані всі 26 інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) Черкаської області. Чотири

центри (місто Умань, Звенигородський, Канівський та Катеринопільський райони) вже активно використовують новий сервіс для прийняття заяв від батьків, веденню обліку дітей з особливими освітніми потребами, наданню консультацій, проведенню комплексної оцінки, формуванню Висновку, інших дій згідно вимог нормативних документів.

Очікується, що в новому навчальному році всі ІРЦ Черкаської області досконало опанують функціонал нового порталу та активно запрацюють на ньому.

Сайт електронної атестації педагогічних працівників та портал "Мої знання" призначений для інтерактивного ведення електронних журналів в інформаційно-освітньому просторі Черкаської області посідають доволі скромне місце. В новому навчальному році, як запевняють розробники, очікується їх суттєва модернізація.

Запрошуємо освітян області звернути увагу на вказані сайти після оновлення та зробити наступні кроки діджиталізації інформаційного забезпечення освіти Черкащини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Проект "КУРС: Освіта" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ekurs.org/ua/project/> - сайт КУРС:Школа.
2. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні - інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. - Київ: Грамота, 2008. - 448 с.
3. Щодо затвердження результатів експерименту з впровадження в загальноосвітніх закладах та органах управління освітою експерименту "ІСУО-2012" [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 29.11.2012 р. № 1345. - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/1646>.
4. Щербаков А.Г. Моніторингові дослідження навчальних досягнень учнів / А. Щербаков // Завуч. - 2015. - Лютий. - № 3. - С.22-30.

Т. В. Войцях,

завідувач навчально-методичного центру психологічної служби комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ВІДНОВНИХ ПРАКТИК ЯК ІНСТРУМЕНТІВ ДОСЯГНЕННЯ ПОРОЗУМІННЯ І НАЛАГОДЖЕННЯ КОНСТРУКТИВНОГО ДІАЛОГУ МІЖ УЧАСНИКАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У період реформування в Україні системи сучасної освіти надзвичайної актуальності набуває питання створення у закладах та установах освіти атмосфери безпечної і сприятливої для розвитку особистості середовища, зокрема шляхом впровадження в освітній простір відновних практик як інструментів досягнення порозуміння і налагодження конструктивного діалогу між учасниками освітнього процесу та в громаді.

Комунальний навчальний заклад "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" з жовтня 2015 року

долучився до реалізації проекту "Розбудова миру, профілактика і розв'язання конфлікту з використанням медіації в групах та громадах, які постраждали від конфлікту, особливо серед жінок та дівчат внутрішньо переміщених осіб (ВПО)", що реалізувався в Україні Міжнародним жіночим правозахисним центром "Ла Страда - Україна" за підтримки Посольства Великої Британії в Україні та у співпраці з Міністерством освіти і науки України й Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи. Чотири представниці від Черкаської області з числа працівників

психологічної служби у системі освіти, які вибороли конкурс, оголошений Центром "Ла Страда - Україна", пройшли навчання у рамках п'ятиденних тренінгів за навчальною програмою для медіаторів (48 год.) "Базові навички медіатора в навчальних закладах і громаді. Забезпечення участі жінок і дітей у розв'язанні конфліктів та миробудуванні" та отримали сертифікати медіаторок. Із 2016 року на базі Інституту розпочалося впровадження програми "Медіація в навчальному закладі та громаді. Забезпечення участі дітей і жінок у розв'язанні конфліктів і миробудуванні" за сприяння Міністерства освіти і науки України.

План поетапної реалізації проекту та впровадження програми передбачав здійснення таких заходів:

I етап (організаційно-просвітницький, жовтень 2015 - 2016 роки) - проведення інформаційно-просвітницької кампанії, створення Центрів медіації на базі пілотних закладів освіти і громадської організації та впровадження сертифікованими медіаторками техніки "коло" в роботі з учасниками освітнього процесу і представниками громади з метою попередження конфліктів та пошуку конструктивних рішень конфліктних і суперечливих ситуацій;

II етап (методично-навчальний, 2017-2018 роки) - впровадження в системі післядипломної освіти навчальних заходів (тематичних курсів, практикумів, спецкурсів) з метою навчання педагогічних працівників базовим навичкам медіатора в закладі освіти та підготовки до застосування відновних практик, зокрема техніки "коло";

III етап (практичний, 2019-2020 роки) - підготовка медіаторів та координаторів Служб порозуміння у закладах освіти з числа педагогічних працівників та створення у пілотних закладах освіти служб порозуміння шляхом навчання учнів/учениць-медіаторів/медіаторок;

IV етап (координаційно-супервізійний з 2020 року постійно) - створення і розвиток у закладах освіти області системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом "рівний-рівному/рівна-рівній" та вирішення конфліктів мирним шляхом, зокрема через викладання факультативів, спецкурсів та організації гуртків з базових навичок медіації для учнів, а також проведення тематичних тренінгів для учасників освітнього процесу.

Проведена інформаційна кампанія серед освітянської спільноти та місцевих громад Черкаської області, зокрема презентаційні заходи, практикуми із застосуванням техніки "коло", заняття з елементами тренінгу для завідувачів методичних установ, методистів з виховної роботи районних (міських) методичних кабінетів установ освіти, керівників районних (міських) психологічних служб, спеціалістів (методистів) з охорони дитинства відділів (управлінь) освіти, директорів районних (міських) центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти різного типу (в рамках курсів підвищення кваліфікації, обласного методичного об'єднання працівників психологічної служби у системі освіти), учнів, батьків, педагогічних працівників та жителів місцевих громад на рівні базових районів і міст області (м. Черкаси, м. Умань, Чорнобаївський р-н), студентів Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Одночасно з інформаційною кампанією в рамках реалізації проекту у КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" розпочав діяльність **обласний Центр медіації**. Координаторка Центру - Тетяна Войцях, завідувачка навчально-методичного центру психологічної служби КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради", медіаторка ГО "Ла Страда - Україна". Також у базових закладах освіти міст Умані, Черкас і Чорнобаївському районі розпочали свою діяльність шкільні медіаторки з числа працівників психологічної служби, які пройшли навчання від ГО "Ла

Страда - Україна". **Діяльність обласного і шкільних медіаторів передбачає:**

- проведення заходів, спрямованих на популяризацію переваг та ефективності відновних практик у попередженні, вирішенні чи локалізації конфліктних ситуацій;

- формування у педагогічних працівників, батьків, дітей та учнівської молоді навичок конструктивного вирішення конфліктів;

- проведення тренінгових занять з питань профілактики жорстокості і насильства серед учасників освітнього процесу та представників громад, проведення медіацій (медіаційних зустрічей) для сторін конфлікту тощо. Інформаційно-методичну та супервізійну підтримку медіаторів в рамках проекту здійснює Громадська організація "Ла Страда - Україна".

Організація роботи обласного Центру медіації на базі КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" (далі - Центр) має ряд особливостей. Беручи до уваги специфіку освітнього простору післядипломної освіти, основною метою діяльності Центру є створення сучасних організаційно-методичних умов для формування та неперервного розвитку здатності усіх учасників освітнього процесу (включно з місцевою громадою) до взаєморозуміння та творчого вирішення суперечок чи конфліктів як культурної традиції.

Завдання діяльності Центру:

- формувати у керівників та працівників закладів і установ (органів) освіти та методичних служб усіх типів і форм підпорядкування спеціальних професійних компетенцій щодо застосування відновних практик та базових навичок медіації в освітньому просторі;

- підвищувати рівень знань та розвивати у педагогічних працівників уміння і навички ефективної педагогічної комунікації, конструктивних моделей командної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу;

- формувати у педагогічних працівників відповідальне ставлення до професійної та особистісної ролі у попередженні конфліктів, насильства і порушень прав дитини в освітньому середовищі та громаді;

- координувати та здійснювати методично-навчальну і консультативно-супервізійну підтримку створення й розвитку у закладах освіти області системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом "рівний-рівному/рівна-рівній" та вирішення конфліктів мирним шляхом;

- сприяти налагодженню міжсекторальної та міжвідомчої взаємодії суб'єктів захисту прав дитини в розбудові освітнього простору, безпечного та сприятливого для всебічного розвитку дитини.

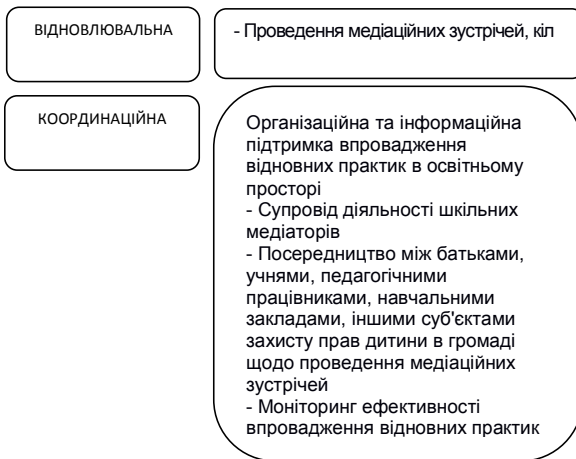
Основні функції обласного Центру медіації:

ОСВІТНЯ

- Організація та проведення інформаційно-просвітницьких, навчальних заходів для педагогічних працівників, спеціалістів соціальної сфери, студентів, учнів, батьків
- Проведення цільових тренінгів з підготовки медіаторів
- Популяризація відновних практик в освітньому просторі та громаді

КОНСУЛЬТАТИВНО-МЕТОДИЧНА

- Консультування учасників навчально-виховного процесу
- Методичний супровід впровадження відновних практик в освітній процес
- Супервізійна підтримка діяльності шкільних медіаторів

Із 2017 року розпочався другий (методично-навчальний) етап реалізації проекту у Черкаській області шляхом впровадження в системі післядипломної освіти навчальних заходів (тематичних курсів, практикумів, спецкурсів) з метою навчання педагогічних працівників базовим навичкам медіатора в закладі освіти та підготовки до застосування відновних практик, зокрема техніки "коло". Протягом жовтня-грудня 2016 року обласним центром практичної психології та соціальної роботи було розіслано інформаційні листи на відділи (управління) освіти, методичні служби відповідних територій області, а також керівникам закладів освіти інтернатного типу, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти з метою вивчення запитів на проходження навчання педагогічними працівниками за програмою спецкурсу для підвищення кваліфікації педагогічних працівників з проблеми "Базові навички медіатора в закладі освіти", розробленої фахівцями ГО "Ла Страда - Україна" в рамках проекту "Розбудова миру, профілактика і розв'язання конфлікту з використанням медіації в групах та громадах, які постраждали від конфлікту, особливо серед жінок та дівчат ВПО" за підтримки Посольства Великої Британії в Україні в співпраці з Міністерством освіти і науки України (схвалено Науково-методичною комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді Міністерства освіти і науки України, протокол № 3 від 04.10.2016 р.).

Відповідно до запитів, які надійшли від органів управління освітою та закладів освіти відповідних територій області до навчального плану КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" у 2017 році включено тематичні курси (триденний тренінг) за програмою спецкурсу "Базові навички медіатора у навчальному закладі". Протягом року було організовано навчання чотирьох груп за очною формою навчання в обсязі 30 академічних годин (1 кредит). Навчально-тематичний план тематичних курсів (триденного навчального тренінгу) "Базові навички медіатора в навчальному закладі" передбачає 18 годин аудиторної та 12 годин самостійної роботи (у т.ч. вхідне тестування; попереднє опрацювання нормативних документів з питань захисту прав дитини, протидії насильству, жорстокого поводження та булінгу у закладах освіти; ознайомлення з методично-інформаційними матеріалами щодо ролі жінок у миробудуванні та миротворенні, самостійна підготовка навчальних завдань в рамках курсів та ін.).

Мета тематичних курсів: сформувати у педагогічних працівників базові навички медіатора та підготувати фахівців до впровадження відновних практик у освітньому середовищі. Основні завдання:

- сформувати розуміння поняття та практики "миробудування";
- надати базові знання з конфліктології, миробудування та медіації;

- сформувати уміння застосування відновних практик, зокрема техніки "Коло" в роботі з учасниками освітнього процесу;
- ознайомити з основними принципами та етапами медіації;
- сформувати ефективні комунікативні вміння медіатора для вирішення конфлікту мирним шляхом;
- ознайомити з формами та методами популяризації медіації на рівні громади.

Протягом 2017 року навчання на тематичних курсах пройшли 139 фахівців установ освіти, дошкільних, загальноосвітніх, в т.ч. інтернатного типу, позашкільних закладів освіти (спеціалісти відділів освіти, методисти з психологічної служби, практичні психологи, соціальні педагоги, директори, заступники директорів з виховної роботи, педагоги-організатори, вчителі, завідувачі та вихователі ДНЗ, керівники гуртків Центрів дитячої та юнацької творчості).

Згідно з планом роботи інституту на 2018 рік та відповідно до запитів фахівців, які вивчалися протягом листопада-грудня 2017 року, обласним центром практичної психології і соціальної роботи організовано та проведено навчання ще для чотирьох груп фахівців на тематичних курсах (триденному навчальному тренінгу) "Базові навички медіатора в навчальному закладі", участь у яких взяли 107 осіб з числа педагогічних працівників, практичних психологів і соціальних педагогів закладів дошкільної, загальної середньої (у т.ч. заклади інтернатного типу) та професійної (професійно-технічної) освіти, методисти з психологічної служби районних/міських методичних кабінетів, працівники інклюзивно-ресурсних центрів відповідних територій області. Навчання було організовано як на базі КНЗ Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради, так і з виїздом у міста (райони, об'єднані територіальні громади) області. За результатами навчання учасники отримали свідоцтва про проходження тематичних курсів з правом впровадження відновних практик, зокрема техніки "Коло" в освітньому просторі.

Також, з 2016 року в рамках курсів підвищення кваліфікації практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти викладаються навчальні елементи (практикуми, семінари-тренінги, спецкурси), спрямовані на формування у працівників психологічної служби умінь застосування відновних практик, зокрема техніки "Коло" у професійній діяльності з метою попередження та творчого вирішення конфліктів в освітньому середовищі. Щорічно на курсах підвищення кваліфікації проходить навчання понад 100 фахівців психологічної служби. Також, з навичками ефективної комунікації та з перевагами техніки "Коло" в роботі з різними цільовими групами в рамках курсів підвищення кваліфікації та у міжкурсовий період під час навчально-методичних заходів ознайомлюються й інші категорії педагогічних працівників.

Популяризацію досвіду та результатів впровадження проекту "Медіація в освітньому просторі та громаді" в Черкаській області медіаторки Черкаської області здійснюють як на обласному, так і всеукраїнському рівнях. Зокрема, на освітньому форумі - регіональній (не)конференції міжнародного вчительського руху міні-EdCamp Nosachiv (Смілянський р-н) проведено спікерську локацію - практикум "Медіація в закладах освіти та громаді", конференціях всеукраїнського рівня та за міжнародною участю, організованих ГО "Ла Страда-Україна" у співпраці з Міністерством освіти і науки України та ін. заходах.

Третій етап впровадження медіації в освітній простір Черкаської області розпочався у 2019 році з оголошення конкурсу на участь у Сьомому тренінговому таборі для тренерів з підготовки медіаторів/медіаторок та координаторів/координаторок Служб порозуміння у закладах освіти з числа педагогічних працівників з метою подальшого навчання учнів/учениць-медіаторів/

медіаторок та створення у пілотних закладах освіти служб порозуміння.

Тренінговий табір для тренерів з числа працівників психологічної служби та педагогічних працівників запроваджено та щороку організовується в системі післядипломної освіти області з 2013 року. Авторка та координаторка проекту Тетяна Войцях, завідувачка навчально-методичного центру психологічної служби КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради". Навчання в Тренінговому таборі щорічного проходять 28-30 фахівців закладів та установ освіти Черкаської області (керівники психологічних служб, соціальні педагоги, практичні психологи, педагогічні працівники закладів освіти усіх типів).

Мета роботи Тренінгового табору - формування і розвиток у фахівців ключових професійних компетенцій, зокрема щодо тренерської та проектної діяльності, необхідних для якісного та ефективного виконання функціональних завдань шляхом впровадження у практичну роботу з учасниками освітнього процесу інтерактивних форм роботи та технологій. Партнерську підтримку в організації роботи Тренінгового табору протягом 2013-2018 років надавали ГО "Ла Страда - Україна", Всеукраїнська благодійна організація "Український фонд "Благополуччя дітей", Всеукраїнська асоціація молодіжного співробітництва "Альтернатива-В", Жіночий консорціум України, Черкаська міська дитяча громадська організація "Експериментальний творчий центр".

Програма роботи Тренінгового табору для тренерів передбачає проведення сертифікованих тренінгів, майстер-класів, навчальних супервізій, практичних занять по обміну досвідом від учасників тренінгового табору (за бажанням та попереднім узгодженням) та складається з чотирьох основних тематичних модулів:

1. "Академічні основи тренерської діяльності".
2. "Інтерактивні технології як інструмент превентивної та профілактичної роботи".
3. "Секрети тренерської майстерності. Скарбниця професійного досвіду".
4. "Формування професійної команди".

За результатами конкурсного відбору з урахуванням відповідності визначеним критеріям, мотивації участі та перспектив подальшого застосування відновних практик у закладах освіти до участі у роботі Сьомого тренінгового табору для тренерів з числа працівників психологічної служби та педагогічних працівників, якій відбувся з 10 по 14 червня 2019 року, було запрошено 22 фахівці з числа практичних психологів, соціальних педагогів, директорів та педагогічних працівників закладів освіти області, а також методистів з психологічної служби.

При розгляді заявок перевага надавалася фахівцям, які відповідали одному або декільком критеріям відбору:

1. Фахівці, які попередньо пройшли триденні тематичні курси "Базові навички медіатора у закладі освіти" та мають відповідне свідоцтво.
2. Фахівці, які є тренерами Черкаської обласної тренерської мережі ГО "Ла Страда-Україна" або брали участь у навчальних заходах, організованих ГО "Ла Страда-Україна" та мають відповідні сертифікати.
3. Фахівці, які брали участь у навчальних заходах з питань медіації чи ненасильницької комунікації, організованих іншими громадськими організаціями чи державними установами та мають відповідні сертифікати (свідоцтва).
4. Фахівці, які були учасниками одного або декількох Тренінгових таборів для тренерів, організованих КНЗ "ЧОІПОПП ЧОР" протягом 2013-2018 років (тренер-координатор Войцях Т.В.) та мають відповідні сертифікати.

Обов'язковою умовою для участі у Сьомому тренінговому таборі була наявність письмового погодження або листа-підтримки від керівника закладу

освіти про впровадження медіації та створення Служби порозуміння у закладі освіти у 2019-2020 навчальному році.

Основна спрямованість роботи Сьомого тренінгового табору - підготовка медіаторів та координаторів Служб порозуміння у закладах освіти для подальшого впровадження відновних практик, медіації однолітків та створення Служб порозуміння у закладах освіти. Навчання відбувалося за Освітньою програмою для педагогічних працівників/працівниць "Базові навички медіатора/медіаторки в закладах освіти. Створення та координація діяльності служб порозуміння з числа учнів/учениць для впровадження медіації за принципом "рівний-рівному/рівна-рівній". Програма розроблена фахівцями ГО "Ла Страда-Україна" та схвалена для використання в закладах освіти Науково-методичною комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді Міністерства освіти і науки України (протокол № 4 від 23.10.2018 р.).

Протягом п'яти днів учасники Тренінгового табору під керівництвом Тетяни Войцях, завідувачки НМЦПС, сертифікованої тренерки та медіаторки Національної мережі ГО "Ла Страда - Україна" опрацювали основи конфліктології та теорію медіації; розмежували зміст понять "насильство", "жорстоке поводження", "домашнє насильство", "булінг", "конфлікт", "мобінг"; опрацювали картографію конфлікту, карту конфліктів в освітньому середовищі та обговорили шляхи їх вирішення; ознайомилися із відновними практиками, зокрема технікою "Коло"; набували практичних навичок підготовки та проведення медіації як процедури примирення. Закріплення компетенцій медіатора/медіаторки, а також навичок формування професійної команди відбувалося під час проходження тематичного мотузкового тренінгу "Практика медіації: крок за кроком". В рамках майстер-класів, проведених учасницями Тренінгового табору, майбутні медіаторки набували умінь формування стресостійкості в учасників освітнього процесу. На завершення роботи Тренінгового табору опрацювали механізм впровадження медіації та створення Служби порозуміння у закладах освіти.

Методичну підтримку навчання майбутніх медіаторок та координаторок Служб порозуміння у закладах освіти Черкаської області надала ГО "Ла Страда - Україна" - кожна учасниця отримала комплект методичних матеріалів (три навчально-методичні посібники, буклети, постери, інформаційні наліпки) з питань впровадження та розвитку медіації однолітків, навчання медіаторів з числа учнів, створення Служб порозуміння та застосування відновних практик з метою своєчасного попередження конфліктів та вирішення їх мирним шляхом. З серпня 2019 року фахівці, що пройшли навчання, розпочнуть проведення організаційно-інформаційних кампаній та розпочнуть покрокове створення Служб порозуміння у пілотних закладах освіти.

Зроблені важливі перші кроки до впровадження медіації однолітків у закладах освіти Черкаської області. І відгуки учасників просвітницьких, навчальних, медіаційних зустрічей, а також слухачів тематичних курсів підвищення кваліфікації свідчать про актуальність впровадження відновних практик в освітньому середовищі. Адже вони мають високу ефективність і результативність у формуванні в учнів ключових життєвих цінностей, попередженні та розв'язанні конфліктів, формуванні позитивного мікроклімату як в шкільному середовищі, так і у громаді. Застосування відновних практик не тільки в професійному, а повсякденному житті - це шлях до побудови мирного безпечного освітнього простору, заснованого на принципах порозуміння, конструктивного діалогу та миробудування. І беззаперечно важливою у цьому є роль педагогічних працівників як посередників у мирному розв'язанні конфліктів, зокрема шляхом впровадження медіації в освітньому середовищі.

С.Ю.Кондратюк,

методист трудового навчання комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

**ОПТИМАЛЬНІ ШЛЯХИ ПІДГОТОВКИ
УЧНІВ ДО ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
ОЛІМПІАДИ З ТРУДОВОГО
НАВЧАННЯ, ТЕХНОЛОГІЙ**

Відповідно до Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.09.2011 № 1099 основними завданнями учнівських олімпіад є:

- стимулювання творчого самовдосконалення дітей, учнівської молоді;
- виявлення, розвиток обдарованих учнів, надання їм допомоги у виборі професії;
- реалізація здібностей талановитих учнів;
- підвищення інтересу до поглибленого вивчення навчальних, спеціальних та фахових дисциплін;
- популяризація досягнень науки, техніки та новітніх технологій;
- активізація позакласної та позашкільної роботи з учнями;
- підвищення рівня викладання навчальних, спеціальних та фахових дисциплін, фахової підготовки учнів.

Олімпіада проводиться в чотири етапи:

I етап - шкільний. Приймають участь учні 5 - 11 класів. Завдання складають учителі трудового навчання освітнього закладу.

II етап - районний/міський для учнів 8 - 11 класів, який відбувається за завданнями, підготовленими обласним інститутом післядипломної освіти педагогічних працівників.

III етап - обласний, завдання до якого складає також методист обласного інституту. Приймають участь лише учні 9 - 11 класів.

IV етап - відбувається на загальнодержавному рівні для учнів 9 - 11 класів в одній з областей України за завданнями, які розробляє Міністерство освіти України.

Незважаючи на те, що в основі сучасних оновлених навчальних програм з трудового навчання, технологій лежать не технології обробки матеріалів, а проектна діяльність з виготовлення певних об'єктів праці, олімпіадні завдання все ж в значній мірі носять технологічний характер.

Теоретичний тур має на меті визначити рівень загальнонавчальних і спеціальних технологічних знань, умінь вирішувати життєві ситуації. Тому завдання розробляються різноманітними за формою та змістом і **найчастіше використовуються таких видів:**

- завдання з вибором правильної відповіді - потрібно самостійно обрати готову одну чи кілька відповідей із запропонованих;

- завдання без готової відповіді - учасник записує її самостійно;

- завдання на встановлення відповідності, в якому елементи одного переліку потрібно співставити з елементами іншого;

- завдання на встановлення правильної послідовності;

- завдання на розробку проекту.

Цікавим є варіант завдання, коли формулюється життєва проблемна ситуація, для якої потрібно знайти власне вирішення її розв'язання та аргументувати його. При цьому на відміну від попередніх типів завдань доцільно надавати учням доступ до засобів пошуку інформації.

Практичні завдання розробляють таким чином, щоб при їх виконанні школяр максимально використовував весь набір знань і вмій з обробки матеріалів, проявив власні компетентності та творчі здібності. Традиційно практична робота розподіляється за гендерною ознакою: для хлопців - це вироби, які виготовляються технологіями обробки деревинних матеріалів, металу та інших матеріалів, а для дівчат - виготовлення виробів із тканин, кулінарія. Всі роботи повинні мати практичну спрямованість і утилітарне призначення та мати естетичне оформлення.

На III і IV етапах учні виконують домашнє завдання - творчий проект. Це особливий вид діяльності, коли учень вдома самостійно розробляє проект на задану тему, а потім відтворює його виконання під час проведення олімпіади. Для юнаків пропонуються технології художніх народних промислів, а для дівчат - виготовлення кулінарного виробу. У роботах оцінюється, в першу чергу, - функціональність, оригінальність вирішення завдання, естетична привабливість.

У процесі підготовки до олімпіади учитель разом із учнями, яких він готує як правило в позаурочний час, повинен ґрунтовно проаналізувати завдання попередніх років, а також врахувати технології виготовлення виробів, що відображають багатоплановість людської діяльності і мають практично орієнтований характер. На сторінці сайту "Віртуальна майстерня" за адресою <http://virtual.at.ua/index/olimpiada/0-91> можна ознайомитися із завданнями II-IV етапів за останні

6 років. Найбільш поширеними олімпіадними завданнями є ті, які стосуються загальних понять з технологій обробки конструкційних матеріалів, пошуку інформації, машинознавства, матеріалознавства, основ графічної грамоти тощо. Особливу увагу потрібно звернути на художнє конструювання (дизайн) об'єктів праці, розвиток технічної творчості дітей, засвоєння ними алгоритму виконання проектів.

Загальний принцип виконання практичного завдання у спрощеному вигляді такий: із певного набору матеріалів запропонованими інструментами потрібно виготовити вказаний у завданні виріб, дотримуючись технічного завдання. Тому при підготовці учитель повинен **максимально спрямувати увагу на:**

- **Варіативність виготовлення виробу.** Учень повинен оволодіти навичками виготовлення одного і того ж виробу, використовуючи різні технології. Наприклад, підставку для мобільного телефону можна спроектувати, а потім виготовити, наприклад, тільки з деревини, металу, пластмас, шиттям, в'язанням тощо. В кожному випадку потрібно володіти специфічними навичками обробки матеріалів.

- **Самостійність діяльності учня.** Для цього він повинен засвоїти алгоритм дій при виготовленні об'єкту праці, тобто знати послідовність виготовлення будь-якого, навіть незнайомого виробу.

- **Функціональність виробу,** а по можливості його доцільну багатфункціональність. Виріб, який має не одне призначення, завжди має перевагу, але при умові, що додаткова функціональність буде виправданою, доцільною, гармонійно доповнюючи основне призначення. Крім того, виріб має бути повністю завершеним.

- **Оптимальність конструкції.** Будова виробу повинна підпорядковуватися основному призначенню, демонструвати володіння учнем різними технологіями, уміння органічно поєднувати матеріали. При цьому не доцільно з метою полегшення виготовлення спрощувати конструкцію виробу.

- **Естетична привабливість,** яка полягає не тільки в доцільному оздобленні, а й у першу чергу виборі привабливої форми, використанні фактури матеріалу, креативності задуму, композиційному вирішенні.

- **Конкурентоспроможність** - виріб учня має вигідно відрізнятися від інших за різними параметрами, наприклад: вартістю, оздобленням, формою, конструкцією, поєднанням технологій виготовлення тощо.

На сучасному етапі модернізації змісту освіти застосування індивідуального, особистісно орієнтованого підходу, переваг проблемних методів мають стати базовою основою для учителя. Адже обдаровані діти - майбутня інтелектуальна еліта країни, її гордість і навіть авторитет самого учителя.

Олімпіада займає особливе місце серед всіх видів і форм діяльності школярів, сприяє

активізації їх пізнавальної сфери. Тому учителі, які готують учнів до участі в цих змаганнях мають орієнтуватися в першу чергу на розвиток творчого потенціалу, сприяти інтересу до пізнання, творчого відношення до поставлених завдань, самостійності, формувати духовний, емоційний та інтелектуальний розвиток дитини, її уяву і фантазію.

Підготовка до олімпіади не передбачає масовості і є суто індивідуальною роботою учителя, як правило з обдарованими учнями. При цьому якісних показників можна досягти при постійному неформальному спілкуванні, яке здійснюється не один рік. Тобто, розпочинати підготовку потрібно не на початку навчального року, а за кілька років перед змаганнями. Хоча, як свідчить досвід, найчастіше учитель розпочинає її за місяць-два до початку змагань. Результатом такої підготовки очевидним є незадовільний результат.

Для того, щоб підготовка учня була успішною, потрібно наперед визначитися з її кінцевим результатом, поставити перед собою певну мету. У випадку підготовки учня до олімпіади поряд із іншими, не менш важливими вимогами до знань і умінь учня, є його здатність самостійно виготовляти виріб без участі дорослого. Тобто, він має уміти добирати інструменти і матеріали, визначати функціональне призначення виробу, здійснювати пошук аналогічних виробів і на їх основі конструювати власний, виготовляти його, оздоблювати і презентувати. Іншими словами - володіти технологією проектування, бути компетентним в досить широкому колі галузей.

Дуже добре, якщо разом з уже досвідченими старшими учнями на перспективу учитель залучає молодших, адже відомо, що найкращі результати в оволодінні певною діяльністю отримуються тоді, коли відбувається передача власних знань і умінь іншим. В такому випадку старшокласник не тільки передаватиме свої знання, а й усвідомлюватиме і закріплюватиме їх.

Іноді доводиться чути, що невідомо які завдання будуть на олімпіаді, а тому невідомо до чого готуватися. Насправді ж, усім відомо, що олімпіада проводиться в чотири етапи. I і II етапи складаються з теоретичних питань і практичних робіт. III і IV етапи мають додатково ще і творчі домашні завдання. Відомо також, що юнаки традиційно виконують завдання, які стосуються технології деревообробки, металообробки, інколи електротехніки і основ графічної графіки. Дівчата ж традиційно показують свої уміння з кулінарії, шиття, вишивки і в'язання. Олімпіадні завдання дещо виходять за межі шкільної програми, тобто мають ускладнений характер. Тому, якщо дитина має достатньо глибокі теоретичні знання, сформовані уміння проектування, володіє технологіями обробки матеріалів, має розвинений естетичний смак, дизайнерські навички, то вона має усі шанси на перемогу. Дуже важливим є розкриття

потенціалу дитини, розуміння нею рівня своїх можливостей. Учитель також повинен враховувати емоційний стан дитини, налаштувати її на перемогу, бути готовим підтримати в разі невдачі і навіть віднайти в цьому позитивні моменти для майбутнього росту.

Важливою формою підготовки дітей до олімпіади є вирішення ними завдань за минулі роки. В учня в спокійній домашній обстановці формуються навички вирішення складних задач, які він потім може перенести в "бойову" обстановку змагань. Рекомендуються проведення занять у формі "міні олімпіад", організовуючи змагання між кількома учасниками.

Безперечно, робота по підготовці до олімпіади є не лише завданням учителя. Вона передбачає велику самостійну роботу учня: з додатковими джерелами інформації, насамперед - знаходження потрібних матеріалів в мережі Інтернет, з настійливим оволодінням технологіями обробки матеріалів, з засвоєнням секретів майстерності. Якщо учитель зможе зацікавити дитину, показати важливість і переваги практичних навичок для подальшого їх застосування в дорослому житті, то вона свідомо буде прагнути оволодіти елементами певної професії. Особливо рекомендується залучати дітей, які вже визначилися з власними вподобаннями і відвідують гуртки відповідного профілю. Вони, як правило володіють додатковими знаннями і уміннями, мають більш широкий кругозір, а саме головне - мотив.

Пам'ятаючи, що на III-IV етапах учень захищає честь не тільки своєї школи, а й району/ міста чи й всієї області, просто необхідно залучати до підготовки спеціально створену для цього творчу групу учителів. Кожен із них внесе своє бачення, наприклад, у виконанні домашнього завдання, по іншому (не так, як свій учитель) передасть свій досвід і знання, розширить кругозір дитини. Створювати творчу групу учителів та розробити план підготовки учня очевидно повинен методист району/міста.

Отже, підготовка школярів до олімпіади, складається, не лише в спонуканні і "накачуванні" знаннями і уміннями, а передбачає широке використання вирішення завдань творчого характеру, що формує навички вирішення різних життєвих проблем.

Практичні рекомендації по підготовці учня до участі в олімпіаді

Теоретичний тур III етап

- На обласній олімпіаді, яка проходить у 2020 році, крім традиційних завдань, метою яких є виявлення рівня теоретичних знань учнів, будуть завдання на виявлення рівня компетенцій з вирішення певних життєвих проблем. Компетентнісні завдання не стосуватимуться певних технологій, а їх вирішення базуватиметься на власному життєвому досвіді.

IV етап

Завдання не матимуть тестових питань, а потребуватимуть знаходження вирішення заданої проблеми. Для підготовки потрібно дотримуватися таких порад:

- Учень повинен насамперед уважно прочитати завдання, звернути увагу на усі дані, які там подаються. Він має орієнтуватися, що головними критеріями оцінення роботи є оригінальність вирішення завдання та вміння її презентувати.

- Для підготовки учасникам надається можливість використовувати мережу Інтернет, виконувати наочність маркерами на великих аркушах паперу. Потрібно потренуватися у презентуванні вирішення проблеми різними нетрадиційними способами: з допомогою комп'ютерної презентації у форматі шпалгалки, виконати на аркуші паперу графічні зображення-комікси, по можливості скласти жартівливі вірш-пояснення тощо. Презентація може бути також у пісенній формі, віршована.

- Завдання не потребують опису етапів виконання проекту. Оцінюватиметься насамперед ідея, а не опис виготовлення виробу.

- Вивчити особливості пошуку зразків-аналогів різними мовами, та з допомогою сервісу пошуку аналогічних зображень по картинці. Рекомендований сайт для пошуку зображень і креслень - <https://www.pinterest.com>

Учителю потрібно формувати в учня:

- Уміння впевнено, невимушено і аргументовано виступати перед аудиторією. Для тренування учневі бажано виступити з розповіддю перед учнями молодших класів, на батьківських зборах, спробувати себе в ролі ведучого концерту чи вечора відпочинку.

- Не боятися звертатися до членів журі, а під час власного виступу навіть "полюбити" їх, мати позитивний сонячний настрій і усміхатися щирою посмішкою.

- Бути готовим без обдумування відповідати на додаткові питання суперників. Для цього підготувати експромти, шаблони жартівливих відповідей. Продумати свої дії в скрутній ситуації, коли учень не знає відповіді на поставлене питання, якщо не уважно слухають виступ члени журі, якщо шумлять, заважають чи навіть провокують суперники. У будь-якому випадку не відповідати грубо, тихенько, нерозбірливо. Під час відповіді звертатися до членів журі. Не повертатися спиною до глядачів.

- Для формування уміння висловлювати та відстоювати свою позицію, потрібно навчитися складати короткий план виступу, продумати слова привітання, початку виступу та його завершення. Тези виступу доцільно записувати на карточках, в які можна буде підглядати, щоб не втратити послідовність викладу.

- Під час пояснення бажано використовувати вислови "як відомо", "тому, що",

"я гадаю (впевнена)", "ми всі знаємо", "ви ж знаєте, що" тощо.

- Обов'язково потренуватися виступати з дотриманням обмеження часу в 5 хвилин.

- Необхідно продумати відповідний одяг, пози і жести під час виступу, вхід в приміщення і вихід після завершення.

- Під час захисту власної ідеї коротко пояснити: призначення виробу, в чому полягає проблема, яку потрібно вирішити. Потім описати суть вашої ідеї, вказати переваги над існуючими та яким чином її можна вдосконалити і розширити область використання. Наголосити на екологічності, дешевизні, зручності використання.

- Учні презентують свої напрацювання не тільки перед членами журі, а й перед своїми суперниками. Важливим є уміння задавати питання учневі, який презентує власне вирішення проблеми, оскільки воно також додає балів.

- Хлопці повинні демонструвати мужність, твердість і впевненість в своїй правоті, але одночасно прислухаються до слухних порад, сприймати думки інших. Дівчата - чарівність, випромінювати тепло і доброзичливість.

Комплексна практична робота

Найпоширеніший тип завдання: спроектувати та виготовити виріб із запропонованого набору матеріалів, дотримуючись поставлених вимог.

Для цього:

- Учневі потрібно пам'ятати, що в першу чергу виріб повинен виконувати своє призначення, яке найчастіше можна визначити за назвою виробу.

- Роботи обов'язково повинні бути завершеними та такими, щоб відразу впасти в очі креативністю задуму, особливістю конструкції. Особливу увагу приділити якості з'єднань, міцності конструкції.

- Учні на III етапі дозволятиметься використовувати власні гаджети для пошуку зразків-аналогів в мережі Інтернет і виготовлення на їх основі власного виробу. На IV етапі перед виконанням завдання учні матимуть змогу здійснювати пошук зразків-аналогів на комп'ютерах, підключених до мережі Інтернет. Рекомендується обов'язково використовувати цю можливість, щоб на основі знайдених зразків змодельювати власний виріб.

- Під час виконання роботи моніторити час і розраховувати його, щоб встигнути завершити роботу. Не завершена робота немає шансів на отримання місця серед переможців яким би чудовим не був би задум!

- Не соромитися звертатися до членів журі при виниклих проблемах (наприклад, отримав неякісний матеріал, зламався або відсутній інструмент, не можеш використати верстат, бо там черга тощо). Якщо один не допоміг - звертатися до другого, бути настійливим.

- Допускається використовувати власні ескізи, шаблони і трафарети орнаментів, взяті з дому, але готові прикраси, домашні чи куповані

заготовки та елементи оздоблення використовувати не можна! Не рекомендується використовувати електровипалювач, оздоблення яким як правило не додає естетичності виробу.

Під час виконання роботи:

- Використовувати електрифіковані інструменти на III обласному етапі, як правило не можна. Дозволяються власні ручні інструменти, застосування клею, лакофарбових матеріалів швидкого висихання, що не мають сильного запаху.

- Під час виконання роботи на IV етапі дозволяється використовувати власні ручні електрифіковані інструменти.

- Особливу увагу приділити довершеності форми, складності конструкції, співпадінню розмірів усіх суміжних деталей.

- З технічних видів праці: вирівняти і зачистити усі поверхні, видалити (зашпаклювати) усі щілини з'єднань, відполірувати виріб. З обслуговуючих видів праці: в першу чергу звернути увагу на довершеність форми пошитих виробів, доцільність оздоблення. Аплікації, які як правило не додають естетичної привабливості виробу, бажано не застосовувати.

Творчий домашній проект

Творчі проекти, які представляються на III етап олімпіади, повинні відповідати таким вимогам:

- Вироби мають бути виготовлені виключно учнем чи ученицею, що приймають участь у олімпіаді. Представлення виробу, який виготовив учитель, батьки чи інший учень (таке іноді трапляється) - недопустимо.

- Виріб повинен відповідати завданню. Створення композиції, виготовлення упаковки, коробки чи підставки не потрібно і не оцінюється.

- Кількість виробів повинна відповідати записаною у завданні.

- Кулінарі вироби повинні мати ідентичну форму, вагу, оздоблення і технологію виготовлення.

Головні критерії оцінювання творчих і комплексних робіт:

1. Функціональність виробу.

2. Якість виготовлення.

3. Естетична привабливість.

4. Враховуються: оригінальність роботи, новизна в підході до вирішення завдань.

Олімпіада - це не тільки демонстрація своїх умінь і знань, а в першу чергу змагання, що автоматично передбачає націленість кожного учасника на перемогу. А отже для її досягнення виріб повинен мати певну, бажано очевидну перевагу над аналогічними виготовленими іншими учасниками змагань. Тому креативно виготовлений виріб, який впадає в очі своєю новизною, нестандартним підходом до вирішення завдань, гармонійним поєднанням змісту і форми, зручний у використанні завжди буде оцінений значно вище, ніж той, що виготовлений очевидним способом і носить чисто функціональне призначення.

I.С.Бондаренко,

учитель Черкаської гімназії №9 ім.О.М.Луценка Черкаської міської ради Черкаської області

РОЗВИТОК МОВНОЇ ТА МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5 КЛАСІ, АБО СЕКРЕТИ УСПІШНОГО УРОКУ

Формування ключових і предметних компетентностей особистості наразі не можливе без активної участі школярів у процесі навчання, зокрема самоосвіти, парної (дуальної) роботи, роботу в малих та великих групах (домашніх та робочих).

Навчальний предмет "Українська мова" посідає особливе місце серед шкільних предметів, бо є не лише об'єктом вивчення, а й засобом навчання, а отже, і потребує рішучішого переорієнтування процесу оволодіння учнями знаннями про мову й формування мовних, мовленнєвих умінь і навичок до повноцінного засвоєння всіх ліній змісту мовної освіти, визначених Державним стандартом, - мовленнєвої, мовної, соціокультурної і діяльнісної (стратегічної). Саме ці лінії формують комунікативну компетентність особистості, сприяють розвиткові національної самосвідомості, патріотичному, морально-етичному та естетичному вихованню учнів. Відповідно до цього в 5-9-х класах формуються мовна, мовленнєва, соціокультурна й діяльнісна компетентності як складники комунікативної компетентності.

Зміст мовленнєвої змістової лінії викладається за принципом структурної систематичності, що передбачає поступове ускладнення й поглиблення мовленнєвознавчих понять і формування на їх основі вмінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності (читацьких, текстотворчих аудіальних тощо).

Зміст мовної змістової лінії подається за принципом, що доповнюється системою міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, які зумовлюють різнопланове збагачення словникового запасу й світоглядної комунікативної організації будови мовлення учнів лексико-фразеологічними, граматичними, стилістичними засобами, удосконалення мовних і мовленнєвих умінь і навичок, користування лінгвістичними словниками.

Зазначені дві змістові лінії (мовленнєва й мовна) є провідними, які визначають предмет навчання, його структуру, супроводжуються вимогами до рівня мовленнєвої й мовної компетентностей учнів, кількістю годин, що виділяються на їх засвоєння, а дві інші (соціокультурна й діяльнісна (стратегічна) є засобом досягнення основної освітньої мети навчання української мови в основній школі.

Отже, **призначення мовленнєвої змістової лінії полягає в забезпеченні цілеспрямованого формування й удосконалення вмінь і навичок в**

усіх видах мовленнєвої діяльності - аудіюванні, читанні, говорінні, письмі на основі засвоєння мовленнєвознавчих понять. Цей результат здійснюється за допомогою методики виконання наступних вправ: "Процесор" (аудіювання), вправи на переказ готового тексту, складання діалогів (попередньо сформульовані ситуації), вправа "Декламатор"(виразне читання вголос) усний та письмовий твір-роздум (з творчим продовженням).

Важливою є **інтеграція літератури в мовознавчу структуру уроку**: тема та ідейний зміст художнього твору; розповідь і опис предметів, людей та тварин у вивчених творах; роздуми про вчинки героїв; усний опис змісту й художніх засобів у творах живопису, що зображують об'єкти; спостереження за окремими предметами під час малювання з натури, часткові замальовки деяких об'єктів (образотворче мистецтво, скетчноутинг)

Гасло роботи у цьому напрямку можуть стати слова К. Ушинського: "Учень - це не посудина, яку потрібно наповнити, а факел, який треба запалити".

У концепції загальної середньої освіти увагу зосереджено на потребі формування розгорнутої навчальної діяльності (уміння вчитися) шляхом оволодіння організаційними, логіко-мовленнєвими, пізнавальними і контроль-оцінними уміннями й навичками у різних видах діяльності.

Освітніми результатами цього є повноцінні мовленнєві уміння і навички, здатність до творчого самовираження, особистісно ціннісного ставлення до праці, уміння виконувати нескладні творчі завдання, встановлюється своєрідна синергія учителя-учня, учнівського та учительського колективів.

Актуальним аспектом у формуванні діяльності є розвиток творчого мислення школяра, зокрема під час роботи над творчими вправами з мови та мовлення. Така робота задовольняє наступні **вимоги**:

- поєднує змістове, операціональне, почуттєво-емоційне в пізнавальній діяльності;
- відповідає основним критеріям: понятійності, гнучкості, ігровій комбінаторності, самостійності;
- реалізує пізнавальну потребу молодшого школяра, що ґрунтується на природних інстинктивних реакціях - "дослідницькій" та "ігровій"; потребу у враженнях, спілкуванні, самореалізації та самоактуалізації;
- орієнтує не на результат, а на спосіб дії;
- сприяє розвитку критично-образного мислення.

За О.Біляєвим, сучасна методика розрізняє вправи репродуктивні (відтворення вивченого за зразком), конструктивні (перебудова, заміна одних мовних моделей іншими) і творчі, пов'язані з творчою уявою й розраховані на варіантність та індивідуальність виконання (складання речень, редагування тексту, написання переказу, твору тощо)

Робота над творчими вправами здійснюється поетапно засобами дослідницьких, ігрових творчо-прикладних дій, у ході яких відбувається розвиток та діалектичне поєднання операціонального та образно-процесу у вигляді ділової гри з елементами змагання, театральної дії. В основі ділової гри, - з розподілом ролей, вибором стратегії поведінки, плануванням дій, - лежить продуктивне спілкування вчителя з учнями й останніх між собою. У процесі ж гри для кожного учня характерні певне напруження думки, волевових зусиль, вияв емоцій. Все це допомагає дитині долати труднощі під час розв'язання певного творчого завдання, яке лежить в основі гри, підкріплює мотив досягнення і надихає на подальшу творчість.

Кожного разу, вирішуючи проблемне питання на уроці, учень шукає аналогію (за змістом). У такій ситуації зауваження (втручання в мисленнєвий процес) учителя може бути не прямим, а опосередкованим, через підказки, асоціації, приклади, образні вислови того. Таким чином наставник не схиляє учня до власних висновків, а допомагає йому сформулювати власні, бо немає невірних рішень. За допомогою причиново-наслідкових зв'язків, маючи певний запас знань, людина в змозі осягнути невідоме.

З метою стимуляції пізнавальних інтересів учнів доцільним є впровадження гри у метод вправ. В грі проявляється індивідуальність, адже виникають нові геніальні ідеї, форми, об'єкти (образи), зв'язки, тобто мозок працює на створення.

Вправа - метод навчання, що передбачає циклічне, свідоме повторення розумових і практичних дій з метою формування, закріплення й удосконалення необхідних навичок і умінь.

Функція методу вправи полягає у трансформуванні частин знань учня в навички й уміння з метою сформувати в нього не тільки готовність до вмілих практичних дій, але й репродуктивну і творчу активність у різних умовах.

Діагностичне значення вправи в тому, що тільки глибоке розуміння дитиною набутих знань забезпечує можливість оволодіння міцними уміннями і навичками.

Навчальний результат вправ виявляється в опануванні системи прийомів, способів практичної дії в інтелектуальній сфері.

Творчі вправи передбачають формування вмінь переносити набути навички в змінні умови, застосувати їх у нестандартних обставинах, в уявних, умовно-реальних і природних ситуаціях.

Протягом кількох десятиліть формування теорії та практики навчання української мови виробилась система (блок) завдань, що сприяють якісному засвоєнню мовних та мовленнєвих умінь і навичок учнів (в цьому руслі працювали провідні українські вчені О. Білецький, О. Біляєв, М.

Вашуленко, В. Мельничайко, В. Онищук, М. Пентиліук, Л. Рожило, О. Савченко та ін.).

Потрібно зазначити, що від добірки творчих вправ з мови та мовлення цілком залежить розвиток мотивації навчання молодших школярів формування у дітей позитивного ставлення до навчальної діяльності, до учнівських обов'язків, які можна звести до одного: як пробудити в учнів бажання вчитися, прагнення набути знання, уміння, навички (компетентності).

Побудова уроку сприяє успішній інтелектуальній ігровій діяльності. Останньою керують так, що вона, за можливості, проходила через дві стадії - дослідницько-спостережувальну і комбінаторно-конструктивну.

Останні дії удосконалюють операціональні вміння школярів. Одночасно саме на цій стадії з'являється внутрішня мотивація - зацікавленість об'єктом, вторинна, глибока децентрація. На цій стадії скасування зовнішніх ігрових умов, у які входили різні види змагання, не знижує активності дітей та їхнього мислення.

Проводяться уроки різних типів, але завжди створюється необхідний емоційний настрій, обов'язково включається перегляд ілюстрацій, слухання і малювання музики, розповіді за малюнками з виключенням уяви та фантазії.

На першому етапі формуємо і розв'язуємо творче завдання, пропонуючи дітям тільки роль виконавців вказівок учителя. На цьому етапі діти глибоко засвоюють загальні поняття, які неповинні бути "мертвими". Їх необхідно наповнити змістом і "оживити" в дитячій уяві.

Увіразнити об'єкт дослідження, зробити його наочним, доступним для сприйняття дитиною допомагають літературні тексти, зокрема такою насиченою художніми образами та літературними тропами є повість Г.Малик "Пригоди Алі в країні Недоладії".

На другому етапі завдання дає вчитель, але варіанти рішень пропонується знайти самостійно.

На третьому етапі учні отримують творчі завдання і самі формулюють проблему, знаходять шляхи її вирішення, проходять всі пошукові етапи, які наштовхують їх на наступні висновки.

Однією з найважливіших умов успішного виконання творчих вправ є **особливий тип спілкування вчителя та учня**, за якого зберігається взаємна рівноправність і зацікавленість співрозмовників у поглядах, думках один одного. Якщо ж у класі психологічна ситуація визначатимуться авторитарним спілкуванням, творчі вправи вилучатимуть будь-яке значення.

Для розвитку творчих здібностей більшості школярів важливою є саме роль учителя. Завдання педагога - управляти процесами творчого пошуку, йдучи від простого до складного: створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості школяра, розвивати його уяву, асоціативне мислення, здатність розуміти закономірності, прагнення постійно вдосконалюватися, розв'язувати дедалі складніші творчі завдання.

Тому вагомою частиною розроблених завдань повинні бути вправи інтерактивного характеру: "мозковий штурм", "відкритий мікрофон", "робота

в малих групах", "броунівський рух", "пошук істини", "синтез думок", "акваріум", "ланцюжок", "рольова гра".

Серед ключових освітніх компетентностей учня виділяють навчально-пізнавальну, інформаційну та комунікативну компетентності. Зокрема, вправи, які передбачають роботу з інтернет-програмами, власне авторство у виконанні завдання, а також дебати, які складено з прогнозованим результатом (жодна з обґрунтованих відповідей не є невірною) формують стійкий інтерес до нового, незвіданого, а також спонукають до творчості та спілкування.

Завдання, представлені на уроках повинні бути творчого, конструктивного, пошукового та аналітичного характеру. Крім того учням пропонується виконання тестових завдань у вигляді поточного та тематичного контролю .

Увага повинна надаватись також роботі зі словниками, а вправи -спрямовані на розвиток творчих здібностей учнів: гра "асоціації", створення мовних діалогів та ситуацій тощо. Потрібно зазначити, що подібний вид діяльності на уроках підвищує читацький інтерес, що є важливим чинником у формуванні загальнокультурних компетентностей.

Потрібно зазначити, що результативність виконання поданих вправ цілком залежить від технічного забезпечення уроку, тому найдоцільнішим, на нашу думку, є використання інтерактивної дошки (панелі).

Застосування на уроці комп'ютерних тестів, перевірочних ігрових робіт з використанням інтерактивної smart- дошки або панелі дозволить вчителю за короткий час отримувати об'єктивну картину рівня засвоєння матеріалу, що вивчається і своєчасно його скоректувати. Крім того, подібні технології значно "оживляють", музичують, роблять емоційнішим навчальних процес (особливо якщо врахувати, що в учнів 5-го класу переважає наочно-образне мислення над абстрактно - логічним). Екран, який можуть бачити всі учні в класі, виводить взаємодію учнів з викладачем на новий рівень.

До вашої уваги приклади завдань, що демонструють застосування описаних прийомів та методик.

Тема: Повторення вивченого в початкових класах. Частини мови.

Прочитайте уривок. Перепишіть. Визначте самостійні частини мови.

Недо-роби!
Недо-пиши!
Недо-почни!
Недо-лиши!
І недо-їж!
І недо-ший!
І в Неодоладію
Мерщій! [2]

Визначте префікси у дієсловах.
Хто в казці Г.Малик "Пригоди

Алі в країні Неодоладії" вимовив ці слова і що сталося після цього?

Творчі вправи, пов'язані з перевтіленням.

Мета. Розвинути образність, незвичність зіставлення, нестандартність мислення. (Учням

необхідно "оживити" предмет або перевтілитися і розмовляти від його імені).

А) Прочитайте текст, уявивши себе на місці одного з персонажів.

Аля обернулася і...

- Хто тут? - прошепотіла вона.

На плінтусі сидів маленький чоловічок у довгому, майже до п'ят, піджачку з широкими кишенями. На голові у чоловічка червонів ковпачок. А на ногах у нього були величезні черевики із червоними шнурівками.

Аля заніміла. А чоловічок поважно вийняв з однієї кишені окуляри, з другої - якогось папірця і почав уважно читати, водячи по рядках вказівним пальцем.

- Так, так, усе правильно! - задоволено мовив він. - Сьогодні ця дівчинка не завершила соту справу. Якраз стільки, скільки треба...

Чоловічок не доказав, бо Аля вже встигла на той час отямитись. Аля задерла голову і з цікавістю чекала, що ж він робитиме далі. [2]

Б) Які слова використовує автор для опису Недочеревика та Алі?

В) Які емоції відчуваються в голосі Недочеревика?

Розставити пропущені розділові знаки в реченнях. Підкреслити однорідні члени.

А найбільше здивувалася Аля, коли подивилася на небо. Там сяяло не кругле сонце, а рівнесенько відрізана його половина, промені від неї розходилися тільки в один бік. - Ну й дива! Що це з ними всіма сталося - із ставком, із квітами, із сонцем?!

Намалюйте те, що побачила Аля.

Мовно-літературні дебати

Етап 1.

Попередньо займіть позицію на основі даних тез:

"Аля - неслухняна дівчинка, робить те, що вважає за потрібне"

"Аля - комунікабельна та весела людина, прагне допомогти оточуючим"

"Аля - невдаха та лінивця, ніколи не доробляє справу до кінця"

Етап 2

Знайдіть у тексті книги Г.Малик "Незвичайні пригоди Алі в країні Неодоладії" уривок, яким ви можете підтвердити або спростувати раніше обрану вами тезу

Етап 3

Якщо ви змінили позицію - доведіть, чому?

Етап 4

Знайдіть у ваших уривках складні речення. Зачитайте їх, визначивши граматичну основу.

Етап 5

Підбиття підсумків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з української мови. 5-9 класи. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804

2. Малик Г. Незвичайні пригоди Алі в країні Неодоладії: Вінниця, Теза, 2005. - 128 с.

Н.Ю.Бабіченко,

учитель початкових класів Смілянської загальноосвітньої школи I-III ступенів №11 Смілянської міської ради Черкаської області

ПАРТНЕРСТВО УЧИТЕЛЯ, БАТЬКІВ І ДІТЕЙ В УМОВАХ РОЗВИТКУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

"Якими діти народжуються, не залежить ні від кого, але щоб вони шляхом правильного виховання стали гарними, нам під силу".

Плутарх

Виховання - це один з найважливіших соціальних процесів. Його складність - в багатогранності та в постійній взаємодії. Дитина, Батьки, Вчитель - це Золотий трикутник, в якому всі сторони рівні, де кожна з сторін є головною та важливою. Кожному у ньому відведена своя роль. Достатньо хоч трошки применшити роль одного з учасників, одразу порушується баланс.

"Виховує все: люди, речі, явища, але перш за все та довше за все - люди. З них на першому місці - батьки та педагоги." А.С. Макаренко.

Як же налагодити взаємозв'язок між вчителем і сім'єю? Як зацікавити обидві сторони у вивченні, розкритті і розвитку кращих якостей дитини? Адже не секрет, що батьки з небажанням відвідують школу. Відсутність бажаної активності, самостійності всіх учасників освітнього процесу приводить до того, що не всі батьки і діти повною мірою беруть участь в житті класу та школи. У цьому і полягає проблема. Кожен класний керівник шукає свої шляхи вирішення цієї проблеми, і я не виключення.

Школа - це, мабуть, єдиний соціальний інститут, через який проходять практично всі діти. Тому, школа повинна починатися з любові.

Інакше, навіщо вона? Школа - це великий будинок, в якому кожен клас як окрема квартира. Клас - це місце, де мають кожного любити та цінувати, незалежно від успіхів. Про кожного мають піклуватися так, щоб він став цікавим собі та іншим. Клас - це місце, де діти вчать бути щасливими.

Сьогодні виховання - це взаємодія та співпраця дорослих і дітей у сфері їх спільного буття. Це діяльність, що органічно влетена в цілісну тканину буття дітьми, підлітками, старшими школярами свого індивідуального життя. Мета виховання в цьому випадку орієнтована на формування в особи творчого, етичного відношення до власного життя у співвідношенні з життям інших людей. Педагог повинен вчасно розпізнати насущні інтереси та потреби дитини, її індивідуальні особливості розвитку та створити комфортні умови для їх реалізації в реальному житті.

Люди спілкувалися завжди, спілкуються сьогодні і спілкуватимуться в майбутньому, однак спілкування вчителів з батьками має свої особливості. Їх спілкування це крок до взаєморозуміння, отримання довіри, обміну духовними і емоційними цінностями, засвоєння педагогічного досвіду та знань, які вчителі та батьки передають один одному.

Успіх виховної роботи в класі безпосередньо залежить від успішної співпраці класного керівника з батьками. Всі помисли і дії дорослих направлені на виховання, "вирощення" здорової, духовно-етичної особи.

Якщо вчитель стає класним керівником майбутніх першокласників, то, на мій погляд, познайомитися з батьками своїх підопічних, слідує на останніх батьківських зборах в дитячому садочку, або під час

суботніх зустрічей з батьками в школі. У моєму випадку сталося саме так.

Що мені це дало? У вересні я була готова до зустрічі з дітьми і їх батьками, зустрілися ми як добрі знайомі.

Перші батьківські збори. До них слід підготуватися особливо ретельно, адже від цього багато в чому залежить подальша співпраця класного керівника та батьків.

Щоб створити комфортну, невимушену атмосферу, використовую нетрадиційні методи. Для цього існує багато вправ і ось деякі з них.

Вправа "Знайомство"

Мета: познайомитися, згуртувати колектив батьків та створити комфортну атмосферу для успішної співпраці.

Запропонуйте батькам на перших батьківських зустрічах відрекомендуватись, називаючи своє повне ім'я та пригадуючи, як їх називали в дитинстві, розповісти про свої улюблені справи або про те, що сказала їм дитина, коли вони виходили з дому.

Вправа "Від серця до серця"

На перших батьківських зборах можна використовувати прийом "Від серця до серця".

Вчитель. Шановні батьки! Ви довірили мені найдорожче - ваших дітей, віднині вони вже і мої діти. Проводячи уроки, класні години, екскурсії, я вивчатиму і розвиватиму їх, але без вашої участі наша праця не буде по-справжньому цілісною. Діти дружитимуть і спілкуватимуться в цих стінах 11 років - це великий відрізок життя і він має бути наповнений радістю спільних справ, відкриттів та перемог, приємних пригод, придбанням друзів. Давайте спільно поліпшимо їх перебування в стінах нашої школи. Якщо кожен з вас запропонує хоч би одну ідею проведення спільних справ, прийме участь в загальному заході - це залишить великий слід в душі кожної дитини, зробить її добрішою і розумнішою.

Вчитель схематично зображує на дошці дерево без листя і роздає батькам вирізане з паперу різнокольорове осіннє листя. Батьки пишуть на них свої пропозиції щодо організації заходу в класному колективі (організувати екскурсію, замовити автобус, провести майстер-клас і ін.) і прикріплюють листя до намальованого дерева. Так дерево одягається в різнокольорове листя з ідеями та пропозиціями батьків. Потім вони озвучують та обговорюють свої ідеї, якими педагог може доповнити план позаурочних заходів.

Ефективність даного прийому полягає в тому, що кожен з батьків відчуває причетність до колективу класу своєї дитини і бере на себе частину відповідальності. Учень, чий батьки беруть участь в справах класу, переживає відчуття радості, гордості і причетності. Молодші школярі стають ініціативнішими, більш відкритими до діалогу між однолітками і дорослими, у них підвищується інтерес до навчання і творчої діяльності, вони не бояться помилитися, і - що дуже

важливо - батьки набувають пошани і укріплюють свій авторитет в очах дитини.

Вправа "Бінго"

Завдання. Кожному учаснику роздається аркуш паперу А-4. Необхідно скласти аркуш вертикально навпіл, а потім без ножиць чи будь-яких інших ріжучих предметів, тільки руками "вирізати" фігурку "Бінго" - силует дитини. Після цього батькам пропонується написати:

- на голові фігурки - захоплення дитини,
- на правій руці - позитивні якості,
- на лівій - як можна одним словом охарактеризувати дитину,
- на правій нозі і лівій нозі - якою вони б хотіли бачити свою дитину в майбутньому,
- на тулубі - як вони хотіли б, щоб зверталися до їхньої дитини.

На звороті батьки підписують ім'я і прізвище своєї дитини і прикріплюють на дошку, або віддають вчителю.

Який висновок можемо зробити, аналізуючи вправу? (Батьки мають зробити висновок, що всі діти різні, тому до кожного потрібно застосовувати свій підхід).

Вправа "Дерево"

Мета: познайомитися, згуртувати колектив батьків та створити комфортну атмосферу для успішної співпраці. Акцентувати увагу батьків та педагогів на позитивних рисах кожної дитини.

Матеріали: вирізані із зеленого паперу листочки, квіточки рожевого та білого кольору, гілка дерева, на яку батьки прикріплятимуть листочки під час презентації.

Завдання. Батькам пропонується на рожевих квіточках записати всі позитивні якості дитини, все хороше, що вони можуть сказати про свою дитину.

На білих квіточках - усе що вас хвилює, не подобається у власній дитині.

Вчитель. Усі ми з вами неідеальні. Так само і наші діти мають як позитивні так і негативні сторони особистості. Наше з вами завдання вчасно помітити ці недоліки і скерувати розвиток у правильне русло.

Візьміть білу квітку, прочитайте ще раз усе що написали і розірвіть її на маленькі частинки. Візьміть рожеві квіти, прочитайте запис і запам'ятайте його на все життя.

Тепер по черзі прикріпіть квітку до дерева.

Подивіться, яким гарним стало наше деревце, такими ж гарними, добрими, вихованими стануть і ваші діти, якщо будуть чути від вас слова підтримки, похвали та заохочення.

Висновок: часто за буденними справами ми не звертаємо уваги на позитивні вчинки або риси характеру своєї дитини і сприймаємо їх як належне. І лише найменша помилка з боку дитини здатна привернути увагу батьків. Це не правильна тактика. Вона може привести до небажаних наслідків і виховати в дитини почуття зневаги та малоцінності. Частіше акцентуйте увагу дитини на її позитивних рисах, хваліть за найменший успіх. Віра дитини в свої сили - це 100% успіху.

Вправа "Експеримент"

Вчитель. Візьміть, будь ласка, ручку і напишіть таку фразу: "Моя дитина - першокласник". Просто, чи не правда? А тепер перекладіть ручку в іншу руку і напишіть ту ж саму фразу. Подивіться на ці два рядки. Як рівно і красиво ми пишемо однією рукою і як важко та незручно писати іншою. Якщо вам здається, що ваше терпіння закінчується, що у вас немає більше сил займатися з дитиною, згадайте цю вправу. Отже, терпіння батьків, їх доброзичливе налаштування, постійна зацікавленість справами та повага до дрібниць, з яких складається шкільне життя дитини, знання реального стану речей і сьогоденних труднощів дитини, спокійна впевненість у тому, що їх можна подолати, турботлива щоденна праця - важливі умови успішної адаптації дитини до навчання.

Дуже важливо, аби батьки один з одним почали спілкування, могли радитися та співпрацювати. Ні для кого не секрет, що батьки розуміють одне одного зовсім інакше, ніж ми, вчителі, їх. Тому вчителю варто дізнатись, що батькам насправді потрібно, що вони хочуть від нас почути. Ми, вчителі, починаємо батьківські збори зі своїх безцінних спостережень, оцінювань, а батькам, можливо, потрібно зовсім інше. Як це з'ясувати? Адже відверто говорити вони побоюються... Як же спровокувати батьків на спілкування одне з одним?

Вправа "Сплітаємо павутинку спілкування"

Мета: позитивно налаштувати учасників.

Батькам пропонується сплести павутинку спілкування. Спочатку можна запитати, чи завжди батькам вдається без проблем знайти спільну мову зі своїми дітьми. Потім класний керівник дає тему, формулюючи речення, яке батьки мають продовжити. Наприклад: "Щоб краще розуміти свою дитину, я..." намотуючи нитку на палець кожен з присутніх по черзі у кількох словах розповідає свій рецепт вдалого спілкування з дитиною, передаючи клубочок далі. Таким чином утворюється павутинка та сплітається діалог між батьками.

Пізніше можна запропонувати для обговорення інші питання.

Співпрацюючи один з одним батьки стають однією родиною. В моїй роботі я відчуваю підтримку батьків у всьому. Це і проведення свят: починаючи з оформлення класної кімнати, пошиття костюмів, приготування смаколиків і закінчуючи проведенням різних конкурсів, вікторин, змагань, святкування днів народжень, обговорень з дітьми важливих питань з безпеки та здоров'я і багато-багато іншого. Саме для батьків діти вчать вірші, співають пісень, розігрують сценки, здобувають свої маленькі і великі перемоги. Без підтримки батьків важко уявити роботу вчителя.

Одні супроводжують учнів в поїздках і екскурсіях, інші беруть участь в тематичних заходах.

Проводять майстер-класи, запрошують до себе на роботу, виступають у ролі дизайнерів і фотографів.

Хто, як не батьки-юристи, краще пояснять і дадуть відповіді на такі болючі питання як Булінг. Розкажуть до чого може призвести агресивна поведінка і замовчування проблеми. Донесуть інформацію про відповідальність, про те, як протистояти насиллю та куди звертатися по допомогу. До того ж, такі батьки готові пояснити це не лише дітям та батькам, а й вчителям.

Чудово, коли в класі серед мам є колеги-вчителі. Так мама - вчитель англійської мови може провести майстер-клас "Вчу англійську з задоволенням".

На святах, змаганнях та конкурсах батьки вболівають і підтримують своїх дітей, презентують свої традиції, уміння та досягнення, з радістю діляться досвідом в питаннях виховання дітей. Допомагають в проведенні благодійних ярмарок.

Вони завжди поруч - це моя підтримка і опора.

Закінчити хочу словами Барбари Джонсон:

"Щоб бути в пам'яті дітей завтра, потрібно бути у їх житті сьогодні."

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нова Українська школа, 2017. Проект ГО "Смарт Освіта" у партнерстві з Міністерством освіти і науки України для комунікації реформи "Нова Українська Школа".
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. - Київ: ТОВ "Видавничий дім "Плеяди", 2017. - 206 с.
3. Губенко О.О., Мельничук Л.В. Інтерактивні форми роботи з батьками першокласників: Методичний посібник - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2006.
4. Нова українська школа: національна електронна платформа [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://nus.inf.ua/>

О. Ю. Смирнова,

учитель хімії Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 14
Уманської міської ради

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ТА ПРИЙОМІВ ТЕХНОЛОГІЇ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА ІНТЕГРОВАНІХ УРОКАХ ХІМІЇ

Одним з актуальних напрямків удосконалення навчання в школі є пошук і впровадження нових форм і методів навчання. Оскільки більшість учнів не вміють у процесі навчання самостійно виділяти найважливіші елементи знань, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між ними, на перший план виходить завдання формування в учнів навичок критичного мислення. Провідна ідея технології формування критичного мислення полягає у застосуванні методів та форм організації навчальної діяльності учнів задля формування у них критичного мислення. Впевнюючись щоразу в цьому на власному досвіді виникає розуміння, що саме застосування даних методик викликає у учнів стійку зацікавленість до вивчення предмета, вчить аналізувати та опрацьовувати інформацію, а не заучувати матеріал, тобто формує творчого учня. Запропонована технологія має багато переваг. Вона спонукає до творчості і вчителя, і учнів; навчає розбірливості у взаєминах, радить неоднозначно сприймати дійсність.[4]

План-конспект уроку в 9 класі.

Тема: Отруйність спиртів, їх згубна дія на організм людини.

Мета:

Навчальна: узагальнити й систематизувати знання учнів про хімічні властивості спиртів, зв'язок між хімічними властивостями спиртів і наявністю функціональної гідроксильної групи; показати отруйність спиртів, з'ясувати та практично довести дослідним шляхом згубну дію спиртів на організми, живі тканини, довести шкідливий вплив спиртів на організм людини;

Розвиваюча: розвивати вміння учнів встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між складом, будовою, властивостями та біологічними функціями спиртів, розширити і поглибити уяву учнів про шкідливість алкоголю на організм людини, розвивати розуміння соціальної і екологічної шкоди алкоголю; розвивати вміння учнів працювати в групах, працювати з додатковою літературою, вміння працювати з лабораторним обладнанням, свідоме дотримання правил техніки безпеки при роботі з спиртами;

Виховна: виховувати активну життєву позицію в учнів, внутрішню антипатію до алкоголю, формувати свідому позицію відмови від вживання алкогольних напоїв, активних громадян України.

Тип уроку: інтегрований урок хімії та біології і основ здоров'я, урок засвоєння знань, умінь і навичок і творчого застосування їх на практиці

Обладнання: медіа-фрагмент, презентація до уроку, пробірки, штатив, спиртівка.

Реактиви: етиловий спирт, яечний білок, куряча печінка, мідний дріт.

ХІД УРОКУ

Скажи мені - і я забуду,

покажи мені - і я запам'ятаю,

дай мені зробити - і я зрозумію.

Конфуцій

I. Розминка

При вході в клас учні вибирають жетон певного кольору і утворюють робочі групи. В кожній групі робоче місце з набором реактивів.

Вправа "Скринька знань" Для актуалізації опорних знань учнів вчитель пропонує написати на листочку якусь особливість чи властивість того класу сполук, що вивчається - СПИРТИ. Учні по черзі оголошують записані нотатки і опускають в скриньку, уникаючи повторів. Якщо в учнів виникають труднощі, вчитель може задавати додаткові питання

- Які речовини називаються спиртами?
- Яка функціональна група в спиртів?
- Як класифікують спирти?
- Які хімічні властивості притаманні одноатомним спиртам?
- Які речовини утворюються при горінні спиртів?
- Які речовини утворюються при внутрішньомолекулярній дегідратації спиртів?
- Які речовини утворюються при міжмолекулярній дегідратації спиртів?
- Які речовини утворюються при взаємодії спиртів з активними металами?
- Як називаються продукт взаємодії спиртів з металами?

II. Обґрунтування навчання

Минулого уроку ми з вами говорили про застосування спиртів в народному господарстві, хімічній промисловості та в побуті. Але разом з тим, розвинених країнах Західної Європи вже понад півстоліття введена заборона на застосування метанолу в побуті. Чому? Ось про це ми і поспілкуємось сьогодні на уроці.

III. Актуалізація опорних знань

Гра "Знайди мене"

Вкажіть функціональну групу спиртів

- А) - COOH
- Б) - CON
- В) - OH
- Г) - O -

Вкажіть формулу етанолу

- А) CH_3OH
- Б) C_3H_7OH
- В) $C_5H_{11}OH$
- Г) C_2H_5OH

Вкажіть формулу амілового спирту

- А) CH_3OH
- Б) C_3H_7OH
- В) $C_5H_{11}OH$
- Г) C_2H_5OH

Вкажіть формулу метанолу

- А) CH_3OH
- Б) C_4H_9OH
- В) $C_7H_{15}OH$
- Г) $C_6H_{13}OH$

Вкажіть формулу гліцерину

- А) $\text{CH}_2\text{OH} - \text{CH}_2\text{OH}$
- Б) $\text{CH}_2\text{OH} - \text{CHOH} - \text{CH}_2\text{OH}$
- В) $\text{C}_5\text{H}_{11}\text{OH}$
- Г) $\text{CH}_2\text{OH} - \text{CH}_2 - \text{CH}_2\text{OH}$

Як називається продукт взаємодії спиртів з активними металами?

- А) алкоголік
- Б) сіль
- В) альдегід
- Г) алкоголят

IV. Усвідомлення змісту**1. Читання з позначками**

Матеріал кожна з груп опрацьовує окремо за методом активного читання "Читання з позначками" - застосування прийому INSERT (інсерт). Цей прийом дає можливість по-новому працювати з текстом - повторити вже відоме, виділити нове, визначити питання для поглиблення тощо. Має на меті привчити учнів до осмисленого читання тексту з аналізом. Перед початком роботи учням пропонується виділяти в тексті інформацію чотирьох видів і позначати відповідними символами:

INSERT:

I - interactive - самоактивізація - "v" - вже знав;
N - noting - нова інформація - "+" - нове;
S - system - системна розмітка - "-" - думав інакше;

E - effective - ефективна інформація - "?" - не зрозумів, є питання;

R, T - reading and thinking - читання та продукування. [2,6]

Група 1. Отруйність метанолу

Метанол або метиловий спирт отруйна речовина, діюча на нервову і судинну системи людини. При попаданні в організм людини 10 мл метанолу може призвести до важкого отруєння, до ураження зорового нерву, до сліпоті; попадання 25-30 мл метанолу призводить до смертельного випадку. При отруєнні метанолом рекомендується випити розчин питної соди NaHCO_3

В Україні метанол й до сьогодні використовується для "денатурації" етанолу. Додавання 5% домішки цього отруйного спирту робить небезпечним вживання "спирту-денатурату". Метанол широко застосовується в лабораторній практиці як розчинник для проведення реакцій з полярними органічними речовинами, як розчинник для хроматографічного розділення та як реагент для отримання метилових ефірів кислот. Метанол широко використовується як паливо для високофорсованих двигунів внутрішнього згорання, що беруть участь в змаганнях на швидкість і стартовий розгін (драг рейсінг). Хоча метанол має в 1,9 раз меншу теплотворність, ніж бензин, зате в тій же кількості повітря можна спалити в 2,3 рази більшу кількість метанолу, ніж бензину. Це дає 20% вираш в енергії заряду, отже і в потужності двигуна. Враховуючи високе октанове число метанолу можна збільшити степінь стиску в циліндрах двигуна до 16-20, що додасть ще потужності двигуна і зробить його економічнішим. На жаль, недобросовісні виробники застосовують метиловий спирт в незамерзаючих рідинах для машин взимку і для рідин для миття вікон, що є категорично забороненим, адже може призвести до отруєння, погіршення здоров'я і навіть смерті людини.

Група 2. Отруйність етиленгліколю

Етиленгліколь - це водорозчинна рідина без кольору і запаху, солодка на смак. Він входить до складу розчинників для фарб, пластмас та лікарських засобів, антифризів, рідин для очищення вітрового скла, гальмівних рідин і антизамерзаючих,

використовується у виробництві вибухових речовин, у вогнегасниках.

Клінічна картина отруєння етиленгліколем. Для того щоб концентрація етиленгліколю в крові досягла токсичного рівня потрібно зробити всього один ковток чистого етиленгліколю. Ефект самого етиленгліколю проявляється через 30 хв після прийому. Виникає стан, схоже з важким сп'янінням: нудота, блювання, дизартрія і сонливість. У видихуваному повітрі з'являється легкий солодкуватий запах. У важких випадках можливі кома, епілептичні припадки, пригнічення дихання, шок і смерть. Дія метаболітів етиленгліколю проявляється через 4-12 ч. На цьому етапі стає ясно, що людина не п'яний, а тяжко хворий: виникають тахіпное, артеріальна гіпотонія, сплутаність свідомості, збудження або, навпаки, сонливість, кома та епілептичні напади. У 30% випадків розвивається гіпокальціємія. У більшості хворих спостерігається лейкоцитоз.

У важких випадках можливі РДСВ, ціаноз, набряк легенів і кардіомегалія.

Група 3. Отруйність етанолу

Етанол (інші назви: етиловий спирт, винний спирт, алкоголь; формула: $\text{C}_2\text{H}_5\text{OH}$) - це сильна психоактивна речовина і один з найстаріших наркотиків, протоплазматична отрута; головна діюча складова алкогольних напоїв, які зазвичай виготовляються збродженням здатних до ферментації вуглеводів. Пиво вживали ще у прадавньому Вавілоні, а виготовлення вина відомо з п'ятого тисячоліття до н. е. Можливе отримання вільного етанолу дистиляцією вперше було задокументовано арабськими алхіміками приблизно у 10-му сторіччі.

Залежно від вмісту води, способу отримання та мети використання існує багато різних етаноловмісних продуктів. Найбільшого широкого вжитку набула суміш 95,6 мас. % етанолу та 4,4 мас. % води, такий вміст етилового спирту максимально можливий за звичайної фракційної перегонки, бо це співвідношення утворює азеотропну суміш з температурою кипіння 78,15 °С.

Крім харчових продуктів етиловий спирт у великій кількості споживається як пальне, розчинник та як сировина в різноманітних промислових процесах. Для промислових потреб етиловий спирт часто виробляють з нафтової та газової сировини каталітичною гідратацією етилену.

Смертність від алкоголізму перевищує число смертельних випадків, викликаних всіма інфекційними захворюваннями, разом узятими. На Русі пияцтво вважалося пороком. За часів Петра I навіть вручалася медаль "За пияцтво", яка була зроблена з чавуну. Одягалася вона на шию і знімалася тільки тоді, коли "нагороджений" кидав пити.

Хоча етанол менш отруйний, ніж метанол, прийом усередину великої кількості етанолу може призвести до гострого алкогольного отруєння. Постійне вживання алкогольних напоїв спричиняє тяжке захворювання - алкоголізм, що призводить до соціальної деградації особистості й важкого ураження внутрішніх органів людини. Крім того, багато спиртних напоїв, особливо недорогих, містять досить отруйні домішки - вищі спирти й альдегіди.

Алкогольні напої можуть на деякий час поліпшити самопочуття людини. Вони допомагають їй подолати стрес і розслабитися, створюють радісний стан, знімають напругу, хвилювання. Усі ці особливості пов'язані з однією й тією ж особливістю поведіння етанолу в організмі людини: він

пригнічує активність центральної та периферичної нервової систем, і тим самим завдає шкоди людині, яка в багато разів перевершує тимчасове поліпшення стану. Придушення активності нервової системи під дією алкоголю супроводжується важливими короточасними ефектами: знижується гострота зору, сповільнюється мовлення, зменшується здатність мислити. Саме через це в багатьох країнах існує повна заборона на вживання алкоголю водіяма або суворе обмеження вживаної дози.

В організмі відразу ж починається знешкодження алкоголю шляхом його окислювання в печінці, але швидкість цього процесу може відставати від швидкості нагромадження; це накладає обмеження на кількість спиртного, котре може бути випите без виникнення ознак отруєння. Після припинення прийому алкоголю до організму продовжується його окислювання до кінцевих продуктів - вуглекислоти і води, що може тривати не одну годину.

Помітно порушуються фізіологічні рефлексії і координація рухів. Продовження вживання алкоголю веде до повної втрати контролю над собою і може закінчуватись втратою свідомості, а іноді і смертю.

Потім пропонується учням "Закубувати" отриману інформацію

3. "Кубування" Метод Кубування полягає в тому, що кожна група отримує куб на гранях якого записане питання, що стосується даного об'єкта або поняття. [6]

Група 1 "Метанол"

Грані кубу	Відповіді
Опишіть метанол	
Порівняйте будову молекули метанолу з іншими спиртами	
Проаналізуйте дію метанолу на організм людини	
Асоціації з метанолом	
Знайдіть застосування метанолу	
Аргументи «за» й «проти».	

Група 2 «Етиленгліколь»

Грані кубу	Відповіді
Опишіть етиленгліколь	
Порівняйте будову молекули етиленгліколю з іншими спиртами	
Проаналізуйте дію етиленгліколю на організм людини	
Асоціації з етиленгліколем	
Знайдіть застосування етиленгліколю	
Аргументи «за» й «проти».	

Група 3 «Етанол»

Грані кубу	Відповіді
Опишіть етанол	
Порівняйте будову молекули етанолу з іншими спиртами	
Проаналізуйте дію етанолу на організм людини	
Асоціації з етанолом	
Знайдіть застосування етанолу	
Аргументи «за» й «проти».	

4. Діаграма Венна

Діаграма Венна - техніка графічного подання інформації, що виявляється при обговоренні двох ідей або текстів, між якими існують загальні та відмінні риси.

Інформацію подано у вигляді двох або кількох кіл, які накладають одне на одне пропорційно до збігу/відмінностей, виявлених у процесі обговорення. [2,6]

Учням пропонується побудувати діаграму для виявлення спільних та відмінних рис одноатомних та багатоатомних спиртів.

5. Дослідницька діяльність Для досягнення мети уроку далі вчитель застосовує дослідницький метод.[3] Учням пропонується самим дослідити вплив одного з отруйних спиртів на живі клітини.

Питання вчителя:

- Отруйній дії якого спирту найчастіше піддається людина?
- Очікувана відповідь: етиловий спирт
- Чи справді його руйнівна сила настільки велика?

Дослід 1 "Вплив спирту на тканини печінки та на білок і жовток курячого яйця"

Сьогодні ми з вами перевіримо, як впливає спирт на клітини живих тканин. Для цього ми скористаємось білком, жовтком курячого яйця і печінкою курки.

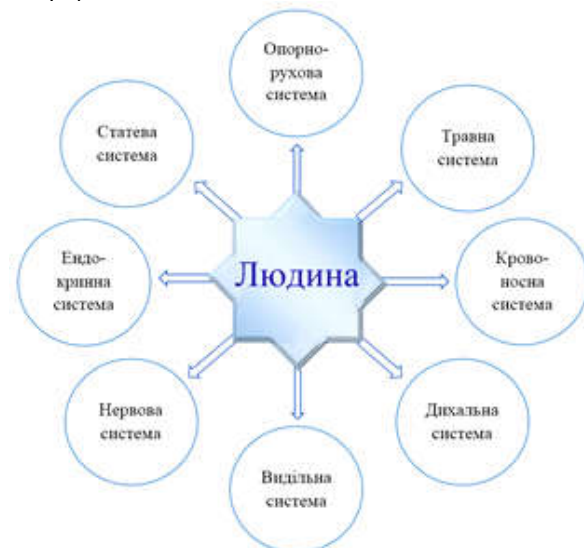
Інструктаж з техніки безпеки.

Інструктивна картка.

До 3 пробірок вмішуємо:

- 1 пробірка - білок курячого яйця
- 2 пробірка - жовток курячого яйця
- 3 пробірка - курячу печінку

До кожної пробірки додаємо по 1 мл етилового спирту.

Чому ці зміни відбулись?

Учні роблять висновки щодо досліду та дії етилового спирту на живі клітини.

6. Складання кластеру. Вплив етилового спирту на організм людини.

Кластер можна використовувати на різних етапах уроку. Зміст її полягає в спробі систематизувати знання з певної проблеми.[6]

7. Проблемне питання

Етиловий спирт не приносить користі організму людини і є отрутою пролонгованої дії, але метанол є більш небезпечною речовиною. Чому? В Україні метанол й до сьогодні використовується для "денатурації" етанолу. Додавання 5% домішки цього отруйного спирту робить небезпечним вживання "спирту-денатурату".

- Як відрізнити етанол від етанолу?

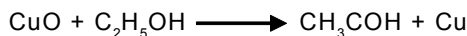
Вчитель вислуховує припущення учнів, як можна вирішити дану проблему. Підводить учнів до розуміння того, що це можливо зробити за допомогою якісної реакції, завдяки якій можливо відрізнити етанол та метанол.

Дослід 2 "Окиснення етанолу купрум (II) оксидом"

Інструктаж з техніки безпеки

Інструктивна картка.

Мідну дротину прокалати в полум'ї спиртівки і внести в пробірку з етиловим спиртом. При цьому з'являється характерний запах оцту

етанол етаналь

етиловий спирт оцтовий альдегід

Ознака реакції:

- Характерний запах оцту
- Відновлення міді

V. Рефлексія

1. Складіть "Сенкан" із назвою спирту

Сенкан - це вірш, що складається з п'яти рядків.

Слово "сенкан" походить від французького слова "п'ять" і позначає вірш у п'ять рядків.

1. Перший рядок має містити слово, яке позначає тему (звичайно, це іменник)

2. Другий рядок - це опис теми, який складається з двох слів (два прикметника)

3. Третій рядок називає дію, пов'язану з темою, і складається з трьох слів (звичайно це дієслова).

4. Четвертий рядок є фразою, яка складається з чотирьох слів і висловлює ставлення до теми, почуття з приводу обговорюваного.

5. Останній рядок складається з одного слова - синоніма до першого слова, в ньому висловлюється сутність теми, ніби робиться підсумок. [6]

Сенкан "Метанол"

- Метанол
- отруйний, пахучий
- реагує, горить, убиває
- рідина зі специфічним запахом
- спирт.

Сенкан "Етанол"

- Етанол
- насичений, одноатомний
- знезаражує, горить, розчиняється
- етанол застосовується в медицині
- спирт.

Гра "Незакінчені речення"

Учні однієї групи формують незакінчене речення і пропонують іншій групі закінчити його. Школярі повинні обговорити відповідь товариша і обґрунтувати свій варіант закінчення речення.

- Отруйні речовини - це ...
- Моє ставлення до алкоголіків ..., тому що ...
- Я вважаю, що вживання алкоголю - це ...

- Вважаю, що здорова людина - це щаслива родина, це ...

Учитель. Підсумовуючи нашу роботу, я хочу розповісти вам одну легенду.

Колись давно у Стародавньому Китаї жив дуже розумний, але пихатий Мандарин, знатний вельможа. Весь день його складався з примірок багатого вбрання та розмов з підданими про його розум. Так минули дні за днями, роки за роками... аж ось країною почали ширитися чутки, що неподалік кордону з'явився мудрець, розумніший за всіх на світі. Дійшли ці чутки й до Мандарина. Дуже розлютився він: хіба може бути хтось розумніший за нього? Але виду про своє обурення не подав, а запросив мудреця до себе в палац. Сам же задумав обдурити ченця. "Я візьму в руки метелика,- вирішив Мандарин,- схочу його за спиною й запитаю, що в мене в руках - живе чи мертве. Якщо він скаже "живе", я роздушу метелика, а якщо "мертвее" - випущу його".

- І ось настав день зустрічі. У пишній залі зібралося багато людей, усім хотілося послухати словесний поєдинок найрозумніших людей у світі. Мандарин сидів на високому троні, тримав за спиною метелика і з нетерпінням чекав приходу ченця. Аж ось двері відчинилися й до зали зайшов невеличкий худорлявий чоловік. Він підійшов до Мандарина, привітався і сказав, що готовий відповісти на будь-яке його запитання. Тоді, зло всміхаючись, Мандарин промовив: "Скажи-но мені, що я тримаю в руках - живе чи мертве?" Мудрець трохи подумав. Усміхнувся і відповів: "Усе у твоїх руках!" Збентежений Мандарин випустив метелика з рук, і той полетів на волю, радісно тріпочучи крильцями.[5]

- Отже, лише від вас залежить, який шлях ви оберете у своєму житті.

VI . Домашнє завдання прочитати параграф з підручника, скласти сенкан "Етиленгліколь", скласти діаграму Вена "Метанол-етанол".

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Ковальчук В.І. Інноваційні підходи до організації навчального процесу. / В.І. Коновальчук. - Київ: Шкільний світ, 2011.-128 с.
- Наволокова Н.П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Н.П.Наволокова. - Харків:Видавнича група "Основа", 2012.- 176 с.
- Пометун О.І. Основи критичного мислення / О.І. Пометун. - Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2010.-216с.
- Студопедія [електронний ресурс]. - Режим доступу: http://studopedia.com.ua/1_28998_metodiformuvannya-ta-rozvitku-kritichnogo-mislennya.htm

О. Л. Міхно,

учитель англійської мови Черкаської міської гімназії №9
імені О. М. Луценко Черкаської міської ради

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Розвиток та модернізація системи освіти в Україні значною мірою залежить від наявності висококваліфікованих педагогічних кадрів. Належна підготовка та подальший професійний розвиток вчителя є необхідною умовою підвищення якості освіти. Саме тому сучасному педагогові необхідно постійно самовдосконалюватися, розвивати себе не лише як вчитель, а і як особистість та підвищувати власну професійну майстерність. Особливий інтерес становить розвиток педагогічної майстерності вчителя іноземних мов. Вчителям іноземної мови слід враховувати той факт, що іноземна мова є особливим навчальним предметом. Завдяки розширенню та якісній зміні характеру міжнародних зв'язків нашої держави, інтернаціоналізації всіх сфер суспільного життя іноземні мови є необхідними у практичній і реальній діяльності людини. Вони є дієвим фактором соціально-економічного, науково-технічного й загальнокультурного прогресу суспільства. Усе це суттєво підвищує статус предмета "іноземна мова" як загальноосвітньої навчальної дисципліни й мотивацію навчання. Іноземна мова відкриває учням безпосередній доступ до величезного духовного багатства іншого народу, підвищує рівень їх гуманітарної освіти.

Сьогодні особливі акценти ставляться саме на педагогічній майстерності вчителів, фаховій вправності, що забезпечує безпосередній вплив особистості вчителя на учня, адже знання та нова інформація поступово втрачають питому вагу в освітньому процесі, на перший план виступає така діяльність вчителя, що залишає по собі позитивний ефект післядії, стимулюючи всебічний розвиток особистості учня.

Вагомий внесок у розвиток професійної майстерності вихователя зробив А.Макаренко. У своїй статті "Деякі висновки з мого педагогічного досвіду" А.Макаренко писав: "Майстерність вихователя не є якимось особливим мистецтвом, що вимагає таланту, але це спеціальність, якої треба навчатись, як треба навчати лікаря його майстерності, як треба навчати музиканта" [4, с. 606].

Сучасні технології професійної підготовки вчителя іноземної мови вивчали такі науковці як В. Кузовлев, В. Карташова, Е. Пасов, І. Москальова та ін. Питаннями професійної майстерності вчителя займалися І. Зязюн, Є. Барбіна, Л. Крамушенко, В. Радул та інші.

Наполеглива робота над розвитком власної педагогічної майстерності - запорука кар'єрного зростання і професійного успіху сучасного вчителя.

Педагогічна майстерність - це найвищий рівень педагогічної діяльності, що проявляється в творчості вчителя, в постійному вдосконаленні мистецтва навчання, виховання й розвитку людини. Педагогічна майстерність передусім пов'язана з особистістю педагога, з комплексом характеристик, які сприяють забезпеченню високої якості самоорганізації професійної діяльності.

Складовими частинами педагогічної майстерності, або її компонентами, є, **по-перше**, світогляд учителя, його ідейні переконання.

По-друге, педагогічна майстерність передбачає досконале знання предмета навчання, знання всього того фактичного матеріалу, який ми намагаємося передати учням, і всіх тих моральних норм, правил, навичок, звичок, що їх ми збираємося виховати у своїх учнів.

По-третє, необхідно володіти методикою навчання і виховання. Педагог - це не тільки людина, яка багато знає. Педагог повинен уміти передавати свої знання, тобто трансформувати їх, надати їм такого вигляду, щоб вони були цікаві, зрозумілі й доступні всім учням

Підвалиною педагогічної майстерності є професійна компетентність.

Зміст професійної компетентності - це знання предмета, методики його викладання, педагогіки й психології. Важливою особливістю професійних педагогічних знань є їхня комплексність, що потребує від учителя вміння синтезувати матеріал для успішного розв'язання педагогічних задач, аналізу педагогічних ситуацій, що зумовлюють необхідність осмислення психологічної сутності явищ, вибору засобів взаємодії.

Учитель іноземної мови повинен знати основні етапи розвитку методики викладання іноземних мов та володіти основними типами компетенції, а саме:

- **комунікативна компетенція**, а саме вміння вчителя та його готовність здійснювати спілкування (усне та письмове мовлення), його крайнізнавча підготовка, культура мовленнєвої поведінки (уміння вислухати учня, уміле керування полілогом, дискусією, доречна реакція на помилки учнів);

- **мовна компетенція**, а саме володіння фонетикою, граматику, лексику, які дозволяють навчати дітей спілкуванню хоча б у межах тем і ситуацій, запропонованих стандартом і програмою з іноземних мов;

- **методична компетенція**, яка передбачає вміння вчителя планувати свою педагогічну діяльність (у межах року, семестру); володіння широким спектром методичних прийомів, уміння адекватно використовувати їх відповідно до віку учнів і мети навчання, уміння орієнтуватись у сучасній методичній літературі, здійснювати вибір відповідних посібників та інших засобів навчання; методична компетентність майбутнього викладача іноземних мов полягає також у довготривалій готовності до професійно-методичного саморозвитку та самовдосконалення протягом життя.

- **соціокультурна компетенція**, яка передбачає знання вчителем звичаїв, особливостей життя у країні, мова якої викладається, відповідність мовленнєвої поведінки та етикету носіїв мови.

Сьогодні ми є свідками того, що Інтернет-навчання починає превалювати практично на всіх рівнях здобуття освіти. Відповідно в професійну підготовку вчителів поступово входить ще одна компетенція - оволодіння основами інформаційних технологій та методика їх використання у викладанні іноземних мов. Зрозуміло, що вчитель іноземної мови повинен готуватися до виконання нових навчальних програм цієї перспективної форми організації навчання.

Міністерство освіти та науки України значну увагу приділяє підвищенню кваліфікації викладачів англійської мови та надає можливість опанувати міжнародний досвід в різноманітних міжнародних програмах і проектах, навчатися на тренінгах із провідними методистами Великої Британії та США, отримувати міжнародні сертифікати, що підтверджують рівень володіння європейськими методиками викладання мов (CELTA, DELTA та ін.). Крім того, викладачі мають можливість підвищувати професійний рівень, знайомлячись із новітніми методичними розробками на міжнародних освітніх порталах, беручи участь в онлайн-конференціях та вебінарах із методики навчання іноземних мов, спілкуючись із колегами-однодумцями.

Технологічний розвиток сучасного світу в цілому вимагає від вчителя іноземних мов пошуку нових методів викладу матеріалу та сучасних підходів до викладання, що закономірно актуалізує потребу професійного самовдосконалення.

Методика. Досвід

Педагогічний вісник, №4, 2019

Сучасні школярі починають вивчати іноземні мови ще з раннього дитячого віку, багато хто подорожує закордоном і як результат мають гарну мовну практику, тому вже в середній школі буває важко здивувати досконалим володінням іноземною мовою чи розповідями про культуру та традиції інших країн, - тобто тим змістом програмного матеріалу, що пропонується до вивчення. Сьогодні педагогічна майстерність і фахова компетентність забезпечує безпосередню успішну взаємодію вчителя і учня, адже знання та нова інформація поступово втрачають питому вагу в освітньому процесі, на перший план виступає діяльність вчителя, яка залишає по собі позитивний ефект післядії, стимулюючи всебічний розвиток особистості учня [3, с. 256]. Варто наголосити ще й на тій особливості роботи вчителя іноземної мови, що такий педагог повинен враховувати не лише особливості змісту навчання тієї чи іншої іноземної мови, але й досконало володіти знаннями щодо вікових, індивідуальних, фізичних та психологічних особливостей розвитку учня. Однак, наполеглива і постійна робота над розвитком власної педагогічної майстерності - запорука професійного розвитку і успіху сучасного вчителя.

Для більшості людей, які мають опосередковане відношення до роботи вчителів, процес неперервної педагогічної роботи асоціюється з конференціями, семінарами та курсами підвищення кваліфікації, проте він включає в себе набагато більше видів роботи як на рівні окремого вчителя та закладу освіти, так і на рівні країни чи світу. Беручи до уваги всі аспекти роботи вчителя іноземних мов, можна визначити ключові характеристики ефективного професійного розвитку, який має позитивний та тривалий вплив на вчителів, **учнів та навчальні заклади**:

- відповідність реальним потребам учителів та учнів;
- забезпечення співпраці та обміну досвідом учителів;
- колегіальність, яка передбачає спільну роботу не лише вчителів, а й закладів освіти та освітньої системи в цілому;
- практичність, тобто здійснення професійного розвитку безпосередньо у процесі роботи вчителя в класі;
- постійна рефлексія та дослідження;
- пріоритетність навчальної успішності учнів як основного стимулу для професійного навчання вчителів;
- неперервність професійного розвитку, а не розгляд його як поодиноких форм роботи [7, с. 160].

Підходи до професійного розвитку, які втілюють ці характеристики, називаються розвивальними, соціо-конструктивними та дослідницько-орієнтованими. Усі вони втілюють принципи спільного, соціального, науково-обґрунтованого професійного навчання, що має місце у певному контексті, і за якого вчителі приймають основні рішення щодо форм і видів свого професійного розвитку.

У сучасних умовах процес вдосконалення професійних якостей і розвитку здібностей особистості має відбуватися протягом усього життя, базові знання й уміння з часом стають недостатніми для розв'язання нових професійних завдань, потрібно їх постійне оновлення.

Узагальнюючи всі аспекти та вимоги сучасної освіти можна виділити основні структурні елементи професійного розвитку вчителя:

1. Ознайомлення з педагогічною пресою, радіо, телебаченням, Інтернетом. ЗМІ швидко реагують на всі зміни, що відбуваються у системі педагогічної освіти та навчально-виховному процесі, ознайомлюють із досвідом педагогів-новаторів, науково-педагогічними новинками, матеріалами різноманітних семінарів, конференцій тощо.

2. Систематичне вивчення філософської та психолого-педагогічної літератури, законодавчих актів держави про освіту, виховання та навчання; зустрічі з новаторами; участь у роботі методичних об'єднань, семінарів, конференцій, педагогічних читань тощо.

3. Співпраця. Інформаційний простір створює для вчителів простір для співпраці, де вони можуть обмінюватися думками та досвідом з вчителями інших країн та континентів, що пов'язано з освоєнням нових навчальних стратегій у викладання іноземних мов. [1]

4. Післядипломна освіта, яка створює умови для постійного розвитку професійної компетентності педагогів. Завдяки цьому долається розрив між здобутою професійною підготовкою вчителів у вищому навчальному закладі й новими вимогами, що висуває розвиток науки, техніки, економіки, суспільства. [6, с. 83-85]

5. Цілеспрямоване використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій (веб-технологій) як засіб інформаційного суспільства (створення особистого блога). Характерною особливістю блога є можливість колективної або індивідуальної рефлексії, систематизації накопиченого педагогічного досвіду, узагальнення результатів самоосвіти і саморозвитку. [5, с. 276]

6. Оволодіння передовим педагогічним досвідом, пошуковою дослідною роботою. Унаслідок ознайомлення з діяльністю найкращих педагогів та її аналізу вчитель осмислює закономірності навчально-виховного процесу, вчиться педагогічно правильно сприймати кожен вчинок дитини, знаходити причини конфліктів і способи їх розв'язання.

У процесі професійного самовиховання вчитель має відчувати свободу самовираження. Учительську діяльність не можна регламентувати і втиснути у рамки інструкції. Лише за утвердження професійної свободи можлива ефективна організація процесу професійного зростання вчителя, що є своєрідним пошуком свого шляху, набуття власного "голосу", власного "почерку". Педагог, що володіє свободою самовираження, уміє керувати власним розвитком, може спрямувати свої творчі сили на пошук нових шляхів навчання і виховання учнів [2, С. 32].

Учителю необхідно знати свої сильні і слабкі сторони, постійно формувати в собі внутрішній стержень особистісного зростання, яке є неодмінною умовою досягнення професіоналізму.

Отже, професійне зростання вчителя забезпечується створенням умов для поетапного розвитку його творчої особистості; педагогічно доцільним поєднанням традиційних та інтерактивних технологій, спрямованих на досягнення особистісно-орієнтованої взаємодії; урахуванням індивідуальних якостей суб'єктів навчально-виховного процесу в ході організації проблемно-пошукової діяльності; активізацією спонукальних мотивів до творчого самовираження; організації навчально-дослідницької та науково-дослідної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Language Policy Unit. - Strasburg/ - Model of access : URL: www.coe.int/lang-CEFR.
2. Richards, J. Competence and Performance in Language Teaching / Jack C. Richards. - New York : Cambridge University Press, 2011. - p. 32.
3. Байкова Л. А. Педагогическое мастерство и педагогические технологии: Учебное пособие / Под ред. Л. К. Гребенкиной, Л. А. Байковой. 3-е изд., испр. и доп. - Москва: Педагогическое общество России, 2001 - 256 с.
4. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність: Хрестоматія: Навч. Посіб./ Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. - Київ: Вища шк., 2006. - 606 с.
5. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров; под ред. Е. С. Полат. - Москва: Академия, 2002. - 272 с.
6. Заброцький М. М. Теоретичні проблеми професійного розвитку вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти // Актуальні проблеми психології. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. - Т. 10. - Вип. 1. - Київ-Ніжин: Вид-во НДУ ДС "Міланік", 2007. - 83-85 с.
7. Дობжа Н. В. Формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики / Н. В. Дობжа // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. - 2012. - № 38. - 156-161 с.

Н.Г. Нісаноглу,

викладач англійської мови Таврійського державного агротехнологічного університету

СПІВБЕСІДА НА ВАКАНСІЮ ВЧИТЕЛЯ ЗА КОРДОНОМ

Багато хто з нас проходив співбесіду, можливо, й не раз. Як правило, напередодні призначеного дня готуєш монолог про свій педагогічний досвід і досягнення, впродовж співбесіди намагаєшся справити враження на роботодавця, а потім, хвилюючись, чекаєш на довгоочікувану звістку про прийняття на роботу. Для нас, українців, схема цієї події більш-менш відома, а як це відбувається в Туреччині, і який у мене був досвід спілкування з роботодавцями, я розповім у своїй статті.

Почну з того, що в Туреччині іноземцеві, якщо є бажання, нескладно знайти роботу. Престижні школи, приватні ліцеї, університети й мовні курси запрошують до співробітництва не тільки корінних британців та американців, для кого англійська мова є рідною, а й іноземців із кваліфікацією вчителя англійської мови. Як правило, їм пропонують вести заняття з мовної практики, під час яких учні максимально занурюються в англомовне середовище.

Передусім слід ознайомитися з **оголошеннями вакансій** - найкраще це робити на офіційних сайтах навчальних закладів, які розглядаються як потенційні місця роботи. Найсприятливіший період для пошуку роботи в галузі освіти - навесні, оскільки кадри формуються заздалегідь. Звісно, можна знайти роботу й упродовж навчального уроку, але це відбувається випадково, за умови, що Ви якимось чином дізналися про те, що хтось із педагогів несподівано звільнився, і терміново потрібен співробітник. Рекомендації знайомих також не відхиляйте - вони можуть надати навіть ту інформацію, яку ніде не оприлюднено.

На момент пошуку роботи я вже працювала в Туреччині вчителем англійської мови. У колективі була дружелюбна атмосфера, система навчання у цього закладі мені подобалася, але, з іншого боку, мене не влаштовувало навчальне навантаження, відсутність кар'єрного зростання й низька заробітна плата. Спочатку я склала ідеальне резюме англійською мовою, висвітивши свої найкращі професійні якості, додала фотографію з легкою посмішкою. Чому фото? Щоб привернути увагу. У цьому випадку я сподівалась, що моє резюме візуально виграватиме на тлі суцільного тексту. Потім я надіслала резюме електронною поштою до кількох навчальних установ, які працевлаштовували іноземців, і чекала на відповіді. Це мало успіх лише один раз - зателефонувала секретарка приватної школи, й ми визначили дату співбесіди. Тепер мені потрібно було потурбуватись про свій зовнішній вигляд - для нас, українських жінок, це є вкрай істотним моментом, тим більше на мене чекала зустріч з інтерв'юером. На той час я вже помітила, що турецькі вчителі в одязі

надають перевагу стилю casual, однак для мене класичний дует строгої блузи зі спідницею-олівцем здавався неперевершеним рішенням.

Школа знаходилася на відстані 50 км від міста - і я вже уявила, скільки часу буду марнувати на дорогу, "записавши" це у список недоліків (як я дізналася пізніше, для викладацького складу виділяли безкоштовний автобус - і це було плюсом). У кабінеті мене з посмішкою зустріла представник адміністрації - жінка середнього віку слов'янської зовнішності. Непогано володіючи англійською, вона розповідала про свою родину, боснійське коріння, бажання знайти фахівця, який би "розговорив" учнів - наша співбесіда була, скоріше, схожа на приємну розмову. Несподіваним було те, що, коли настав момент обговорити заробітну плату, на моє питання відповіли запитанням: "А скільки б Ви хотіли отримувати?" На жаль, мені не обіцяли офіційного працевлаштування, а отже, медичної страховки й інших, передбачених законом, привілеїв. Домовленість про те, що з боку адміністрації буде максимально зроблене все для отримання мною легального статусу, залишилась на словах - мені більше не зателефонували.

Наступна співбесіда відбулася в одному з мережових навчальних закладів, яких у місті було декілька. Моя знайома знала про мої плани і порекомендувала цю мережу, де вона працювала в одній зі шкіл. За її словами, неабияким плюсом було офіційне працевлаштування й порівняно непогана зарплата. У той день нічого не передвіщало знаменних подій, але серед безлічі авто й дорожніх знаків мої очі віднайшли знайому назву на бігборді, який вказував напрямом, і я вирішила дотримуватися його, щоб дістатися школи. Сам цей заклад не був місцем роботи моєї землячки, але це не мало значення, тому що в цілому правила й система освіти були однаковими. Як з'ясувалося пізніше, в будівлі цієї школи містився й центральний офіс усієї мережі міста - типу "штаб-квартири" на чолі з генеральним директором.

На вході **сек'юриті турецькою** запитав про мету візиту - мій чоловік допоміг пояснити, залишив своє посвідчення особи, і нам було дозволено увійти на територію. На ресепшен теж не були знавцями англійської - і знов я залучила чоловіка. Нарешті, мене повели довгими коридорами до кабінету одного з керівників із прекрасним, до речі, володінням англійською. Це була жінка, у якої, гадаю, було обмаль часу для мене у насиченій навчальними справами травень. Тому після нашого короткого шаблонного діалогу на мої додаткові питання щодо ймовірного навантаження й вікових груп

учнів вона відповідала розпливчасто, підсумувавши, що, не знаючи мене як педагога, немає сенсу це обговорювати.

Демо-урок або іншими словами "відкрите" заняття було призначено наступного дня. На ньому я повинна була продемонструвати свої форми роботи, професійні навички, вміння налагодити контакт, як я очікувала, з дітьми. Але, на моє здивування, на мене чекав склад комісії з кількох учителів, які були готові виконати роль умовних учнів. До речі, упродовж уроку присутні час від часу робили помітки на заздалегідь розданих аркушах - вірогідно, це була форма для оцінювання уроку кандидата.

Моє заняття було розраховано на учнів середнього шкільного віку й спрямовано на розвиток навичок говоріння: я використовувала картинки як зображальні опори, подавала певні мовленнєві зразки на дошці. Як релаксаційний момент, я запропонувала "учням" утворити коло й пограти в гру з м'ячем "Ланцюжок", яка зазвичай проходить у форматі "запитання-відповідь". Я навіть не могла уявити, що члени комісії влаштують мені "сюрприз" із випробуванням - раптом дві "дівчинки" почали "галасувати" й "сваритися" у боротьбі за м'яч. Я повинна була не розгубитися, а чинити як педагог мудро - у цьому й полягав "іспит" на витримку, урівноваженість і кмітливість.

Через декілька днів мені зателефонували й призначили час для співбесіди з генеральним директором. Я усвідомлювала всю важливість і відповідальність події, тому дуже нервувала. До кабінету ми зайшли разом - я і жінка, з якою у мене була попередня співбесіда першого дня, але цього разу вона виконувала функції перекладача. Генеральний директор, чоловік поважного віку, сидючи у величезному шкіряному кріслі, спочатку ставив мені типові питання, а потім поцікавився про мій сімейний статус і рід діяльності мого чоловіка. Для нас, українців, ці питання - з категорії "особистого", тому це вкрай мене збентежило.

Ще одним некомфортним моментом було обговорення зарплати, коли керівник не називав фіксованого розміру, а очікував цифр від мене. Це об'єктивно було некоректним, оскільки мене не повідомили ні про робочі години та умови праці, ані функції. І ось, нарешті, мені оголошують навчальне навантаження - 36 годин на тиждень (включаючи суботу як неповний робочий день), і мені нічого не залишається, як, сидючи перед роботодавцями, у стовпчик помножувати кількість годин на мою бажану грошову ставку за урок й озвучувати повну суму за місяць... Це виглядало більше як комедійний спектакль, ніж як серйозна розмова, але я мусила дограти свою роль до кінця з бажанням якомога швидше попроситися.

Ще одна історія пов'язана з одним з найелітніших освітніх закладів двомільйонного міста, в якому я жила. Про вакансію я дізналася з новин спільноти російськомовних жінок на Фейсбукі та одразу зв'язалася з автором поста. У зв'язку з непередбаченим звільненням колеги вона намагалась допомогти керівникові дошкільного закладу, де сама працювала, знайти іноземця з кваліфікацією педагога. Про це місце можна було лише мріяти: по-перше,

близькість розташування до мого помешкання, офіційне працевлаштування, гідна заробітна плата. І щоб не втратити шанс, наступного дня я вже поспішала до "Дитячого університету" - дитсадочка, фасад будівлі якого вирішено в класичних архітектурних традиціях, і це робило його схожим на храм науки.

У холі мене привітно зустріла менеджер з персоналу Есен, яка ознайомила мене з моїм документом (дипломом з апостилем, перекладеним турецькою і засвідченим нотаріально) і попросила мене розказати про мій педагогічний досвід. Дізнавшись про те, що я не є безробітною, вона поцікавилась, чому я маю намір залишити місце роботи. Я мотивувала малим навантаженням і незручністю робочого розкладу. Мабуть, Есен була обізнана стосовно розміру заробітної зарплати, яку отримували в моїй освітній установі, тому впевнено додала, що прибутком я буду задоволена порівняно з тим, що маю (цього разу не передбачались "переговори" щодо оплати праці). Стосовно графіка, то робочий день - з 8 ранку до 16.30 по буднях. Кожного дня - тільки по три заняття, решта часу - на підготовку до занять, включаючи виготовлення атрибутів, плакатів, наочності тощо. Потім, розповівши про особливу систему занять у дитсадку, які проводяться за методикою викладання Хелен Дорон, і її прерогативи, менеджер мене запитала, що є найважливішим у навчанні дітей раннього віку. На Батьківщині я декілька років працювала музичним керівником і вчителем англійської з дошкільнятами, тому із власного досвіду знаю, що істотним, але нелегким є вміння утримувати дитячу зацікавленість.

Не знаю, чи влучно я відповіла, але далі Есен запропонувала мені оглянути дитсадок. Ми проходили повз просторі їдальні, учбові кімнати, двері яких було виготовлено зі скла, що дозволяло спостерігати за заняттями. Мене також представили потенційним колегам як кандидата на посаду, і я мала нагоду трохи спілкуватися з ними. Загалом, у мене склалося досить приємне враження від побаченого, але наступного дня я ще мала показати демо-урок. У мене було небагато часу на роздуми, але не щодо цілей заняття, а правильності мого вибору. Всі переваги, перелічені вище, постали на шальці терезів із передбачуваними недоліками: у дитсадку на мене зовсім не чекало удосконалення англійської, у чому недоцільність вибору вже здавалася очевидною. Я написала електронного листа й передусім подякувала людині, яка мені присвятила свій час, вибачилася й коректно пояснила, що, напевно, "Дитячий університет" - не зовсім те, що мені потрібно. Я отримала у відповідь ... "спасибі" зачасне попередження щодо скасування демо-уроку.

Після низки співбесід я залишила на деякий час ідею пошуку кращого місця роботи, втім, мій чоловік, як мимовільний свідок описаних вище подій, запропонував мені відкрити свою власну школу, зі своїми правилами. Й хтозна - можливо, цей проект здійсниться у майбутньому, і вже я чекатиму претендентів для співбесіди.

О. В. Поліщук,

заступник директора з навчально-виховної роботи
Конельськохутірської загальноосвітньої школи I-III ступенів
Жашківської районної ради

ЧЕРКАЩИНА - МІЙ РІДНИЙ КРАЙ

УСНИЙ ЖУРНАЛ, ПРИСВЯЧЕНИЙ ДАТІ ЗАСНУВАННЯ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мета: ознайомити учнів із історією Черкащини та із творчістю поетів Жашківщини, виховувати почуття любові до рідного краю.

Хід заходу:

Сторінка 1. Короткі відомості з історії Черкащини.

1.1. Черкащина на початку XX століття.

Початок XX ст. позначився в Україні швидким ростом визвольного руху. Велике значення мало те, що наприкінці XIX ст. Україна займала в економічному відношенні одне з перших місць у Російській імперії. В Україні йшов бурхливий процес розвитку промисловості. Серед капіталістів, яким належали найбільші заводи, було багато чужинців; росіян, французів, бельгійців, англійців, німців.

Становище робітництва було тяжким. Воно ще погіршилося у зв'язку із загальноекономічною кризою початку XX ст., а також з російсько-японською війною. Внаслідок тяжких умов селянства та існування поруч з селянами великопоміщицьких маєтків зростав революційний настрій серед селян. У 1905 році революційні рухи захоплювали і армію, були повстання у військових частинах.

Війна, яка розпочалася у 1914 році, показала, що Росія, хоч і витратила величезні кошти на армію, вступила у війну невідготівленою, без запасів набоїв та амуніції... Поразка російської армії мала величезне значення для дальшого перебігу війни і для України. Вона викликала деморалізацію у військах - перший сигнал революції.

1.2. Черкащина в період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр.

З початком Великої Вітчизняної війни Черкащина, як і вся Україна, стала ареною жорстоких боїв. 57 дивізій і 13 бригад, 1300 літаків гітлерівської групи "Південь" були націлені на Українську землю.

На Черкащині бої з окупантами розпочалися вже в середині липня 1941 року і привали до кінця вересня, коли фашисти зайняли Чорнобаївський і Драбівський райони. Більш ніж два роки над краєм висіла жорстока ніч ворожої окупації. І лише у вересні 1943 року почався зворотній шлях Радянської Армії. Першими - 21 вересня і 27 вересня - були визволені від гітлерівців смт. Драбів і Чорнобай.

Завершилося визволення Черкащини через півроку, коли 10 березня 1944 року останній гітлерівський солдат був вигнаний за межі Уманського і Монастирищенського районів.

В боях з фашистами на території Черкащини полягли смертю хоробрих більше ста десяти тисяч радянських воїнів. Від кривавих дій окупантів за роки війни загинуло близько 50 тис. жителів краю. На фронтах Великої Вітчизняної війни Черкащина втратила майже 150 тис. своїх синів і дочок. Близько 70 тис. жителів краю було вивезено на каторжні роботи до Німеччини.

1.3. Наш край у другій половині XX століття.

У другій половині XX ст. на Черкащині зроблено значний крок у розвитку економіки і культури, в створенні матеріальної бази побутового і комунального обслуговування населення. На час утворення області (7 січня 1954 року) питома вага промисловості в економіці краю набагато поступалась частці сільського господарства. За роки другої половини XX ст. область за структурою народного господарства стала індустріально-аграрною. Частка промисловості в сукупній валовій продукції значно збільшилася. Певні зрушення сталися і в соціальній сфері.

1.4. Утворення Черкаської області.

Черкаська область в структурі України утворилася згідно з наказом Верховної Ради СРСР 7 січня 1954 року. До складу нової області ввійшли 3 міста обласного підпорядкування - Черкаси, Сміла, Умань і 30 районів Київської, Полтавської, Кіровоградської та Вінницької областей. Загальна площа області становить 21,1 тис. кв. км, чисельність населення - 1 млн. 497 тис. чоловік, з них 261 тис, або 17,4 %, проживали в містах, а 1 млн. 236 тис, або 82,6 %, - в сільській місцевості.

Сторінка 2. Шевченків край.

*Благословен той день і час
Коли прослалась килимами Земля,
яку сховав Тарас Малими босими ногами,
Земля, яку скропив Тарас
Дрібними росами-сльозами.
Благословенна в болях ран
Степів широчина бездонна,
Що, як зелений океан,
Тече круг білого Херсона,
Що свій дівочий гнучкий стан
До Дніпрового тулить лона.
Благословенна ти в віках,
Як сонце наше благовісне,
Як вічний білокрилий птах,
Печаль і радість наша, пісне,
Що мужність будить у серцях,
Коли над краєм хмара висне.
Благословенні ви, сліди,
Не змиті в вічності дощами,
Мандрівники Сквороди
З припорошленими саквами,
Що до цілющої води
Простує, занедбавши храми.
Благословен мечів ясних
Огонь, отчизни охорона,
Іржання коней бойових,
Морських походів даль солона,
І "Енеїди" владний сміх,
Полтави тихої корона.*

(М.Рильський)

Ведучий. Генії належать людству, та все ж кожен із них, насамперед, є син свого народу, син землі, яка його народила, дала крила й снагу для високого польоту.

Шевченків край... Земля безсмертного Тараса... Так на Україні називають сучасну Черкащину. Тут у селі Моринцях, у родині селянина-кріпака народився великий український поет, художник, революціонер-демократ Тарас Григорович Шевченко.

Як же ж він писав про рідний край ?

*Рече та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолю верби гне високі,
Горою хвилю підійма.
Дніпро, Україну згадаєм,
Веселі селища в галях,
Могили гори на степах -
І веселенько заспіваєм...*

Ведучий. Тож пропонуємо до вашої уваги "Пісню про Черкаси".

*Пісня про Черкаси
Де Дніпро хвилюється,
Пісня вдале пливе.
У цвіту красується
Місто молоде.*

Приспів:

*Ой, Черкаси, краю мій,
Рідна сторона,
В серці віє буревій,
А в душі весна. (двічі)
Грізною дорогою
Звідси в бій ішов.
Потім з перемогою
Повернувся знов.*

Приспів:

*Ой, Черкаси, краю мій,
Щастя повен дім.
Вічно квітни й молодій
В братстві трудовім. (двічі)
Місто моє ріднее,
Небо голубе,
Я на віки вічні
Полюбив тебе.*

Приспів:

*Ой, Черкаси, краю мій,
Рідна сторона,
В серці віє буревій,
А в душі весна. (двічі)
І.Карабиця*

Сторінка 3. Поети Жашківщини про рідний край.

Ведучий. Пропонуємо вам послухати кілька поезій про рідний край, які належать поетам Жашківщини, адже Жашківщина - це частина Черкаської області.

*У місті моєму старому
У місті моєму старому
Стриміли у небо храми,
Гінцю були раді чужому,
Що зміряв дорогу верстами.
Коневі давали поїсти,
На стайню вели відпочити,
Проходили і вершника сісти
З дороги водиці попити.
Наливки давали і квасу,
Заморської вина смачній.
Минуле прожитого часу
Вертало забуті події.
Старійшини віче збирали,
Щоб мудрістю долю вершити,
Молодших ,за себе повчали,
Поради давали, як жити...
А вежі, як списи гостріючі,
Творили міцну оборону,
Нападників погляди злючі*

*Дай, Боже, це знати нікому!
Ховались від лиха у храмі,
Молили у бога спасіння,
Лишались живими у драмі
І множили роду коріння.
Володимир Гребенюк "Земля моя "
Земля моя, земля моя,
Ти багатієш на жито й пшеницю,
Щедрість твоя, ласка твоя
Колосом повнить ниву-пашницю.
Славишся ти поміж людьми
І сівачами у повнім здоров'ї,
Щоб до землі, хочемо ми,
Всі пригорталися тільки з любов'ю.
Біла, пухка, ніжна й легка
Йде королевою скрізь паляниця,
Це ж тільки їй шана така,
Тож і служимо їй всі, як годиться...
Ольга Чорна "
Валентина Мекеда .
Люблю безмежно рідний край"
Люблю безмежно рідний край,
Де народилась і зростаю,
Красу полів, лісів розмаї,
Що нашу землю прикрашають.
Там мене мати колисала
В часи ранкової зорі,
вона мені співала,
Співали з нею солов'ї.
Ті співи душу обіймали,
І з ними я собі росла,
Зозулі все роки кували,
Щоб довго в щасті я жила.
Шуміли верби кучеряві,
Стелили пух стрункі тополі,
Світилось небо у зазраві,
Цвіли червоні маки в полі.
І жайворонка в небі чула,
І як курличуть журавлі,
Запам'яталась, не забулась
Природа рідної землі.
Й де б не була, в яким краю,
Почувши пісню солов'їну,
Згадаю рідну сторону
І своє місто на Україні.*

Ведучий. Ми з вами проживаємо в селі Конельській Хуторі Черкаської області. І у нас є своя поетеса Фросина Василівна Мороз, яка пише дуже гарні вірші. Серед них вірш про рідне село "Коліскове село".

*Все, що буде, все, що було
Барвінок ще й любисток
Моє село, рідне село
Пісень моїх колиска.
Чиста у річечці вода,
Стежини ще і й дороги.
Летять лелеки до гнізда,
Ми ж до свого порогу:
Айстри й чорнобривці,
Жоржини й рута-м'ята,
Слідочки із дитинства,
І рушники хрещаті.
В долині било джерело,
Падали роси чисті.
Моє село, рідне село
Пісень моїх колиска.*

Ведучий. Ще одна поезія нашої землячки "Єдина земля".

*Ти для мене єдина,
Моя земля кохана,
Пишна в лузі калина
І ще й сиві тумани.*

І холодні криниці,
І волошки у полі,
Ще й смачні паляниці,
Твої верби й тополі.
В небі пісня лелеча,
Наче мрії людські.
І сміється малеча,
І цвітуть чебреці.
Твої ріки прозорі,
Ще й на квітах роса,
Світанкові зорі,
Дивовижна краса.
А печаль журавлиня
І любов необманна.
Ти для мене єдина,
Моя земле кохана.

Сторінка 4. Черкащина - частина України.

Ведучий. Щойно ми перегорнули третю сторінку, з якої дізналися, що наше село, наш район - це частинки Черкаської області. В сою чергу Черкаська область - це частина нашої неньки України. То ж давайте дізнаємося, чим же є для нас Україна, знову звернувшись до поезії Фросини Мороз.

"Україна моя"

Моя Україна - червона калина,
Річки синьоокі, широкі поля.
Для мене кохана, рідна, єдина,
Співуча, барвиста Тараса земля.
Моя Україна - печаль журавлина,
Садочки вишневі, зелені гаї,
Рушничок і на ньому хлібина,
І скупані трави в піснях солов'їв.
Моя Україна - полин і тополина,
Холодна вода, вода у криниці,
Небо високе, сонце й хмарина
І наче надії сріблясті зірничі.
Моя Україна - це степ ще й долини,
Ясен, дубочок, липа й смереки,
Дороги хрещаті, вузенька стежина
І радість приносять лелеки.
Моя Україна - це став і вербина,
Глибокі ще й чисті джерела.
Любисток, м'ята і горобина,
Бо ж пісня і слово твоє ще не вмерли!

"Україно-ненько"

Тут усе моє, моє
І верби ще й тополі.
Джерело любові б'є
И колоски у полі.
Це мої сади й гаї,
І птахи крилаті,
І співають солов'ї,
Не дають нам спати.
Мої зорі й моє небо,
Полин і калина.
Ой, не жити мені без тебе,
Ненько-Україно!

"Наша з тобою Україна"

У вінок одяглася калина,
Розстелила добра рушники,
Це ж бо наша з тобою Україна,
Ще й тонкії життя колоски.
Над рікою схилилась вербина,
А у небі летять журавлі,
Це ж бо наша з тобою Україна
І хлібина смачна на столі.
При дорозі тоненька билина,
Чорнобривці, любисток і м'ята.
Це ж бо наша рідна Україна,
Її пісня, як пташка крилата.
Лиш до сонця росте тополина,
І до світла росте, й до тепла.
Це ж бо наша кохана Україна,

Вишиттям твоя мова ціла.
Одяглася в намисто калина,
Розстелила добра рушники.
Це ж бо наша з тобою Україна,
Сподівання ясного зірки.

Ведучий. А Володимир Гребенюк написав вірш-посвяту "Україні".

Моя Україно величава,
На світі іншої нема,
Гримить твоя козацька слава,
У мріях, думках - ти одна.
І тебе, і мене,
І усіх пригорне Україна моя,
Живемо, як сім'я.
Ворожі сили не здолали,
Усім їм вижила на зло,
хоч важкі часи настали
Та знаю - краще не було...
Гордитись будемо тобою,
По світу слава хай летить,
Такою гарною, ясною
Тобою будем дорожити.

Ведучий. На закінчення нашої зустрічі я хочу звернутися до всіх присутніх словами Тетяни Нарчинської "Бережімо в серці Україну!".

Постають мені із далини
Образи далекі, вже далекі,
Як жили й боролися вони,
Слухали шалений долі клекіт.
І бряжчали ковані шаблі,
І піснями хлюпалася мова...
Не цурались прадіди землі,
Не зрікались рідного їм слова.
Всі незгоди терли на муку,
Що не так - робили все з початку,
Бо плекали мрію гомінку:
Донести свої скарби нащадкам.
Постають їх образи сумні,
Постають задавлені в сучасність.
То за що ж боролися вони ?
Що лишили світ вони невчасно ?!
Давня мудрість мохом оброста,
Заснувало списи павутиння,
А залізне вістря майбуття
Вкрилося іржею збайдужіння.
Десь у серці проростає гнів
І сумління пліснявіла згадка :
" Ми нащадки древніх русичів,
Що залишило своїм нащадкам ?!"
Білі роси на сухій землі ?
Полином наскрізь прогіркну воду ?
Жовті фото загиблих журавлів,
А чи душу хворого народу ?
Ні! О люди!
Бережімо світ:
Бережим комаху і рослину !
Бережим себе в собі навік !
Бережімо в серці Україну !
Щоб нащадки ще у нас були,
Мали корінь, душу і калину,
Щоб вони нас, живучи колись,
Не кляли до сьомого коліна !

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Наш рідний край: Хрестоматія з історії Черкащини / Упоряд. А.І. Кузьмінський, Г.В. Суховершко, В.Я. Чудновський. - К., 1993. -104с.
2. Мороз Ф. Пригорніся, доленько, до мене. Поезії. - Черкаси: Відлуння-плюс, 2004 - 56с.
3. Мороз Ф. Поезії:- Жашків: Видавець С.І.Горошко, 2008
4. Мельниченко В.М. Моя Черкащина (історія рідного краю від найдавніших часів до сучасності): навчально-методичний посібник для вчителів та викладачів. - Черкаси: Вертикаль, 2006. - 126с.

Н. А. Козова,

учитель української мови та літератури Черкаської ЗОШ I-III ступенів № 2 Черкаської міської ради

НАПИСАННЯ ЕСЕ ІЗ ТЕМИ "ЕКОЛОГІЯ МОВИ"

РОЗРОБКА УРОКУ ІЗ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

Компетентності: закріпити знання учнів про особливості побудови есе, вчити вільно висловлювати думку, міркувати, розвивати мовлення, навчати учнів складати есе, виховувати любов до рідної мови, покращувати культуру мовлення.

Обладнання: мультимедійна презентація, підручник "Українська мова" (профільний рівень); підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти/Караман С. О., Горошкіна О. М., Караман О. В., Попова Л. О. - Харків: Видавництво "Ранок", 2018. - 272с.: іл.

Тип уроку: урок зв'язного мовлення.

Епіграф до уроку.

Початок XXI ст. увійшов в історію як епоха вивчення різноманітних екологічних проблем, які суспільство ставить перед собою, переосмислення в перспективі розвитку.

М. Мірченко

I. Організація класу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

Інтелектуальна розминка.

Карусель запитань і відповідей:

1. Що таке есе?
2. Які його особливості?
3. Чим цей твір відрізняється від розповіді чи роздуму?
4. Яка його будова?
5. Які речення варто вживати?

III. Робота над темою уроку.

1. Перегляд мультимедійної презентації про есе.

Слайд 1. Що таке есе?

Невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і містить індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання і не претендує на вичерпне визначальне трактування теми.

Слайд 2. Форми використання есе:

I есе - самостійна творча робота із запропонованої вчителем теми або переліку тем для самостійного розгляду.

II есе - самостійна 30-хвилинна контрольна або самостійна робота з вивченого матеріалу.

III есе (10-15 хвилин) - вільний твір для закріплення й опрацювання вивченого матеріалу.

IV есе (5-10 хвилин) - вільний твір з метою підведення підсумків.

Слайд 3. Чим есе відрізняється від інших видів діяльності (від літературного твору, твору-роздуму, твору-оповідання, реферату, нарису)?

Слайд 4. Завдання написання есе: стимулювання самостійного пошуку вирішення проблеми, реалізація творчого, креативного наміру чи власного ставлення до проблеми.

Слайд 5. Підходи до написання есе:

- стандартний;
- несподіваний;
- дієвий;
- авторитарний;
- інформативний;
- із цитатами;
- діалоговий.

Слайд 6. Правила письмового викладу:

- пиши чесно і конкретно, використовуючи яскраві приклади і подробиці;
- пиши просто, використовуючи один стиль і один тон;
- ретельно перевіряй орфографію;
- використовуй гумор тоді, коли доречно;
- використовуй дієслова в активному стані;
- не намагайся стрибнути вище голови;
- не займайся плагіатом (списуванням чужих думок);
- не зловживай часом;
- будь особливим, оригінальним!

Слайд 7. Як не слід писати есе:

- не вносьте в есе інформацію, яка не підтверджує вашу думку;
- не треба писати особисту біографію;
- не бійтесь починати спочатку;
- не намагайтеся "злякати" всіх надзвичайним словниковим запасом;
- не використовуйте загальний набір банальних фраз та тверджень;
- не перебільшуйте;
- не будуйте роботу лише на простих реченнях;
- не використовуйте цитати без імені автора;
- не здавайте роботу, не перевірили її.

2. Робота в групах. Об'єднаємося у четвірки.

Завдання для груп.

Інтерактивні вправи "Мозковий шторм". Кожна четвірка обговорює одне питання і презентує відповідь.

1. Схарактеризуйте мовну ситуацію в державі.
2. Схарактеризуйте ознаки самобутності української мови, наведіть приклади спільного і відмінного в українській та інших мовах.
3. Що таке екологія мови?
4. Назвіть причини виникнення "мовного суржика"?

Коментар вчителя щодо мовних одиниць, які "забруднюють" нашу мову.

1. Макаронічна мова - механічна суміш слів, висловів з різних мов або переінакшення на іноземний лад. "[Проня:] Ах, це ви? Бонджур! А я так зачиталась! Мерси, што прийшли..." (М. Старицький).

2. Українсько-російські слова-покручі, кальки. (Важний-важливий, варяжки-рукавиці, валандатись-гаються).

3. Суржик паразитує на мові, загрожує змінити її. **Суржик** - невпорядкована, безсистемна мова, яка руйнує українську мовну систему. (Включати (світло) - вмикати; у розстрочку - на виплату; відміняти - скасовувати).

4. Жаргонізм. (Шпора - шпаргалка, дембель - демобілізація, музон - музика).

5. Насиченість іноземними словами (багато унормованих полонізмів: оздобити, існувати; германізмів: друкарня, крейда, мушля; тюркізмів: килим, отара, штани; запозичень з інших європейських мов).

6. Молодіжний сленг (домашка - домашня робота; фізра - фізична культура; прикид - одяг).

7. Просторічна лексика (слідуючий-наступний, розтринькати-витратити, пика-обличчя).

Опрацюємо уривок із статті сучасного мовознавця Олександри Сербенської (вправа 9 с. 7 у підручнику "Українська мова". 10 клас. Профільний рівень).

Запитання до "четвірок": обговоріть і запропонуйте рекомендації, як уникнути суржику в мовленні.

Прослухати в аудіозапису роздуми Юрія Шевчука, викладача української мови Колумбійського та Єльського університетів (текст: с. 8 вправа 10 у підручнику "Українська мова". 10 клас. Профільний рівень).

Які побажання ви запропонували б теле- і радіоведучим?

Хвилинка "культури мовлення" (с. 8).

Помилки з рекламних щитів:

- "Не відходячі від каси";
- "Атас! Котеджи";
- "Розстрочка під рукою";
- "І на "додаток" я скажу";
- "Представляє собою тунель";
- "Ювилірний магазин";
- "Атака дистриб'юторів";
- "Формуємо форму губ".

Як правильно?

Нарешті вони **стали до праці!**

P.S. "Приступати до роботи" - калька з російської мови

Прослуховування окремих висловів із словника "Мова - не калька": патріотичний словник гарної української мови "Говоримо гарно!" / Береза Т., Зубрицька І., Зелений Ю. - Львів: 2014. - 563 с.

1. Чому вкрай важливо постійно дбати про культуру власного мовлення?

2. Яку роль в цьому відіграють довідкові видання (словники, посібники, підручники)?

3. Виправити помилки в побудові словосполучень (записані на дошці). Які норми літературної мови порушено?:

- Віддавати перевагу;
- ні під яким виглядом;
- опинитися в такому матеріальному положенні;
- нанести шкоду;
- розробити міроприємства;
- заключити договір;
- на Крайньому Півночі;
- тяжка біль;
- з-за якоїсь там премії;
- дуже жовтуватий;
- зовсім німий;
- трохи білюсінький;
- надзвичайно злющий;
- забагато лагідний;
- сильно строкатий;
- дуже близенько;
- синювата жовтизна.

Дібрати епітети й порівняння до слова "мова".

Барвінкова; калинова; солов'їна; квітуча; чарівна; співуча; чиста, як джерельна вода; розкішна, як осінь;

- дзвінокоголоса, як пташиний спів навесні;

різнобарвна, як мальовничі краєвиди рідної землі.

У "четвірках" обговоріть цитати і поясніть їх (один учасник групи):

1. "У величезному мовному запасі вибрати потрібне слово - то велике вміння, і, навпаки, якщо ви користуєтеся словом неточним, то це, власне, те саме, коли б замість відточеного олівця на уроці малювання ви користувалися б цвяхом" (В. Сухомлинський).

2. "Змінійте світ на краще, піклуйтеся про нього, тому що ви в ньому живете!" (Кузьма Скрибін).

3. "Ми цікаві світу зі своєю мовою, своєю культурою, своїми духовними цінностями... Без своєї власної мови та культури ми просто нікому не цікаві" (В. Шкляр).

4. "Заговори, щоб я тебе побачив" (Сократ).

5. "Раби - це нація, котра не має Слова. Тому й не може захистити себе" (О. Пахльовська).

6. "Охороняй честь своєї рідної мови, як свою власну, більше того - як честь своєї нації. Хто не береже честі своєї рідної мови, той підкопує основи своєї нації" (І. Огієнко).

3. Підготовча робота до написання есе.

Ключові слова:

оберіг народу;	збіднює нас;
родовід української мови;	річище;
духовна істота;	мовна доля;
збереження української мови;	значимість;
плекання віками;	явище суспільне;
утвердження в суспільстві;	не вберегли свою мову;
єдина розвинена багата мова;	активний чинник;
показник свідомості;	життєздатність мови;
уній одухотворюється народ;	генетичний код нації;

Вибачаюся чи вибачте? Частка – ся означає «себе», отже, виходить, що людина вибачає саму себе, тому вибачаюся говорити не можна.	Початкуючий чи початківець? Слово початкуючий – це калька від російського начинающий. Треба говорити: початківець; початківець-художник; у цій справі я початківець.
Дістали підтримку чи зазнали підтримки? Дієслово дістати вживається в значенні «подолання труднощів, отримати що-небудь потрібне, очікувати (дістати допомогу)». Треба говорити: дістати підтримку (За К. Городенською).	Найвірогідніше, найімовірніше чи швидше (скоріше за все)? Замість калькованих вставних словосполучень швидше за все, скоріше за все потрібно вживати найвірогідніше, найімовірніше, цілком вірогідно, дуже можливо. (За К. Городенською).
По праву чи заслужено, законно, справедливо? Органічніше, ніж по праву, передають зміст прислівники заслужено, справедливо, законно: Перлиною сільського туризму заслужено (справедливо) став Соколинний хутір. (За К. Городенською).	Після їжі чи після їди? Нерідко можна прочитати в інструкція про вживання ліків після їжі, до їжі, чи під час їжі. У рекомендаціях треба писати: ліки вживайте після їди, до їди та під час їди. (За К. Городенською).

стан української мови;	дерево національного життя;
душа народу;	зневажити мову;
у шкалі національних вартостей;	зрадити себе;
носій мови;	плекати мову;
духовна енергія народу;	піднесення мови;
головна ознака й символ нації;	незнищеність державницької ідеї;
досвід попередніх поколінь;	духовна зрілість особи.

Висловлювання видатних людей про мову.

- Мова - то серце народу, гине мова - гине й народ (**І. Огієнко**).
- Мова - то наша національна ознака, у мові наша культура, ступінь нашої свідомості... (**І. Огієнко**).
- Правнуки прадідів чули чудово, бо шанували слово і мову (**О. Різниченко**).
- Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову (**Л. Костенко**).
- Кожен народ, що дбає про сьогоднішнє і майбутнє, знає, до чого веде руйнування чи зрікання рідної мови (**К. Мотрич**).

Мову пошануємо -

Виростем багатими.

Хто про мову думає,

Зна, що в нього мати є (**В. Каюков**).

Складання сенкану.

Екологія мови

Усвідомлена, необхідна.

Погіршується, покращується, оберігати.

В основі лежить турбота про мову.

Дослідження за вправою 22 (с. 12).

Порахуйте, яку частку від вашого словникового запасу становлять вульгаризми та жаргонні слова. З якою метою ви їх використовуєте? Чи змінилося ставлення до вас інших?

Поради щодо шляхів підвищення особистої культури мовлення, сформульовані В. Іванишиним і Я. Радевичем-Винницьким (за вправою 24).

4. Зачитування однієї роботи вчителем як зразка:

Екологія - наука, що вивчає взаємини живої і неживої природи, тобто можна сказати, що "екологія мови" - наука про середовище мови і процеси, які відбуваються в ній, про взаємодію розмовної і літературної української мови.

Хоча зовсім розділяти літературну і розмовну мову - неправильно, це веде до масової малограмотності населення, адже книги читають зараз не всі.

Дійсно, допускати спрощення мови не можна, якою б не була вона складна для сприйняття. Ми в цьому випадку поховали нашу мову, зовсім спростивши і анулювавши процеси, що призвели до того становища, у якому вона зараз. Ми фактично відрубали своє коріння. І цього не можна допустити.

В українській мові велике майбутнє, і допускати кардинальні зміни - значить звертати до того шляху, на якому ми знаходимося зараз.

Мені здається, що необхідно тримати нинішній рівень, не допускаючи новизни, і не робити занадто високих вимог до чистоти мови. Зовсім "чистою" мова вже стати не може, оскільки ненормована лексика - давно невід'ємна частина розмовного стилю.

Наша мова - це наше майбутнє, і ми повинні уважно стежити за тим, що відбувається у мовному середовищі. І ми зобов'язані зберігати її для наших нащадків в ім'я наступності поколінь і пам'яті роду.

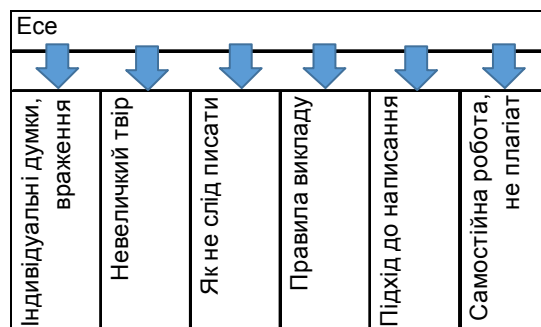
На порядку денному одне з найважливіших питань сучасності - екологія мови. Тільки тоді, коли будемо

дбати про розквіт рідної мови, рідної літератури, - станемо гідні того, що братні народи, народи світу прагнуть до щирого міжнародного спілкування з нами. Тільки тоді нас цінуватимуть у світі.

5. Виконання учнями творчих робіт - написання есе (за типом - самостійна творча робота із запропонованою вчителем теми "Екологія мови").

6. Зачитування учнями складених есе. Аналіз їх.....

IV. Узагальнення вивченого. "Групування"

V. Підсумок уроку.

Чи вдалося нам реалізувати виконання поставленої на початку уроку мети?

Бесіда "Вільний мікрофон".

VI. Домашнє завдання. Відредагувати і записати до зошита есе із теми "Екологія мови"

Додаток

Зразки учнівських есе

1. Екологія мови

Спробуємо з'ясувати, що таке суржик за словником. Суржик - це елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно, без додержання норм літературної мови. У чому ж причина суржику, слів - кальок чи сленгу? У нашому розумінні суржик - це змішування російської, української та російської мов.

Я вважаю, що він виник через переселення людей із однієї країни в іншу, тривале спілкування людей різних національностей або прикордонних держав та через переїзд на певну місцевість, наприклад, у Галичину і Закарпаття.

Об'єктивно не тільки в Україні існує суржик. Багато держав, якщо не всі, крім острівних територій, зазнають його впливу. Серед таких держав - Франція, США, Канада й багато інших.

Те, що людина розмовляє суржиком, не означає, що вона виступає або протестує проти рідної мови чи країни.

Важливо відокремити мову, якою ми спілкуємося в державних установах, на роботі, в документах, письмових роботах чи зверненнях до великої аудиторії, від мови, якою ми спілкуємося в побуті чи з однолітками.

Моя мама прожила все своє життя в Україні. Більшу його частину вона вчилася і працювала, розмовляючи російською мовою. Це можна пояснити тим, що в нашому місті в той час було лише дві українськомовні школи. Викладання в більшості шкіл, училищ, вищих навчальних закладах вели винятково російською мовою. У 90-х роках розпочалася тотальна "українізація" в державних установах, але такий різкий перехід від російської до української мови був неможливим, адже люди - не машини, і для повного переходу потрібний був певний час.

Скориставшись інтернет - джерелами, я знайшла статтю, у якій йдеться про те, що суржик є цілком природним явищем. Деякі публіцисти називають справжньою "народною" формою мови, тобто суржик на побутовому рівні - це нормальне явище для будь-якої держави.

Я думаю, що люди, які говорять суржиком, роблять це несвідомо.

Від таких людей не потрібно відгороджуватися. Їм просто не вистачає словникового запасу чи відповідників в українській мові. Для цього слід пізнавати українську мову, переглядаючи українські фільми, телепередачі, відвідувати українські театри і слухати культурно-освітні програми.

Юлія Константиновська

2. Екологія мови

Вам не здається, що з мовленням та екологією у нас одні й ті ж проблеми? Обидва поняття потребують очистки від того бруду, що накопичувався упродовж багатьох років.

Наш народ - українці - мають не просто шкільну освіту, а університетську, та ще й не одну, та вважають себе культурними й освіченими людьми. На кожному кроці у великих містах розташовані навчальні заклади, де людей вчать, вчать, вчать... рідної мови. І що, як кажуть, з цього? Нічого. Як і сто років тому, правильною мовою говорять одиниці. Інші вдовольняються тією мовою, яку зроду чули у себе вдома: дехто - суржилом, дехто - галицьким діалектом. Багато людей говорить досить правильною російською мовою.

Як досконале знання мови впливає на суспільне становище чи ділову успішність українця? За моїми власними спостереженнями, - ніяк. Щоб це зрозуміти, достатньо лише на півгодини ввімкнути телевізор.

Я хочу знати, що в нашій країні, на відміну від Англії XIX століття, знання, а точніше незнання мови не є запорукою "успішного життя", тобто можна стати заможним і щасливим, не маючи навіть достатнього словникового запасу.

"Поговори трохи, і я скажу, хто ти", - жартують філологи. І справді, хто ти є насправді, - про це скаже твоя мова.

Максим Слива

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вайнштейн О. Для чого і для кого писати есе? / О. Ванштейн//Літературне навчання.-1995.- №2.- С.215-217.
2. Глазова О.П. Есе як вид роботи з розвитку писемного мовлення школярів [Електронний ресурс] / О.П.Глазова // Методичні діалоги. - 2010. - №5.- Режим доступу: www.ipro.org.ua/files.
3. Голуб Н.Б. та ін. Збірка "Дивосвіт". - Черкаси: Брама-Ісуеп, 1999. - 153с.
4. Жежера В. та ін. Авторська колонка. Збірка / Жежера В., Пиркало С., Бондар А., Рябчик М. - Київ: Нора-Друк, 2007.
5. Лесин В.М. Літературознавчі терміни: довідник. - Київ: Рад.шк, 1885. - 156с.
6. Літературознавчий словник-довідник /Р.Т.Гром'як, Ю.І.Ковалів та ін. - Київ: ВЦ "Академія", 1997. - С.249-250.
7. Матвієнко Світлана. Есей: Між алібі та компроматом / С. Матвієнко// Критика.-2000.- грудень.
8. Степанишин Б.І. Викладання української літератури в школі: методичний посібник для вчителя /Б.І. Степанишин. - Київ: РВЦ "Проза", 1995.-256с.
9. Українська Літературна Енциклопедія: В 5т./ Редкол.: І.О. Дзевєрін (відп. ред..) та ін. - Київ: "Українська Радянська Енциклопедія" ім. М.П. Бажана, 1990.- Т.2.- 162с.
10. Шендеровський К. С. Як написати успішне есе. Методичні рекомендації до написання есе [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://journalib.univ.kiev.ua/ese_gol_2.doc.

І.М.Тертична,

учитель української мови і літератури Руськополянського ЗЗСО І-ІІІ ступенів №1 Руськополянської сільської ради

ДО ТАНАСЬКИ ПО МОЛОКО

РОЗРОБКА УРОКУ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ. 6 КЛАС

Мета: формувати компетентності:

- **предметні** (знання творчості Є. Гуцала; навички дослідницької роботи, виразного читання, зв'язного мовлення, любов до художнього слова, естетичний смак);
- **ключові** (уміння вчитися: прагнення нових знань);
- **комунікативні** (навички роботи в групах, спілкування в колективі);
- **інформаційні** (уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її);
- **загальнокультурні** (прагнення літературної освіченості, читацькі інтереси, естетичний смак).

Тип уроку: урок позакласного читання.

Обладнання: виставка книг з психології про подолання страху, мультимедійна дошка, виставка бібліографічного матеріалу про автора, ілюстрації до оповідання.

Хід уроку

1. Організаційний момент.

Вступне слово вчителя (створення емоційного настрою).

*Стій ти, друже, зупинись,
Ти у класі не крутишься.*

*Дзвоник кличе всіх за парти
Знай собі міцних здобути!*

2. Актуалізація опорних знань.

Слово вчителя. Дитинство вважається віком безтурботної радості, щастя. Але від того, що відкриває дитина в навколишньому світі, що здивувало й захопило, обурило і настраhalo, певною мірою залежить майбутнє цієї людини.

Євген Гуцало гарно пам'ятає власне дитинство. У своїх творах змальовує дітей, які приваблюють нас неповторними характерами, чистотою почувань і помислів. І головне: його герої вміють фантазувати і мріяти.

Бесіда.

- Що з вивченого про життєвий і творчий шлях Є.Гуцала ви запам'ятали?

Народився 14 січня 1937р. на Вінничині в учительській родині. Батько викладав українську мову і літературу, мама - хімію і біологію.

Мабуть тому в Євгена Гуцала така рівновелика любов до рідного слова й рідної природи, до ледь

вловимих відтінків барвистої мови і до шовкових трав.

Дитинство письменника обпалене війною. Коли йому було 4 роки, почалася війна. Ця тема знайшла своє відображення в багатьох творах письменника

Змалку читав усе, що потрапляло до рук, Кобзаря і Біблію, Вальтера Скотта і Джека Лондона. Пристрасть до читання не покидала Євгена Пилиповича все життя.

Закінчив Ніжинський педінститут. Багато років працював у редакціях обласних газет. Автор поетичних збірок, багатьох книжок оповідань, повістей, романів. Особливе місце у творчості Євгена Гуцала займають твори для дітей.

Герої цих творів не лише хлопчики і дівчатка, а й лелеки та жайворонки, зайці й білченята, золотоголові соняшники і блакитні дзвіночки. Бо найбільшим учителем Євгена Гуцала було навколишнє життя і чудова подільська природа, котрі обдарували його особливо загостреною увагою до всього, що відбувається навкруги, здатністю бачити у звичайних речах красу та розповідати про неї іншим. Із його дитячих спогадів прийшли на сторінки книжок його маленькі герої, разом із якими ми переживаємо їхні радощі й печалі, мандруємо лісовими стежками й занурюємося у світ, де кожна пташка має свій власний неповторний голос, і в кожній краплині роси відбивається барвіста веселка.

Лауреат премії ім. Ю.Яновського та Державної премії імені Т.Г.Шевченка. Його твори перекладені багатьма мовами світу, відомі далеко за межами України.

Отже, складіть "доміно" на запит : хто такий Євген Гуцало?

Є. Гуцало - письменник - журналіст - захисник природи

- Пригадайте, які твори цього автора ви вже вивчали?

- Яка провідна думка оповідання "Лось"?

- Яка провідна думка оповідання "Сім'я дикої качки"?

- Наскільки повчальними є вивчені твори?

- Правильно прочитайте прислів'я: У очі великі страху. Як ви розумієте його зміст? Про якого героя це сказано?

3. Оголошення теми, мети, завдань уроку.

- Перегляд презентації про Євгена Гуцала.

- Доповнення учителя й учнів про письменника.

- Відвідини виставки бібліографічного матеріалу про автора.

- Перегляд ілюстрацій до оповідання "До Танаськи по молоко".

4. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу.

- Робота над змістом твору

1. Що таке оповідання?

2. Яка тема твору? (похід Михайлика до баби Танаськи по молоко).

3. Яка ідея оповідання? (показ внутрішнього світу дитини, захоплення його багатою уявою).

4. Визначити у творі елементи композиції:

- **експозиція** - хлопчик грається з котами;

- **зав'язка** - мама відправляє Михайлика по молоко;

- **розвиток дії** - дорогою до Танаськи спілкується з вигаданими героями;

- **кульмінація** - хлопчик підманув бабу, щоб та провела його

- **додому;**

- **розв'язка** - повернення додому, стомлений засинає.

- **Бесіда**

1. Яке завдання хлопчик отримав від матері?

2. Чи було щось у ямі, яку так боявся?

3. Чи є у вас страхи і як ви їх долаєте?

4. До кого Михайлик ішов по молоко?

5. Що побачив хлопчик у Танаськи?

6. Хто був на фотографіях?

7. Чому повернувся назад до баби?

8. Доведіть за змістом оповідання, що Михайлик трішки боязкий.

9. Чому обманув бабу Танаську?

10. Чи гарно обманувати старших?

11. Чому хлопчик розпитує про чари Сірка?

12. Чи свідчить про сміливість і спритність Михайлика те, як він упіймав у темноті теля тітки Зої?

13. Чи доводилося вам у дитинстві засинати за столом?

14. Чому дітям сняться кольорові сні?

- **Словникова робота "Майстер слова"** (інформаційна компетентність). Пояснити значення слів, що є в тексті оповідання: денце, тапчан, сіни, либонь, ляда, гладущик, будьонівка, бузько, щодуху, драбина.

- **Складання асоціативного грона "Михайлик"** (Щоб виконати це завдання, учні досліджують за текстом різні життєві ситуації, в які потрапляє герой. Намагаються виокремити риси характеру героя. Шестикласники охоче наводять схожі випадки зі свого досвіду. Стараємося спочатку скласти усну характеристику, як-от: звичайний сільський хлопчик, любить гратися, спостерігати за вечірнім небом, пити молоко, трішки неслухняний і боязкий, водночас сміливий і добрий. Фантазер і мрійник).

- **Пізнавальні завдання**

1. Складіть сенкан про героя оповідання "До Танаськи по молоко".

2. **Гра "Хто швидше"**. Клас поділяється на три команди. Завдання першої команди - якомога швидше знайти й вписати з твору три речення із порівняннями, завдання другої команди - якомога швидше знайти й вписати з твору три речення із епітетами, завдання третьої команди - якомога швидше знайти й вписати з твору три речення з метафорами.

3. **Творче завдання**. Поміркуйте, якими кольорами ви б зобразили такі почуття: страх, радість, сміливість, винахідливість, цікавість.

4. **Написати листа Михайлику** з порадою, як долати страхи.

5. Напишіть, як ви розумієте вислів: "Страх гальмує думку"

- Гра "Народ скаже, як зав'яже" (поміркуйте над дібраними прислів'ями, що стосуються героїв оповідання).

- Добре роби, - добро й буде.
- Світ не без добрих людей.
- Смілого й куля не бере.
- То не козак, що боїться собак.
- Вовка боятися - в ліс не ходити.
- Вовка ноги годують.
- Гурту і вовк не страшний.
- Або добути, або дома не бути.
- Як боїшся - не роби, а зробивши - не бійся.
- Без діла слабше сила.

5. Закріплення вивченого матеріалу.

- Літературна гра "Уважний читач" (встав у текст твору потрібні за змістом слова):

- "Михалку, ти ще довго з ...гратимешся? - озивається мати" (котами).

- "Михалко зупиняється під деревом і кричить: -Гей ти, ..., про що думаєш?" (бузьку.)

- "Я не боюсь. У вас на драбині щось ворухиться. -Півень з ...залізли, - каже баба" (куркою).

- "Михайлик поставив гладушик з молоком у ...і щодуху помчав назад" (картоплю).

- "І біля ями тепер зовсім не страшно. - От ... скачуть,- каже Танаська і зітхає чогось" (жаби).

- "Та це ж, здається, ... тітки Зої зірвався з прив'язі" (бичок).

- "Мати вже стелила:- Ти що, за три ...віявся по молоко?" (моря).

- "Ість свіжий хліб запиває Від того в роті стає солодко-солодко" (молоком).

- **Установіть відповідність між вчинком та персонажем**

Герой

- 1 Михайлик
- 2 Танаська
- 3 Тітка Зоя
- 4 Мати

Вчинок

- А посилає сина по молоко
- Б підманув стару людину
- В проводить дитину до дому
- Г поле ввечері город
- Д скачуть у ямі

- **Установіть відповідність**

Частина

оповідання

- 1 Хлопчик грається з котами
- 2 Мама відправляє сина по молоко
- 3 Спілкування з вигаданими персонажами
- 4 Обман баби Танаськи

сюжетний елемент

- А розв'язка
- Б кульмінація
- В зав'язка
- Г експозиція
- Д розвиток дії

6. Підбиття підсумків уроку.

7. Домашнє завдання (на вибір учнів).

1. Скласти продовження оповідання.
2. Намалювати життєву ситуацію, коли людина долає свій страх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуцало Є. До Танаськи по молоко/ Є. Гуцало. - Київ: Дніпро, 1978. -128 с.
2. Енциклопедія українознавства: Словникова частина/Наукове товариство імені Шевченка; гол. ред. проф. Володимир Кубійович. - Львів: Молоде життя - 2003.
3. "До Танаськи по молоко". Розробка уроку / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://metodportal.net/node/139157>

Т. П. Обмокла,

учитель-методист Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів № 17 Черкаської міської ради

МРІЯ ПРО НЕБО

РОЗРОБКА УРОКУ ПРАЦІ ДЛЯ УЧНІВ З КЛАСУ

Тема. Виготовлення моделі ракети.

Мета: ознайомити учнів класу з життям та діяльністю видатного педагога Черкащини О. Захаренка; першим українським космонавтом Павлом Поповичем, з історією ракетної техніки, складовими частинами ракети та їх назвами; розвивати навички конструювання та творчу уяву; учини працювати з різними матеріалами та інструментами; з деталей виготовляти моделі; стимулювати розвиток допитливості; виховувати почуття захоплення і гордості за людей, які самовіддано працювали і вміли захопити своєю працею інших.

Цілі уроку:

- **пізнавальні:** навчити дітей самостійно формулювати творчу проблему, робити висновки, виробляти логічні розумові операції для вирішення творчого завдання;

- **регулятивні:** контролювати процес створення виробу на всіх етапах роботи;

- **комунікативні:** будувати зрозуміле монологічне висловлювання, обмінюватися

думками, вступати в колективне співробітництво, слухати вчителя і однокласників, формулювати відповіді на питання.

Обладнання: портрет О. Захаренка; ілюстрації з життя Сахнівської школи; портрети відомих космонавтів; фото К. Ціолковського, С. Корольова, Павла Поповича, репродукція картини А. Соколова "На планеті подвійної зірки"; малюнки із зображенням космічних апаратів; заготовки деталей ракети; папір, олівці, лінійка, ножиці, клей, пензлик; заготовка великого формату майбутньої картини "Політ у космос"; кросворд; словникові слова.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання.
2. Перевірка готовності учнів до уроку.
3. Упорядкування робочого місця.

II. Віртуальна мандрівка до Сахнівської середньої школи.

Учитель. Діти, сьогодні я запрошую вас помандрувати Черкащиною. Зараз ми побуваємо з

вами в школі села Сахнівка Корсунь-Шевченківського району. Ця школа незвичайна тим, що в ній багато років працював Олександр Антонович Захаренко - відомий в усьому світі педагог, чуйна і доброзичлива людина. Але, спершу послухайте коротеньке повідомлення ваших однокласників про нашого славетного земляка, талановиту людину.

1. Гра "Мікрофон" (на дошці портрет О. А. Захаренка)

1-й учень. Олександр Антонович Захаренко народився 2 лютого 1937 р. в місті Кам'янка Кам'янського району Черкаської області в сім'ї службовця. По закінченні фізико-математичного факультету Черкаського педагогічного інституту поїхав за призначенням у село Сахнівка Корсунь-Шевченківського району Черкаської області. Відтоді його доля до кінця життя була пов'язана з цим невеличким селом.

2-й учень. У 1966 році Олександра Антоновича призначають директором Сахнівської середньої школи і працює він на цій посаді 35 років. Талановитий педагог виріс від звичайного директора школи до відомого не лише в Україні, а й за її межами новатора, першопрохідця.

Педагогічний мислитель, першовідкривач оригінальних підходів до навчання і виховання дітей.

3-й учень. Життя Олександра Антоновича було не багате на значні події. Він був дуже скромною людиною. Воно проходило в щоденних турботах про школу, дітей, вчителів, батьків. Але за радянських часів ім'я директора Сахнівської школи стає відомим не лише в Україні, а й далеко за її межами..

4-й учень. Девізом Сахнівської школи є слова її директора: "Поспішаймо робити добро. Духовне добро. Воно стоїть цінніше від матеріального".

5-й учень. "Все життя його тягло в небо, в космос"; у юності він мріяв про авіацію, не склалося; став учителем у невеличкому селі, яке не на кожній карті й знайдеш".

2. Перегляд фото Сахнівської середньої школи (слайд-шоу) (коментусь учитель)

Розповідь учителя. Із спогадів самого О.Захаренка. Спочатку Олександр не був задоволений обраною професією: "Я й нині згадую недобрим словом тих людей, які мені порадили педагогічний замість авіаційного" , - писав він із армії 1963-го. В рідній Кам'янці батько вже підшукав йому місце на заводі; будувалися плани. Про перспективи в Кам'янці Олександр Антонович писав дружині: "Це захоплює... але... Планера там немає, а в Сахнівці є! А коли до нього прилаштувати мотор, можна навіть і в Кам'янку літати щодня". І головне: "Я з кожним днем переконаюся, що без дітей я жити не можу (маю на увазі школу)...". Фраза про можливість польотів у Кам'янку не зовсім жарт. Ще до армії він знайшов на якихось складах справжнісінький планер БРО-17 (на сленгу авіаторів "Брошка", конструкція Бронюса Ошкініса), доставив його в Сахнівку, разом зі школярами відремонтував і кілька разів злітав. Планер запускався на довгих гумових джгутах за принципом пультки з рогатки. Однак можна було поставити й мотор. Тільки от хто ж дозволить таку самодіяльність?! Легко уявити, як воно було: "Ви що, хочете над секретними об'єктами літати? З якою метою?" Планер розібрали. Та свою роль він відіграв, час сприяв: Олександр Антонович сходу захопив дівчурку мрією про небо, виготовленням моделей повітряних куль, літаків, ракет. Через роки на території школи з'являться два справжні літаки - військовий і пасажирський...

III. Мотивація навчальної діяльності.
Учитель. Перед вами репродукція картини В.Васнецова "Килим-літак".

Бесіда:

- Кого зобразив Васнецов на картині? (Івана Царевича.)

- Це реальний образ чи казковий?

- Про що мріяли люди, коли складали такі казки? (Піднятися в небо, літати.)

- Чи збулася мрія людей літати? (Є в нас літаки, гелікоптери, космічні кораблі.)

- Завдяки чому збулася ця мрія? (Завдяки талановитим людям і їхній праці.)

Учитель. От і Олександр Захаренко мріяв про небо. Разом з дітками він виготовляє моделі повітряних куль, літаків, ракет. Так він втілював у життя свою дитячу мрію.

IV. Оголошення теми і мети уроку.

- Які літальні апарати ви вже знаєте? (Діти називають літальні апарати, а на дошці з'являються малюнки літальних апаратів)

- Сьогодні ми з вами будемо виготовляти модель літального апарата. Про його назву ви дізнаєтесь, коли розгадаєте кросворд. І потім всім класом на цих літальних апаратах вирушимо на планету подвійної зірки.

Кросворд

1. На цьому літальному апараті до нас прилітають інопланетні гості(Тарілка.)

2. В синім небі пролітаю,
Швидкість я велику маю,
Два крила, хоча не птах,
Називаюсь я ... (Літак.)

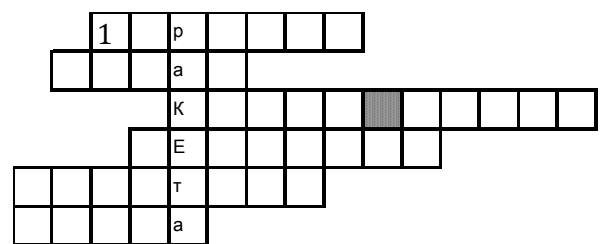
3. Це не лайнер, не ракета,
Старовинна дивна штучка,
Сів, летиш довкіл планети
Чудесам й казкам назустріч. (Килим-літак.)

4. Заворчу, зажурчу та у небо полечу. (Вертоліт.)

5. Що таке Місяць? (Супутник.)

6. Як називається літальний апарат Баби Яги? (Ступа.)

- Знайдіть у кросворді назву літального апарата, який ми будемо конструювати (по вертикалі.)

Учитель. Так, сьогодні ми будемо виготовляти модель ракети для того, щоб відправитись у космічну мандрівку на планету Подвійної зірки (учитель демонструє репродукцію картини А. Соколова "На планеті подвійної зірки")

Бесіда про героїв космосу

(На дошці портрети Ю. Гагаріна, П.Поповича, Л. Каденюка, К. Ціолковського, С. Корольова)

- Коли ми відзначаємо День космонавтики? (12 квітня)

- Хто є основоположником науки космонавтики? (К. Ціолковський, С. Корольов).

- Хто такий Павло Романович Попович?

Довідка про нашого земляка. Космонавт-українець **Павло Романович Попович** вперше здійснив груповий космічний політ в якості пілота космічного корабля "Восток-4". Народився на

Київщині, у місті Узин Білоцерківського району. Його дитинство не відрізнялося чимось особливим від дитинства мільйонів хлопчаків його покоління. Можливо і не став би він зіркою світового значення, якби не одна деталь. "Під Узином є великий аеродром, а тому я мріяв ще змалку стати льотчиком і обов'язково - винищувачем", - розповідав Павло Романович.

Повоєнні роки були найскладнішими у житті Павла. Павлу Поповичу довелося працювати на цукровому заводі у нічну зміну, а після зміни, о дев'ятій годині ранку, бігти до школи. Він був не лише мрійником, умів не тільки чогось прагнути, а й досягати. До війни закінчив чотири класи школи - вчився лише на відмінно.

Вперше переступив поріг Магнітогорського аероклубу у 1950 році. І в цьому ж році вперше піднявся в небо на літаку У-2. Після закінчення льотної училища освоїв польоти на найпотужніших на той час літаках МіГ-17. Став професійним льотчиком.

12 серпня 1962 року, вперше в історії, українець Павло Попович стартував у космос на кораблі "Восток-4". Разом з Андріаном Ніколаєвим, який полетів днем раніше на "Востоці-3", Павло Романович 48 разів облетів навколо Землі! Тоді вперше було встановлено радіозв'язок по лінії "космос-космос" та проведено телевізійний репортаж безпосередньо з космосу. Разом з Андріаном Ніколаєвим вони здійснили перший у світі груповий політ двох космічних кораблів. На орбіті вони знаходилися на відстані чотирьох-п'яти кілометрів один від одного.

Вперше в космосі прозвучала українська пісня "Дивлюсь я на небо" у виконанні Поповича, яку він присвятив нашому земляку, генеральному конструктору С.П. Корольову.

За радянських часів постійно обирався депутатом Верховної Ради України: виборцям подобалося, як оперативно, по-військовому, вирішував справи їх депутат. Після розпаду Радянського Союзу Україна стала незалежною державою. Павло Романович беріг все, що пов'язано з рідною Україною. За його ініціативи у Москві створили Клуб космонавтів-українців, де вивчали нашу історію ракетної техніки. Павло Попович став шостою людиною на планеті, що була в космосі. Сам Попович називав себе "першим космонавтом-українцем".

30 вересня 2009 року в Гурзуфі серце П. Р. Поповича перестало битися. Він народився на українській землі і востаннє побачив небо України.

Фізкультхвилинка

- Увага, увага! Зручно сядьте в кріслі ракети!
- Закріпіть ремені!
- Запустіть двигуни! (р-р-р, ж-ж-ж, у-у-у)
- Включіть контакти! (зчіплюють руки "в замочок" над головами і озвучують: ш-ш-ш)
- Слухаємо мою команду: 5-4-3-2-1-пуск! (піднялися з парт, ручки вгору, полетіли)

V. Демонстрація та аналіз зразка ракети.

1. Словникова робота.

- Корпус - остов, основа чого-небудь.
- Ілюмінатор - вікно, яке герметично зачиняється.
- Стабілізатор - прилад для надання стійкості.
- Сопло - насадка на кінці трубки для регулювання струменю рідини та газу.

2. Аналіз моделі та інструктаж вчителя.

Учитель. Ракета має циліндричну форму, складається із носової частини конічної форми,

корпуса, стабілізаторів. Ракету можна оформити кольоровими ілюмінаторами.

а) корпус ракети згорніть у трубочку та склейте; з одного боку зробіть надрізи у глибину по 10 мм, щоб потім приклеїти носову частину.

б) носову частину зігніть у вигляді конусу із півкола і склейте з корпусом ракети.

в) стабілізатори виготовте із паперу квадратної форми, склавши заготовки по діагоналі; зріжте з одного боку кінчик трикутника; на глибину зрізу відігніть краї деталі та приклейте їх до корпусу ракети.

VI. Практична робота учнів.

1. Інструктаж з техніки безпеки (під час роботи з предметами, що ріжуть).
2. Підготовка деталей до збирання.
3. Збирання та оформлення роботи.

VII. Виставка і оцінювання учнівських робіт.

Учні разом з учителем оформлюють колективну картину "Політ у космос".

VIII. Підсумок уроку.

- Про що мріяв учитель із Сахнівської школи Олександр Захаренко?
- Кого із учених-конструкторів ви знаєте?
- Про яких підкорювачів космосу ви можете розповісти?
- Назвіть основні частини ракети.
- Що вас вразило сьогодні на уроці?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Толмачова М.В. Трудове навчання. 3 клас. (за підручником І. М. Веремійчика, В. П. Тименка) / М.В.Толмачова - Харків: Основа, 2014. - 105 с.
2. Толмачова М. Мій конспект. Трудове навчання 3 клас. Нова програма. (за підручником І.М.Веремійчика, В.П. Тименка) /М.В.Толмачова - Харків : Основа, 2015. - 106 с.
3. Чен Н.В. Нетрадиційні техніки зображення/ Наталія Володимирівна Чен; навч.-метод. посіб. - Харків: Скорпіон, 2007. - 48 с.
4. Філімонова Т. В. Захаренко Олександр Антонович (1937-2002) / Т. В. Філімонова; Українська педагогіка в персоналіях: навч. посібник для студентів ВНЗ: у 2 кн. Кн. 2. XX століття / за ред. О. В. Сухомлинської. - Київ: Либідь, 2005. - С. 544-547.
5. Жалдак О. Про увічнення пам'яті Олександра Захаренка /Ольга Дем'янівна Жалдак - Київ: Освіта. 2002. - с. 5 - 12-19 черв.
6. Крутенко О. В. Життя, присвячене дітям... (про життя, діяльність та вшанування пам'яті народного вчителя, Заслуженого вчителя України, академіка АПН України, директора Сахнівської школи Корсунь-Шевченківського району Олександра Антоновича Захаренка) / О. В. Крутенко. - Черкаси, 2006. - 22с.
7. Савченко О. Я. Сахнівський феномен / О. Я. Савченко; Слово до нащадків / О. А. Захаренко.- Київ : СПД Богданова А. М., 2006. - 87с.
8. Громадянське суспільство і влада / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.solor.gov.ua/info/4/4571>

С.І.Юрченко,

практичний психолог центру розвитку дитини "Берізка" селища міського типу Шрамківка Драбівського району

"ПІЗНАЙ СВІТ ТА ДОБРОТУ В НЬОМУ"

РОЗРОБКА ЗАХОДУ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ ЗА СФЕРАМИ "ЛЮДИ", "КУЛЬТУРА", "Я САМ" НОВОЇ БАЗОВОЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ "Я У СВІТІ" ДЛЯ ДІТЕЙ СТАРШОЇ ГРУПИ

Програмовий зміст: вчити дітей орієнтуватися в назвах та специфіці проявів основних емоцій. Формувати вміння вербально і невербально виражати емоції. Вчити дітей розрізняти емоції за схематичними зображеннями. Вправляти в розумінні своїх почуттів і почуттів інших людей.

Продовжувати вчити дітей розслабляти м'язи тіла. Формувати вміння спілкуватися та працювати парами. Збагатити словник дітей словами - антонімами. Розвивати емпатію, увагу, фантазію, художню виразність дитячого мовлення, логічне мислення.

Вправляти дітей у вмінні передавати настрої за допомогою кольорів. Виховувати почуття щирості, поваги у взаєминах з іншими, уміння сприймати біль інших людей, співчувати чужому горю, бережне ставлення до природи. Використовувати у своїй роботі арттерапію, музико - терапію, ігрову - терапію.

Матеріал: вірші, пісня "Доброта", дзеркальця по кількості дітей, м'яч, дидактична гра "Що погано, а що добре", пензлики, серветки, вода, по два білих сердечка на кожну дитину, фарби, картки з зображенням різного виразу обличчя.

Попередня робота**I цикл - "Мотиваційний".**

1. У ході бесіди з дітьми умотивувати актуальність проведення заходу з визначеної теми.
2. Відповідно до теми проекту створити "дерево цілей" (зображення серця з записами на ньому завданнями).
3. Ознайомити батьків із темою створеного проекту.
4. Визначили джерела інформації, які знадобляться для вирішення поставлених завдань.
5. Виробляли правила етикету: не перебивати того, хто говорить; допомагай товаришу.
6. Із колегами уточнили педагогічні завдання, які викликають із творчого етапу проекту.

II цикл - "Інформаційний"

1. Здійснювати контроль емоційного комфорту дітей в групах.
2. Розгляд альбому "Світ емоцій і почуттів".
3. Читання художньої літератури соціально - морального змісту.
4. Проведення бесід "Що погано, а що добре", "Правила поведінки в групі".
5. Проведення дидактичних ігор "Чого не можна робити в природі", "Підніми настрої дівчинці Олі".

III цикл - "Репродуктивний"

1. Проведення дидактичної гри "Створи настрої".
2. Складання творчих розповідей "Мій настрої" + художня література + малювання".
3. Домашнє завдання для батьків - придбати люстерка для визначення дітьми свого настрою.

4. Проведення мовленнєвих вправ "Коли мені буває весело, сумно...", "Коли я боюся, гніваюся.."

5. Вивчення пісні "Доброта".

6. Вивчити вірші про позитивні якості характеру.

7. Виконання елементів психогімнастики.

IV цикл - "Узагальнюючий"**Хід**

Ведучий. Діти, послухайте, будь-ласка, вірш:

*Доброго ранку травам росистим,
Доброго ранку травам барвистим,
Доброго ранку сонечку ясному,
Людям усім і усьому прекрасному.*

- Діти, до кого я привіталася вранці?
(до трав, до сонечка, до людей)

І тому у мене так добре на серці. Тож привітайтеся з нашими гостями, і в них, і в вас буде тепло і радісно на серці, бо привітання - побажання добра.

- А хто з вас знає вірш про доброту?

*На доброті існує світ
І добротою пахне хліб,
На допомогу друзям йти -
Це також вияв доброти*

*Доброта ніколи не старіє,
Доброта від холоду зігріє,
Доброта, як сонце світить
Дітям і дорослих тішить.*

Ведучий. А покажіть свої оченята. Так хочеться, щоб у всіх вас вони світилися добротою, давайте візьмемо один одного за долоньки і тоді маленький промінчик добра і радості перейде від одного до іншого і засяє радістю у ваших оченятах.

- Діти, а як ви думаєте, для того щоб щось зробити, наприклад посадити дерево чи квітку, що для цього потрібно, крім лопати, води, уміння? (настрій)

- А яким буває настрої?

- А, що впливає на наш настрої, що може його змінити?

- А коли в нас хороший настрої, то які ми? Покажіть це виразом обличчя, дивлячись в дзеркало.

Вправа "Дзеркало"

Ведучий. Отже, ви побачили, що коли людина весела, вона посміхається не тільки губами, в неї посміхаються і очі, і щічки, і навіть брови.

- А коли людина сумна, то яка вона?

Покажіть це виразом обличчя.

Коли людина сумна, то обличчя в неї зовсім інше - кутики губ опускаються вниз, очі стають сумними, брови насуплені.

- А яка вам людина більше подобається - радісна чи сердита?

- А коли б ви зустріли товариша, у якого поганий настрої то щоб ви зробили?

- А тепер я пропоную погратися в гру "Назви настрої" (показую картки з різними виразами обличчя, а діти називають відповідні прояви емоцій).

- А зараз для того, щоб настрої у нас був радісний, я пропоную погратися в гру з м'ячем "Назви протилежне слово".

- Я буду називати слова темні, сумні, а ви будете перетворювати їх на радісні, веселі, світлі.

- Ніч - день.
- Темно - світло.
- Чорний - білий.
- Руйнувати - будувати.
- Поганий - хороший.
- Отруйний - їстівний.
- Сваритися - миритися.
- Злий - добрий.
- Сумний - веселий.
- Байдикувати - працювати.

Ведучий. А зараз я пропоную погратися в гру "Що погано, а що добре".

Діти, станьте парами, хто с ким хоче. Розгляньте картки з зображенням різних вчинків, розкажіть один одному про своє відношення до цього вчинку. На картки з зображенням хорошого вчинку покладіть картку з зображенням усміненого обличчя, а на картку з зображенням поганого вчинку - сердите обличчя.

- Що зображено на малюнку?
- Можна так робити чи ні?
- А щоб ти зробив?
- Що ви відчуваєте, коли дивитися на цей малюнок?

- Діти, а зараз давайте відпочинемо і виконаємо вправу "Чаша доброти".

- Сядьте зручно, закрийте очі. Уявіть перед собою свою улюблену чашку. Подумки наповніть її до країв своєю добротою. Уявіть поруч іншу чужу чашку, вона порожня. Відлійте в неї зі своєї чашки доброти. Поруч ще одна порожня чашка, ще і ще... Відлійте зі своєї чашки доброту в порожні. Не шкодуйте доброти! А зараз подивіться у свою чашку. Вона порожня чи повна? Додайте в неї своєї доброти. Ви можете ділитися добротою з іншими, але ваша чашка завжди буде залишатися повною. Відкрийте очі. Спокійно й упевнено скажіть: "Це я! У мене є така чаша доброти!"

- От ми й відпочили. А зараз я пропоную вам послухати вірш В.Зоріна "Образили".

*Гірко плаче дерево, тільки сліз не видно.
Хтось пошкодив гілочку - він вчинив не гідно.
Шурхотить, зеленіє: "Я ж бо так стараюсь,
Від дощу під листячком влітку вас ховаю.
Може завинило чим, може заважаю?"
"Тож пробач нас, дерево, - кажуть діти тихо -
Більш тобі не скоїмо ми ніколи лиха".
Гілочок на дереві, діти, не ламайте.
Хай ростуть зеленими, ви про них подбайте!*

Ведучий. Діти, що ви відчули, дізнавшись про те, що сталося з деревом? (Жаль, смуток, сум).

- Що зробили діти, коли відчули роздуми дерева? (Попросили пробачення).
- Чому вчить нас цей вірш? (Берегти дерева)
- Щоб ви зробили, коли б побачили зламану гілку?

Потім пропоную на білих сердечках за допомогою фарб передати настрої дерева на той час, коли йому поламали гілку і після того, як в нього попросили пробачення і пояснити вибір кольорів.

- Де живе доброта?
 - А яким би кольором ви намалювали доброту?
- Від малювання радісних щасливих сердець який настрої у вас з'явився?

- А як показати виразом обличчя, що у вас хороший настрої?

- Недарма в народі кажуть, що від усмішки настрої стає кращим.

Тож і ви подивіться один одному в очі, посміхніться і скажіть хороші слова - компліменти.

Ведучий. А тепер я пропоную заспівати пісню "Доброта" (Слова Н.Тулупової, музика І.Лученка)

*Добрим бути - зовсім це не просто,
Не залежить доброта від зросту,
Не залежить доброта від віку,
Добрим треба бути нам до віку.*

Приспів:

*Тільки треба, треба добрим бути
І в біді про друга не забудь.*

*І закрутиться земля хутчіш,
Якщо я і ти будем добриш.*

Доброта з роками не старіє

Доброта від холоду зієріє,

*Якщо доброта як сонце світить -
Їй радіють і дорослі й діти.*

Приспів.

- І на закінчення Ангеліна хоче вам щось побажати.

"Слабким не чинить і найменшого зла,

Хай вас не боїться пташина мала,

Хай лащатьсь котики і цуценята,

Метелика з квітки не треба зганяти,

Не ображайте дрібної комашки

Добрими бути зовсім не важко!"

- Діти, чи сподобалось вам заняття?

- Чим сподобалось?

- Що треба робити, щоб бути добрими, давайте згадаємо правила доброти. (Частіше посміхатися, ділитися іграшками, жаліти один одного, говорити один одному тільки хороші слова).

Гра "Оживи дерево добра". У кожній групі на столах лежать листочки, квіточки. Завдання: пригадати і записати зі зворотної сторони листочка (квіточки) добрі вчинки ваших друзів по відношенню до вас, до інших людей, добрі вчинки, які ви робили разом з друзями. (Прикріплюють листочки до дерева.)

Ведучий.

Ось і закінчилася наша гра

І вже розходиться пора

Цікаво й весело було.

Я всім бажаю щоб добро,

і радість цю, і цю іскринку добру

Ви понесли від нас з собою

У добрий час із ніжністю й любов'ю.

В цикл "Творчий"

1. Виставка дитячих малюнків "Серця доброти".

2. Придумування оповідань "Подорож в країну доброти".

VI цикл "Рефлексивно - оцінювальний"

Ведучий.

- З чого ми починали нашу роботу?

- Що ми для цього робили?

- Про що ще б ви хотіли дізнатися ?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" / науковий керівник та заг. ред. О.Л.Кононко - 3 - те вид., випр. - Київ. : Світич, 4009 - 430 с.

2. Заняття психолога з малятами (Упоряд. Т. Гончаренко . Київ. : Вид. дім "Шкіл. Світ": Вид. Л. Галіцина, 2005. - 128 с.

3. Рубан Н. Здоров'ятворчі та здоров'язберезувальні технології //Палітра педагога . - 2010. - №2 - С. 12- 17.

4. Рубан Н. У якому вчинку живе добро?// Дошкільне виховання . - 2005. - №10 - С. 18 - 19.

Н.П. Алілуйко,

учитель початкових класів Тальнівського НВК "загальноосвітня школа I-III ступенів №1 - гімназія" Тальнівської міської ради Тальнівського району

ДЕНЬ СВЯТОГО МИКОЛАЯ**РОЗРОБКА ВИХОВНОГО ЗАХОДУ ДЛЯ УЧНІВ 1-4 КЛАСІВ**

Мета: поповнити знання про історичне минуле, звичаї і традиції українського народу, розвивати творчі здібності, сценічну майстерність, виховувати шанобливе ставлення до звичаїв і традицій своїх предків.

Хід заходу**Учень.**

*За вікном сніжок летить,
Вітром завіває,
Тож спішіть усі до нас,
На свято Миколая
Ну, а хто сюди прийшов,
Раді вас вітати,
Веселійте і радійте
На нашому святі.*

Учитель. Шановні батьки і вчителі, дорогі діти! Хто не знає про свято Миколая? Весь християнський світ вважає його за великого угодника Божого. З великим нетерпінням чекають на прихід Миколая діти. Неможливо описати очікування кожної дитини, щоб побачити його з ангелами і дарунками. Наслідуймо добро і вчинки Миколая! Нехай це свято стане для нас святом Милосердя, святом Доброти, Прощення і Любові до ближніх.

Учень.

*Жив колись давно на світі
Десь у Азії юнак,
Роздавав дарунки дітям
Той багатий одинак.
Бідним дітям у потребі
Дарувати він любив,*

*Аж Господь Все добрий в небі
Миколая полюбив.*

*Став єпископом всезнанням
Миколай і чемно жив.*

Особливої пошани

Він у Бога заслужив.

*Запитав Господь : "Що хочеш
За свої заслуги ти?"*

- Хочу, Господи, я хочу

Раз у рік на Землю йти.

Завітати в кожну хату,

Всіх вітати знов і знов,

Чемним дітям роздавати

Подарунки за любов.

І отак щоразу, діти,

Вам щороку Бог дає:

Миколай мандрує світом -

Подарунки роздає.

Він за них не хоче плати,

Лиш, як то велить Господь,

Батька й матір шанувати

Рідну мову і народ.

Учень.

*Він за нас все пам'ятає,
Нагороди зготовляє,
Нам даруночки приносить
За нас в Бога ласки просить.*

Учень.

*Святий Микола
З небес на землю йде,
То кожний дім і школа,
Мов вулик бджіл гуде.*

Світлиця гарно прибрана. Вбігають добрі духи оселі, вони сміються, граються. Звучить мелодія "Тра-ля-ля".

Веселун (співає).

Як чудово жить на світі
Тра-ля-ля, тра-ля-ля
Коли поруч гарні друзі
Тру-ля-ля,
Веселись, Матвійку, дам тобі копіюку

Гномик.

Веселунчику! А що це в тебе за пісенька?
Хто тебе її навчив?

Веселун.

А ніхто, сам склав, сам співаю,
сам танцюю, сам і граю.

Гномик. А знаєш кого чекають в гості наші господарі?**Веселун.** Ні.**Гномик.** Святого Миколая! Ось кого!

(Звучить музика, чути гудіння віхоли. Заходить в оселю батько з дровами).

Батько. Холодно надворі. Саме цієї ночі Святий Микола опускається на срібній вервечці з неба на землю. Сивобородий, у довгій золотій накидці він заходить до кожної хати і розкладає дітям під подушечки свої пречудові гостинці. Правда неслухняним дає хіба що гарного прутика.

Дівчинка (донька) А скоро прийде Миколай?

Мама. У Миколая справ багато
Землю всю обходить,
На поміч прийти землеробу,
І від нещастя боронить.

Син. А правда, найбільше Микола
Любить маленьких діток, -
Він до них лагідний, добрий
З ними співа пісеньок?

Донька. А ще під подушку гостинців
Він нам багато принесе
Ось тому Святого Миколу
Я люблю над усе.

Батько. Але під подушку гостинці
Кладе тільки діточкам чемним
А неслухняним, сварливим,
Чекати гостинця даремно.

Діти. Мамо, мамо, а ми ж бо слухняні?

Мати. Правду ніде не сховаєш,
З вами буває, діти, все.

Діти. Ну, вибач нам, матусю!
Ми будемо тебе слухать,
Ти не жалійся Миколаю,
Як буде в двері стукать.

Мати. Добре, мої любі!
Повірю ще раз, й край!
Біжить швиденько спати -
В дорозі Миколай!

(Донька зводить рученята до ікони Святого Миколая)

Донька. На колінцях я молюся
Всі гріхи мені прости,
Від лихого захисти
Просвіти моє серденько,
Щоби вчилися ми гарненько,
Щоби в школі і удома
Не робили зла нікому,
Щоб татуся поважали
І матусі помагали
Щоб були ми всі здорові
Завжди в мирі і любві.

Син. Ой, святий Миколаю!
Загости до нас із раю
З ангелятками малими
Що з дзвінками голосними.

Пісня " Миколаю, прийди до нас з раю"
Звучить лагідна музика. З'являються дівчатка-зірочки.

1 зірочка.

Де з молока тече дорога,
Де безліч зір, де царство Бога
Ми звідти йдем
І вість веселу
Несем у вашу оселю.

2 зірочка.

Зірочки ми променисті,
Ніжні - ніжні, чисті - чисті,
Ясним золотом ми сьем
Ангелам і святому Миколаю
Путь на землю освяаєм.

Танок під музику " Аве Марія" австрійського композитора Франца Шуберта

З'являються Ангели.

Ангел 1.

Ми стомились, бо довго йшли,
Ледь дорогу до школи знайшли
Зі святом, друзі, всіх вітаєм,
Щастя і добра бажаєм.

Ангел 2.

Я зробив смачні цукерки,
Шоколадом покривав
У яскравую обгортку
Їх старанно замотав.

Ангел 3.

Райські яблука збирає
Стиглі, дуже соковиті
Їх у кошики складає
Поласують добрі діти.

Ангел 4.

Книжки розуму навчають
Діти раді кольоровим,
Їх читати полюбляють,
Слухати завжди готові.

Ангел 1.

Пензлі в фарби обмокає
Іграшки я розмалював
Передав їх Миколаю
Нехай дітям подарує

Ангел 2.

Ми трудилися цілий рік,
Добрі вчинки підмічали
Імена дітей хороших
У цю книжку записали.

Ангел 1.

Чи когось ми не забули?
Краще ще раз подивитись
Щоб жодній дитині
Без гостинця не лишитись.

Ангел 3.

Чи є Леся і Оксанка?
Чи є Іра і Іванко?
Дмитрик, Юра та Марійка,
Сашко, Павлик та Надійка?

Ангели. Є!

Ангел 1.

А Катруся й Олексійко
Петрик, Ігор і Сергійко?

Ангели. Є!

Ведуча.

Миколай святий у шапці.
І у теплій колушці
Принеси усім гостинці
У чарівному мішку
Тож, Миколая всі вітаймо,
В піснях його і танцях прославляймо.

Пісня "Гість із неба"

Вчитель.

Все, що в серці мали - вам подарували:
Світлу мрію й казку,
Ніжну пісню й ласку,
Щебет України, звичаї родини
Хай традиції дідівські
Внуки не забудуть
Розцвіте хай слово рідне
І радіють люди.

Ангели і зірочки

Сніг, сніжок, посипай (сиплять сніжком)
Ось і добрий Миколай (аплодують)
Дзвенять дзвони

Виступ священика, вручення подарунків

Вчитель.

Ви чуєте мелодію срібних дзвонів,
Знайте, це поміж зірками
з хмаринки на хмаринку
їдуть санчата Святого Миколая,
й він весело всміхається.
Він так хоче, щоб усі були щасливі:
ті, хто дарує подарунки, й ті, хто їх приймає.
Адже найбільше щастя робити добро.

Танок "Новорічний" під музику Ст. Різдяного, слова М. Познанської

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сидор О. День святого Миколая/Курінчук Л.// Сценарії народних свят. - Київ: Редакція загальнопедагогічних газет, 2009. - 111 с.
2. Янович Н. Свято Миколая / Наталія Янович // Початкова школа. - 3013. - №12. - С. 54 -56.
3. Марійка Підгірянка. Святий Миколаю.../ Весняночка. Збірник творів для самостійного читання. - Київ: Лелека.- 250с.
4. Багірова В. Лист до чудотворця/ Весняночка. Збірник творів для самостійного читання. - Київ: Лелека.- 250с.
5. Роспопа Л.Д. Іде святий Миколай/Л.Д.Роспова// Розкажіть онуку. -2009. - №21-22. -С.55- 62.
6. Зінкевич Н., Зінкевич О. 19 грудня - свято Миколая/ Зінкевич Н., Зінкевич О.//Українське дошкілля. - Київ: Смолоскип, 2009. - С.119-129.
7. Павлюк С.П. Цикл зимових свят/ Павлюк С.П // Українське народознавство. - Львів: Фенікс, 1994.- 130с.

О.М. Малинко,

музичний керівник дошкільного навчального закладу "Лісова казка"
с. Мошни Черкаського району Черкаської області

"ЗИМОВА КАЗКА"**СЦЕНАРІЙ НОВОРІЧНОГО СВЯТА ДЛЯ ДІТЕЙ СТАРШОЇ ГРУПИ**

Музичні керівники в своїй роботі з дітьми, а особливо в підготовці та проведенні свят, завжди потребують нового цікавого матеріалу: мелодійних пісень; ритмічних, доступних дітям постановок таночків; цікавих ігор; змістовних сценаріїв із захоплюючими сюжетами та новими, цікавими персонажами. Тому робота музичного керівника - це завжди пошук, глибоке занурення в дитячий музичний та ігровий матеріал. Коли не знаходиш потрібного, твориш сам, наскільки вистачає майстерності. Тож, музичні керівники часом і поети, і композитори, і, звичайно ж, - сценаристи. Пропонуємо сценарій

ХІД ЗАХОДУ

Дійові особи:

Сніжинки;

Вітри;

Морозенки;

Сніговички.

Реквізит:

мішечки Морозенків;

рукавички;

султанчики;

спортивний канат;

повітряні кульки;

дзвіночки

Звучить фонограма - "Дивна музика зими".

Першими до зали, танцюючи заходять дівчатка - сніжинки, слідом за ними - інші діти.

Ведуча: *Світають зорі... Місяць сяє...*

Тихо метелиця гуде...

Легенько вітер повіває...

А сніг іде, іде, іде...

То гарна нічка - новорічка

В зимову казку нас веде...

Сніжинки танцюють.

Сніжинки:

Наша казочка зимова

Дуже гарна й зовсім нова.

Ми самі її складали,

Усі ролі розписали.

Тож найперші ми - сніжинки

Прилетіли до ялинки.

Прилетіли, закружляли,

Всіх із святом привітали.

Зачаруйтеся, будь ласка,

І полиньте з нами в казку.

Знов в дитинстві опиніться,

Разом з нами веселіться.

І у цей святковий час

Від сніжинок - реверанс.

Ведуча: *І малесенькі сніжинки*

Вкрили гілочку ялинки...

І стоїть ялинка, хизується,

В білім, пишнім наряді красується.

Діти: *Виросла ялинка пишна,*

І висока, і розкішна.

До нас віти простягає -

Так із святом нас вітає.

Дарувала пороша іскринки,

І виблискує кожна хвоїнка.

А метелиця білу хустину

Одягла на верхівку ялини.

І ялинка зелененька

Стала срібна та біленька,

Мов Снігуронька казкова,

В сніжнім кошушку зимовім.

І в усіх оселях прибрані ялинки:

На гілках сяють вогники-іскринки,

Іграшки яскраві, кульки кольорові,

Про ялинку линуть пісеньки чудові.

Діти виконують пісню про ялинку (за вибором музичного керівника).

Ведуча:

А круг ялинки під блищить,

Під ногами сніг рипить,

Дужче й дужче сніг рипить -

Цілий гурт до нас спішить.

За плечима в них мішки...

Хто ж такі ці хлопчачки?

Звучить фонограма - вступ до пісні, хлопці ставлять мішки і виконують

"Пісню - танок Морозенків"

1. *Морозенки-морозці -*

Гарні хлопці-молодці,

У зимовий гарний час

Завітали ми до вас.

Програш - танцюють.

2. *Внуки Дідуся Мороза,*

І також мішки ми носим,

А в мішках і сніг, і сміх,

І сюрпризи є для всіх.

Танцюють.

3. *Любим жарти, любим сміх,*

А танцюєм краще всіх,

В Новорічний світлий час

Заспіваємо для вас.

Танцюють.

4. *Заспівали, як могли,*

Щоб веселі ви були,

Як вам стало веселіш,

То поплескайте гучніш.

Плескають в долоні.

Морозенки по черзі:

Я - мороз тріскучий,

Я - Мороз кусючий,

Я - Мороз зі снігами,

Я - Мороз з вітрами.

Гарний, ясноликий,

Я - Мороз великий.

Ну а я - маленький,

Братик Морозенко.

Ведуча:

Славно Морозенки нас вітали,

Гарний настрій всім подарували,

Раді ми таким гостям на святі,

Будемо разом Новий рік стрічати.

Діти:

Як приходиться Новий рік,

Скрізь луна веселий сміх,

Всюди прибрані ялинки,

І пісні лунають дзвінко.

Хоч мете сніжком пороша,

Всі ми любимо Новий рік,

Бо він казочки хороші

Нам приносить на поріг.

Злий вовчисько добрим стане,
 Буде з зайчиком дружить,
 Зникне геть усе погане
 В Новорічну світлу мить.
 Бородатий Карабас
 Не засвариться ні раз,
 Обійме своїх ляльок,
 Піде з ними у танок.

І Кощій, й Баба Яга
 Мило посміхаються,
 І герої всіх казок
 В дружній гурт збираються,
 Бо іде вже Новий рік,
 Наш казкарик й чарівник.

Діти виконують пісню "Новорічна пісня", сл. і

муз. О. Малинко:

1. Новорічне свято чудове
 Знов зібрало героїв казкових:
 Буратіно на ключику грає,
 Свій ляльковий театр скликає.
 А он гномики дивляться ніжно
 На чарівну свою Білосніжку,
 І тікають від вовка заезято
 Всім відомі, малі поросята

Приспів:

Покотився Колобок, похилився на бочок,
 Ще й скликає до себе звіряток.
 Він лисичці підморганув, дружно вовчику кивнув,
 Разом з ними танцює на святі.

2. Новорічне свято чудове
 Нам дарує сюрпризи казкові:
 Сніговик у дворі оживає,
 Круг ялинки сніжок замітає.
 І Снігуронька в білім наряді
 До маляток всміхається радо,
 І везе Дід Мороз на санчатах
 Подарунки дівчатам, хлоп'ятам.

Приспів:

Ведуча: Ну а поки Дід Мороз із Снігуронькою
 везуть до нас подарунки, давайте заглянемо в
 мішечки наших Морозенків.

Мороз з снігами:

Мій мішечок не простий,
 Бо сніжок в нім чарівний:

В цім сніжку пухкім, як вата.

Раптом з'являться дівчата(висипає білі
 султанчики - з'являються дівчата - Сніговички)

Ведуча: А дівчатка граються,
 По сніжку качаються.
 Всі біленькі, гомінкі,
 Хто ж ви будете такі?

Сніговички по черзі:

Ми біленькі, невеличкі,
 Ми дівчата - Сніговички.

Народилися зі снігу,

В танці крутимось, мов дзиги.

Ми до свята готувались,

В кожущки біленькі вбрались

І стрічаєм зиму милу,

Новорічну, сніжну, білу.

Ми раді, що зима прийшла,

Багато снігу намела...

Хай сиплеться сніжку багато,

Ще кращим буде наше свято!

З неба падає сніжок.

Ми збираємось в танок,

Бо зимовий сніжний час -

Найчудовіший для нас.

Сніговички танцюють під фонограму пісні
 "Перший сніг", сл. і муз. Н. Май.

Мороз з вітрами:

Ну а зараз - моя черга,

Як відкрию свій мішок,

Вилетять вітри холодні

І закрутять свій танок(розв'язує мішок -
 вибігають хлопчики - Вітри)

Вітри танцюють "Танок вітрів"

Вітри по черзі:

Ми - вітри-вітриська,

Пустуни - хлопчиська,

Де ми пролітаємо,

Все з шляху змітаємо.

Ну а взимку нам найкраще,

Метемо снігами,

І не треба вам нізащо

Зустрічатись з нами.

З Півночі ми прилетіли,

Принесли вам зиму білу,

У матусеньки - зими

Самі головні - це ми!

Морозенко:

Просимо не вихвалитись!

Та із нами рахуватись,

Бо найголовніші - ми

У матусеньки - зими.

Вітри разом:

А ми кажемо, що ми!

Морозенки разом:

А ми знаємо, що ми!

Ведуча:

Годі, хлопці, сперечатись,

Краще буде позмагатись.

Морозенко:

Морозенко, старший брат!

Подавай сюди канат!

Із вітрами позмагаємось -

Хто сильніший з нас дізнаємось.

Мороз Великий витягує з мішка канат.

Проводиться гра "Перетягни канат".

Ведуча:

Ну одна перемога ще ні про що не говорить.
 Тому пропонуємо ще раз позмагатись. І цього разу
 надуватимемо кульки(Мороз Великий дістає з мішка
 повітряні кульки)

Проводиться гра "Надми кульку".

Ведуча:

Ну а зараз вас, дівчата,

Запрошуємо в гру пограти.

Проводиться гра "Перенеси сніжну
 кульку"(переносять кульки на тацях).

Ведуча:

Ось ми з вами позмагались,

У веселі ігри грались,

А тепер скажіть мені:

Бува зима без вітру?

Діти: Ні!

Ведуча: А без морозу?

Діти: Не буває!

Ведуча:

А ще снігами засипає,

Крутить метелицю, зрива порошу...

Та кажуть діти:

Діти разом: "Зимонька - хороша!"

Діти по черзі:

Не боятись зимоньки

Ні хлопці, ні дівчата,

То ліплять бабу у дворі,

То їдуть на санчатах.

Ми фортецю збудували.

Справжні бої влаштували,

Сніжками кидаємось,

Весело так граємось,

Бо всипала зима снігу

Усім дітям на потіху.

Діти виконують пісню про зиму (за вибором
 музичного керівника).

Мороз кусючий:

Прийшла черга вже моя -

Свій мішок відкрию я.
(Виносить мішок)
Щоб мороз кусючий вам не дошкуляв,
Гарні рукавички я для вас придбав...
(Висипає рукавички)
Тож запрошую, хлоп'ята,
Рукавички парувати.

Проводиться гра "Знайди пару".

Мороз тріскучий
Добре, любий брате.
Ти догодив хлоп'ятам,
А я про дівчаток подбаю,
Для них рукавички я маю.
(Відкриває мішок)
Одягайте рукавички
Нові, гарні, невеличкі.
(Дівчатка одягають рукавички)

Дівчинка:

*І дівчатка на ручки маленькі
Одягли рукавички новенькі.
Ой же гарні такі рукавички,
Та ще й схожі, немов дві сестрички.*

Дівчатка співають пісню "Рукавички", сл. та муз.

О. Малинко:

1. *Ось які, ось які в мене рукавички :
Яка права, така й ліва, наче дві сестрички.
Рукавички невеличкі, такі схожі, як сестрички
Рукавички невеличкі, такі схожі, як сестрички*

2. *Від морозу заховано мої ніжні щічки,
Рукавички мої гарні й добрі помічники.
Рукавички невеличкі, мої добрі помічники.
Рукавички невеличкі, мої добрі помічники.*
3. *Руки в боки візьму, піду танцювати,
Рукавички мої гарні плескають завзято.
Рукавички невеличкі, мої гарні танцівники.
Рукавички невеличкі, мої гарні танцівники.*

Ведуча:

*Ми танцюєм і співаєм,
Дорогих гостей чекаєм.
Менший братик Морозенко,
Відкривай мішок швиденько.
Братик Морозенко:*

*Мій мішок хоч не найбільший.
В нім сюрприз - найголовніший.*

(Дістає дзвіночки)

*Ці дзвіночки голосні -
Не прості, а чарівні:
Як дзвіночки задзвенять -
Будем ми гостей стрічати,*

Привітаєм радо їх

Гостей наших дорогих(дзвонить дзвіночками).

Під веселу музику та оплески дітей заходять

Дід Мороз та Снігуронька, вітають дітей та дорослих.

Далі свято продовжується за програмою Діда Мороза.
Закінчується свято роздачею подарунків.

Використані власні поетичні розробки

Т. К. Петрова,

учитель початкових класів Тальнівської ЗОШ I-III ступенів №2
Тальнівської районної ради

ЩЕДРИЙ ВЕЧІР, ДОБРИЙ ВЕЧІР

РОЗРОБКА ДИТЯЧОГО ВЕРТЕПУ ДЛЯ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мета: ознайомити учнів з Різдвяними святами, обрядовими діями, відновити народні звичаї і традиції; розвивати творчі та акторські здібності, виховувати любов, повагу до рідної землі, її національної культури.

Обладнання: Дідух, зірка, вишивані рушники, оберемок сіна, горщик з кутею, копійки, часник, зерно пшениці, тарілки, дерев'яні ложки, свічки, ікона, колач, біла скатертина.

Хід свята

ПЕРШИЙ ДЕНЬ РІЗДВА. СВЯТВЕЧІР

Хлопчик. Здоровенькі бувайте,
Наступає Святий вечір.
Будемо разом святкувати,
Господа прославляти.

Дівчинка. Де молока тече дорога,
Де берег зір, де царство Бога,
Там світять зіроньки ясні
У Різдвяні святі дні.

Хлопчик. Згадаймо ж нині разом всі
Різдвяні свята чарівні.
Щоб в Святвечір скрізь лунали
Колядки славні голосні,
А в Щедрий вечір засівали
Зерном світлиці нам усі.

Дівчинка. Щоб за вродистими столами
Раділи святам і зимі,
Щоб люди завжди шанували
Звичаї рідної землі.

Хлопчик.

Ми прийшли вас привітати і про свято розказати,
Про святе Різдво Господне.

У вертепі в Вифліємі породила Діва Сина,
І Христом Його назвала, у ясельцях колисала.

По всій Україні пісня гомонить,
Христос народився - радіє весь світ!

Вся наша країна Його прославляє,
Слава Україні! Христос ся рождає!

Хлопчик. Із святим Різдвом вітаю, всім здоров'я бажаю:

Господарю - на воли, господині - на квочки,

Хлопцям та дівчатам на гуляння,

Малим дітям забавляння...

Христу - Богу вихваляння!..

Сільська хата. Посередині стіл, лави. Біля печі
порається мати, їй допомагає дочка, застеляє лави.
До хати заходить батько з оберемком сіна і вносить
Дідуха.

Господар. Дай, Боже, здоров'я!

Господиня. Помагай, Боже!

Господар. Віншую всіх із щастям, здоров'ям, із
Святим вечором, щоб ви в щасті та здоров'ї ці свята
провели та інших дочекалися - від ста літ до ста літ,
скільки Бог назначить вік! (Ставить дідух на покуть).

Господар. Які ж у мене дівчата працювати та
моторні. До Святвечора і в хаті прибрали, і вечерю
приготували. Так у хаті пахне смачними стравами, а
особливо кутею. (Одну частину сіна дає господині, яка
розсипає його на столі, а другу сам розтрушує по
підлозі).

Господиня. Ану, дочко, неси святкову скатертину,
прийшов час стіл застеляти.

(Господиня кладе на стіл часник.)

- Кладу часник на чотири кути, щоб ми всі були здорові та разом у купі, як зубці в голівці часнику і ніяка нечиста сила до нас не липла.

- А ще кладу злато, щоб увесь рік ми жили багато. (Кладе копійки).

- Кладу на кути пшеницю, щоб на той рік щедро родила земляця. (Кладе зерно)

Дочка застеляє стіл скатертиною. Жінки ставлять на стіл святковій страві (пісні). Господар вносить до хати Дідуха.

Господар. А подивіться, яка яскрава вечірня зоря в небі засіяла. Вона сповіщає про те, що Святий вечір уже розпочався. Перш за все треба "гостей" запросити. (Бере миску з кутею і, повернувшись до вікна, тричі кличе мороза).

- Морозе, Морозе, іди до нас кутю їсти. А як не йдеш, то не йди і на жито - пшеницю, іди краще на моря, на ліси, на гори круті, а нам шкоди не роби.

- (В інший бік) Вовче, вовче, ходи до нас до оброку! А як не прийдеш до оброку, то не ходи до нашої худоби до року.

- (В інший бік) Чорні бурі та злії вітри, приходьте до нас на Святу Вечерю. А коли тепер не прийдете на дари Божі, то не приходьте до нас і влітку та не робіть нам шкоди.

- Ми всі кличемо праведні і грішні душі на Святу Вечерю. Даємо їм все, що маємо, щоб вони на тім світі вечеряли, як ми тут.

- Перш за все треба тваринок пригостити кутею, бо вони нам цілий рік вірою і правдою служили. (До собаки) Рік мені служив, добро робив, Святвечір надходить, Бог рождається, радій і ти з усіма.

(Спочатку відломлює хліба, потім кладе усього потрохи. Потім до матінки - годувальниці - корови, далі - овець, курей, щоб гарно неспися, свиней, нарешті йде в сад до деревини.)

Господиня. Скоро і колядники будуть ходити, чи прийдуть до нас. Бо скільки прийде колядників в цей вечір і на Різдвяний до господи - стільки добавиться щастя. (Чується веселий сміх і стукіт у двері).

Дочка. Чуєте, вже прийшли колядники, співають попід вікнами.

Господиня. Ось і до нас не забарилися!

Колядники. По цьому дому, по веселому,
Чи дозволите колядувати,
Дім звеселяти, вертеп показати?
Людей збудити, Христа славити!

Господарі. Дозволяємо!

(Входять колядники: тут і Ангели, Пастушки, три Царі, Звіздар і Міхоноша. Колядники співають).

Нова радість стала, яка не бувала,
Над вертепом звізда ясна на весь світ засіяла.

Де Христос родився, з Діви воплотився,
Як чоловік пеленами убого оповився.

Пастушки з ягнятком перед тим дитячком

На колінця припадають, Бога - Сина прославляють.

Просимо Тебе, Царю, небесний Владарю,
Даруй літа щасливі цього дому господарю.

(Вперед виходить хлопчик - ангел)

Ангел.

Я є ангел - поводити,
Що приносить з неба мир.

Бо велика десь новина -
Породила Діва Сина.

Тож святкуйте всі весело,
Бога прославляйте,

В кожній хаті Ісуса вітайте.

Хай колядники повсюди

Радісно співають.

Свят веселих, добрі люди!

Христос рождається!

Господар. Славимо Його! (Виходять наперед пастушки)

Пастушки. Добрі люди, мир в цій хаті! Ми прийшли розказати

Про чудесну новину, про небесну дитину.

Всі ми тихо, мирно спали і не чули, і не знали,

Що кується в небесах, в тих чудесних сторонах.

Аж тут раптом серед ночі протираємо сонні очі,
Чуєм, хтось співає, а на небі зірка сяє.

Ота зірка в небесах нам показувала шлях.

Всі ми радо повставали, до вертепу послішали.

В небі ангели співали, Христа Бога прославляли.

Бо в вертепі, у ясині Божий Син родився нині.

Пастушок. Хай Господь милує господарів цієї хати і має їх у своїй опіці на кожному кроці. Будьте здорові, зі Святим Різдвом Христовим! (Входять три царі)

Три царі.

Ми три царі зі сходу,
Із багатого знатного роду.

За світлом зірки ми ідем

У святе місто Вифлием.

З далекої ми дороги,

Нас не минали тривоги,

Веде нас велика надія,

Бо десь народився Месія.

Ми дари складемо нині

Малому Ісусу - дитині.

Володар родився один,

Бога предвічного Син.

Прийшла пора Різдва святого,

Єднайтесь гори і моря,

Веди нас в далеку дорогу

Народжена небом зоря!

(Царі кланяються і виходять).

Господар. Спасибі гості дорогі, що нашу оселю не обійшли та всіх нас звеселили. Подарунки прийміть від щирого серця! (Колядники уклонившись, ідуть із хати).

ДРУГИЙ ДЕНЬ РІЗДВА. ВЕЧІР

У хаті господарі.

Господиня. Люблю Різдвяні свята, коли гості до хати приходять. Ось і вечерю приготувала.

Господар. Так на вулиці весело. Молодь гуляє. Не хвилюйся, жінко, прийдуть і до нас хлопці та дівчата. Коли це наша хата лишалася порожньою.

(Стукіт у двері. Колядники під дверима).

Колядники. Пустіть, господарі, до хати,

Нас тут зовсім небагато.

Четверо чи п'ятеро,

А всього аж двадцятеро.

Господар. Та чого ж і питати, заходьте до хати. (Заходить гурт дітей - серед них Міхоноша, Циган, Коза, Ватага, Лікар.

Заходять Ватаг (Береза), за ним Коза, її тримає на ланцюжку Циган. У руках Ватага - багатокутна зірка, прилаштована на палиці. Ватаг тричі стукнув об долівку зіркою.

Ватаг. Ми завітали до вас, щоб завіншувати оселю та її господарів з Різдвом Христовим тат наступаючим Новим роком! (Непомітно змахує рукою).

Колядники. Добрий вечір тобі, пане господарю!
Радуйся! Ой радуйся, земле, Син Божий народився!

Застеляйте столи та все килимами.

Та кладіть калачі з ярої пшениці.

Бо прийдуть до тебе три празники в гості.

А що перший празник - то Різдво Христове.

А що другий празник - святого Василя.

А що третій празник - святе Водохреща.

Хай святкує з нами вся ваша родина.

Господиня. Дякую вам, любі гості, за вітання. Дай вам, Боже, щастя та здоров'я.

Циган. (Голосно кричить). Ой людоньки! Щось наша Кізонька захворіла! (Усі обступили Козу. Вона опустила голову, а потім упала на долівку. Циган схопився за голову, почав бігати довкола неї, припадати до тіла, прислухаючись, чи дихає).

Циган. Така ж добра тварина була: і розумна, і удатлива, і до харчів невибаглива. Ой батечки, що ж тепер будемо робити?!

(Колядники похитали головами й розвели руками).

Циган. Лікаря треба, лікаря!

Колядник. Може їй води принести? А ось і лікар з'явився.

Лікар. Що тут у вас скоїлося?

Циган. Кізка наша захворіла. Ледве дихає...

Лікар. Зараз перевіримо. (Дістає слухавку і обстежує тварину).

Циган. Коза упала, нежива стала.

Вставай коза, вставай сірая.

Колядники. Не встає коза, лежить. Може їй наврочили? Ой, ой, а яка добра тваринка була! Що ж робити?

Лікар. Ов - ва! Надії на ви здоровлення ніякої - мусите Кізку дорізати.

Циган. Ой порятуйте Кізоньку!

Лікар. Гаразд, спробую.

А я лікар знаменитий, бо лікую всіх підряд.

І для цього лікування є у мене апарат.

(Показує лозину. Коза схоплюється, бігає по хаті. Лікар намагається її вдарити лозиною).

Циган. Ожила!

Колядник. Наша Кізонька жива!

Циган. Красно дякую лікарю! (Колядники співають, Коза танцює).

Колядники. Го - го - го, коза, го - го, сірая,
Го - го - го, коза, го - го, білая,
Ой розходися, розвеселися
По сьому дому, по веселому.
Де коза ходить, там жито родить,
Де не буває - там вилягає.
Де коза ногою, там жито копою.
Де коза рогом, там жито стогом.
Коза упала, нежива стала.
Уставай коза, вставай сірая,
Господар іде, ковбасу несе,
Та ще й голубець. На цьому - кінець!
(Коза буцає рогами господаря).

Циган. Людоньки, подивіться на цю худобину? Розбрикалася по хаті. Вона ще й не таке вміє. Дайте козі вівса, а для нас - ковбаси! Дайте ж козі ячменю, а нам грошей повну жменю.

Коза. А чи можна трохи гречки, мені, козі на пиріжечки. А ще б мірочку жита, щоб я, коза, була сита?!

Господар. Зачекай, сіра, я відкуплюся. (Кладе Міхонші в мішок дарунки).

Ватага. Дякуємо красно за гостинці!

У нас ще роботи й роботи - півсела треба обійти.

Щедра кутя на Василя

Щедрувальники. Добрий вечір, щедрий вечір,
господарям цього дому!

Чи можна защедрувати у вашій хаті?

Господар. А чого ж не можна, голуб'ятки?!
Защедруйте нам на щастя!

Господиня. Ми й гостинчики приготували!
Щедрувальник. Будьте здорові! Даруй вам,
Боже, щастя і долю,

Всього уволю! А хліба найбільше!
До хліба посилай, Боже, капусту, буряки і огірки,
Щоб дїждати садити, і поливати,
і в здоров'ї споживати!

Щедрувальник. Пошли вам, Боже, здоров'я у ваш
дім на родиночку!

Щастя на двір - на худобиночку!

На родину багатую,

На худобу рогатую!

Щедрувальники.

Щедрий вечір добрий, (3 р.) хай вам буде добре.

Роди, Боже, жито, (Зр.) на нове літо.

Дай, Боже, із Неба (3 р.) все чого вам треба.

Посівальник. Сієм, сієм, посіваємо.

З Новим роком вас вітаємо.

На щастя, здоров'я, Новий рік,

Щоб у вас вродило краще, ніж торік.

Сіємо вам пшеницю,

Щоб була завжди на столі паляниця!

Сіємо квасолію,

Щоб була доброю до вас ваша доля!

Посівальник. А в полі, в полі сам Господь ходив,

Сам Господь ходив, зерно розносив.

Діва Марія Бога просила:

"Уроди, Боже, жито, пшеницю,

Жито, пшеницю, всяку пашницю".

Сію, вію, посіваю, з Новим роком поздоровляю.

Будьте здорові з Новим роком і з Василем.

Дай, Боже!

Посівальник Сієм, сієм, посіваєм, з новим роком вас вітаєм,

Добра й щастя вам бажаєм.

Хай вас Бог благословить,

І вашу родину, і рідну стріху,

Щоб прожили ви на Україні Богу на втіху

Щедрувальники.

Старий рік минає, (3 р.)

Старий рік минає, новий наступає (2 р.)

Іди, старий роче, (3 р.)

Іди, старий роче, ми тебе не хочем, (2 р.)

Новий рік приходить, (3 р.)

Новий рік приходить, щастя в дім приносить, (2 р.)

Старий рік минає, (Зр.) новий наступає.

Христос ся рождає!

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Немировська Н.Г. Традиції, символи, обереги / Н.Г.Немировська. - Харків: Основа, 2011. - 191с.

2. Малкович І. Нова радість стала / І.Малкович. - Київ: Веселка, 1991. - 31с.

Н.П. Московенко,

учитель музичного мистецтва Бужанської ЗОШ I-III ступенів
Лисянської районної ради

МУЗИКА МОГО НАРОДУ: РІЗДВЯНО- НОВОРІЧНА ОБРЯДОВІСТЬ

РОЗРОБКА УРОКУ З МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА. 4 КЛАС

Тема. Колядки. Щедрівки

Мета уроку: поглибити знання учнів про традиційну
різдвяно-новорічну обрядовість українців та пісні, які

супроводжують обряди. Розвивати в учнів навички
вокальної інтонаційної точності, формувати навички
хорового співу, сприяти творчій активності школярів;

розвивати відчуття ритму в танці, опираючись на метричну пульсацію та знання тривалості нот. Виховувати почуття колективізму, доброти, гордості за творчу геніальність творця народної пісні.

Тип уроку. Поглиблення знань, комбінований.

Обладнання уроку: музичний інструмент для вчителя, дитячі шумові інструменти (брязкальця, румби, трищітки, шумові колодочки). "Музична скарбничка", роздавальний матеріал; бутафорські ялинки, сніжинки; надруковані тексти пісень; реквізити для ватаги щедрувальників (хустки, маски тварин, посох, міх, ковбаса, капуста).

Анонс (творче завдання для обдарованих дітей - інсценівка "Щедрий вечір").

Епіграф уроку

*Дай же ти, Боже, в хаті ситно, в хаті ситно,
а в дворі - прибитно.*

Народна творчість

Хід уроку

I Організаційний момент.

Учні заходять до класу під українську народну пісню "Забілів від снігу гай".

1. Завдання "Заспівай відразу". (Слідом за учителем учні виспівують два куплети пісні "Забілів від снігу гай". Учитель повідомляє, що Святий Миколай прислав їм "Копілку знань" (перфокартка класу, в яку учні складатимуть свої відповіді. "Копілку знань" розмішують на дошці.)

II. Розспівування. Завдання з музичної грамоти.

1. Вправа "Нотний світлофор". Чотири учні стоять перед класом, у руках тримають картки із зображеннями цілої, половинної, чвертї та восьмої тривалості. Це і є світлофор. "Світлофор" по черзі подає знаки. Інші учні мають робити рухи, що відповідатимуть знакам "світлофора": ціла тривалість - стояти, погйдуючись 4 рази; половинна - змах правою, лівою руками з "пружинкою" ніг; чверть - крокувати один за одним, промовляючи 1-ї; восьма - рухатися "бігунцем" по колу.

2. Поспівка від Відика та Відинки "Покликав у клас голосистий дзвінок". Учитель проспіває поспівку, потім її виконують учні, що правильно інтонують, вони ж і стають спостерігачами - Відиком, Відинкою. Подальші завдання - це розучити мелодію поспівки, домогтися унісонного звучання голосів, дотримуватися правильного співацького дихання та м'якої атаки звуків. Відик та Відинка зроблять зауваження тим, хто не справляється із завданням та допоможуть здолати труднощі.

Наступне завдання - створення ритмічного супроводу до поспівки. 1-й варіант трикутниками та шумовими колодочками озвучуватимуть сильну долю такту; 2-й варіант брязкальцями та румбами відбиватимуть 2-у, 3-ю, 4-у долі. Результати роботи Відик та Відинка заносять до "Копілки знань".

Текст поспівки

Покликав у клас голосистий дзвінок,
Готуйся до праці - почався урок.

3. Вправа "Кольорова гама"

Учитель. Друже мій, не помилися, точним звуком озвися! Учитель наспіває назву звука, кожен повинен правильно інтонувати його. Якщо справився - сідає за парту, ні - залишається стояти, щоб дочекатися 2-ї черги. Відповіді потрапляють до "Копілки знань".

4. Ритмічна вправа "Чиє ім'я?"

Двом учням по черзі доручається програти на трикутниках ритмічні малюнки, які б відповідали іменам однокласників, ті мають розпізнати свої імена.

III. Актуалізація знань учнів про календарно-обрядові пісні - колядки, щедрівки. Відкриття теми уроку.

1. Гра "Ми вправніші"

Учні розподіляються на групи. Кожній вручається бутафорська ялинка, прикрашена іграшками-аркушами. На аркушах написані окремі літери та склади слів ЩЕ-Д-РІ-В-КІ, К-О-Л-Я-Д-К-И. Діти складають слова, шикуються у потрібному порядку, щоб прочитати їх, а згодом - презентувати.

Учитель.

Ось скарбничка зазвучала -

І щедрівки, і колядки на урок до нас примчали!

(Тему уроку записати на дошці.)

2. Презентація щедрівок та колядок

Групи презентують свої слова щедрівок і колядок, розповідають, що їм відомо про ці пісні. Дозволяється командам допомагати одна одній. Відповіді занотуються Морозенками, представниками від команд. Морозенки прикріплюють сніжинки-оцінки на бутафорські ялинки, підраховують, оголошують результати роботи команд, відзначають найзмістовніші повідомлення.)

Очікувані відповіді з доповненнями учителя:

1. Календарні обряди в Україні тривали практично цілий рік, плавно переходячи з сезону в сезон.

2. Зимовий цикл обрядів починається 21 грудня з так званого "введення", що означало введення літа в зиму. Це день зимового сонцестояння, він - найкоротший у році. Сонце у цей день найбільш слабке, воно "вмирає", а людина зобов'язана йому допомогти відродитися, піднятися знову, бо це ніби старий рік минає, а людина допомагає прийти новій силі - новому року. У народі символом такого циклічного круговороту часу є обряд водіння Кози, коли вона "вмирає", а потім "воскресає".

3. Господарі, в оселі яких Коза ходить, повинні щедро обдаровувати її і щедрувальників, бо Коза приносить в дім добробут.

4. 7 січня збиралися колядники, ватаги ходили селом і співали колядки. Колядки - пісні заклинання, вони обожнювали небесні сили природи, Ісуса Христа. Ці співанки були магічними, тому господарі щедро дякували колядникам їжею.

5. Із 13 на 14 січня - це вечір Святого Василя (старий Новий рік), співалися щедрівки.

6. Щедрівки - це величальні пісні з елементами театралізації. А 14 січня вранці хлопчики від 7 до 14 років виконували обряд "посипання" - сіяли зерно на щастя, на здоров'я, на Новий рік. Це дійство теж вважалося магічним.

IV. Поглиблення знань учнів з теми.

1. Інсценізація творчої групи "Щедрий вечір"

Учитель. Уявіть, що з хати в хату йдуть ватаги щедрувати! До класу заходять ряжені: Береза-міхоноша (хлопець в українському вбранні зі спеціальним атрибутом влади - посохом, прикрашеним зіркою), до його обов'язків входить збирання подарунків від господарів; дівчата-щедрувальниці у квітчастих хустках; Василь в українському вбранні, що веде на ланцюгу Козу (хлопець в масці кози); Музикант; Кінь; Ведмідь.

Усім учням-глядачам роздаються надруковані тексти пісень. Щедрувальники пританцьовують, ведуть пісні. Всі, приєднуючись до ряжених, підспівують.)

Виконується щедрівка "Чи дома, дома пан господар?"

Чи дома, дома пан господар?

Приспів: Щедрий вечір, добрий вечір!

Добрим людям на здоров'я! (Приспів повторюється.)

А я знаю, що він дома.

Сидить же він кінець стола.

А на ньому шуба люба.

А на шубі поясок.

А на поясочку калиточка.

А в тій калиточці сім шеляжечків.

Сьому, тому по шеляжечку.

А нам, братці, по пиріжечку.

Щедрувальник 1-й.

Добрий вечір, люди, в році новому,

Щастя ми бажаєм вашому дому!

Щедрувальник 2-й.

Як живете, господароньку?

Як живете? Говоріть з нами, щедрувальниками!

(Учні - господарі відповідають.)

Щедрувальник 3-й.

Благослови нам, хазяїне, щедрівки співати,

Сей дім звеселяти, і господаря, і господиню,
 І велику їх родину! (Господарі дозволяють.)
 Співають всі разом.
 Добрий вечір, щедрий вечір,
 Цьому дому на весь вечір!
 Добрий вечір, господарю,
 Винось нам ковбасок пару.
 Господине, коло пічки
 Пошукай нам перепічки.
 Винось сала, не скупись,
 Щоб твій ячмінь уродився,
 Щоб нажали сто кіп жита,
 Щоб сім'я вся була сита!
 Щедрувальник 4-й.
 Щастя дорослим, втіхи малечі.
 Всім добрий вечір, всім щедрий вечір!
 (Щедрувальники і весь клас співають укр. нар. пісню
 "Щедрик", "Ой сивая та і зозуленька".)

Василь.

Дозвольте Козі зайти до вашого дому поскакати,
 Доброго здоров'я та багатого врожаю побажати!
 (Дозволяють.)

Станьте в ряд, я Козу веду,
 Де Коза ходить, там жито родить.
 (До Кози) Підійди-но, Кізенько, ближче,
 Уклонися господарям нижче (Коза кланяється).
 (Щедрувальники стають навкруг Кози, співають
 ,пританцьовують.)

Де Коза ходить, там жито родить,

Де не буває, там вилягає.

Де Коза туп-туп, там жита сім куп.

Де Коза ногою, там жито копою.

Де коза рогом, там жито стогом!

(Коза поступово слабне, падає, вдає, що помирає.

Усі намагаються їй допомогти, пробують лікувати, просять
 підвестися, але марно. Здогадуються, що їй треба чимось
 дуже смачним погостувати. Господар і господиня
 пригощають Козу яблуками, бубликами, капустою, вносять
 мірку жита, підносять ковбасу.)

Щедрувальник 5-й.

Чим же вони тебе, Кізенько, жалують?

Дадуть мірку жита, щоб Коза була сита?

Чи мірку вівса, і зверху ковбаса?

А коли мало, то ще й кусок сала,

Щоб наша Коза весела стала та й поскакала!

(Коза пробує ласощі, жвавніше частунки кладе у
 торбину міхоноші і з новою силою стає до танцю. Пісня
 "Де Коза ходить" повторюється. До щедрувальників
 приєднуються всі бажуючі. Згодом, користуючись
 надрукованими текстами пісень, учні разом із
 щедрувальниками співають укр. нар. пісню "Слава нашим
 господарям", інсценівка завершується.)

Слава нашим господарям, що так гарно нас
 приймали.

Приспів: Щедрий вечір, добрий вечір,

Добрим людям на здоров'я!

Що так гарно нас приймали, медом- пивом
 частували.

Хай же буде ця зустріч між нами не остання.

Многі літа вам прожити нам бажаем на прощання.

2. Бесіда на логіку мислення "Хвилинка "хитрих" запитань".

- Якими настроями наповнені щедрівки та
 колядки?

- Які особливості народних пісень найвиразніше
 проявилися в календарно-обрядових піснях зимового
 циклу?

- Чому посох міхоноші прикрашали саме зіркою?

- Навіщо господарі щедро обдаровували
 щедрувальників?

- У щедрівках згадується ластівочка. З чим це
 пов'язано? (Обряд щедрування тягнеться ще з
 язичницьких часів, а тоді новий рік відзначали навесні - у
 березні, коли прилітали птахи.)

- Як пояснити дивну поведінку тварини -
 "помирання" та "воскресіння" Кози?

(Відповіді учнів заносяться до "Копілки знань".)

Очікувані відповіді учнів із доповненнями вчителя

Щедрування - основна подія Щедрого вечора та Нового
 року. Це був церемоніальний обхід хат із побажанням щастя,
 здоров'я, благополуччя членам сім'ї. Активно щедрували
 хлопці, дівчата, жінки, а також діти. Господар щедро
 обдаровував щедрувальників, щоб задобрити природні сили.
 Щедрівки були магічними, сприяли благополуччю в
 господарстві, додавали здоров'я членам родини, охороняли
 домашнє вогнище від усіяких "злих духів" та "нечистої сили".

Зірка на посоху міхоноші - символ народження Ісуса
 Христа, адже віфлеємська зірка першою провістила про
 прихід на землю Спасителя.

3. Рефлексія "Співацький марафон"

Учні стають у велике коло. По черзі виспівують відомі
 їм колядки та щедрівки. Хто не справився із завданням -
 сідає за парту, щоб пригадати щедрівку чи колядку та
 повернутися знову в коло гравців, інші ж продовжують
 марафон. Перемагає той, хто за відведений на гру проміжок
 часу, заспіває найбільше співанок. "Копілка знань" (хлопчик
 і дівчинка) веде облік, оголошує найкращих співаків серед
 хлопчиків та дівчаток.

4. Творче завдання. Танцюємо "Метелицю" (див. урок "Українські народні танці")

Діти залишаються стояти в колі. До традиційних рухів
 "Метелиці" учням пропонується додати власну імпровізацію.
 По закінченні - визначають найкращого танцюриста.

Учитель. Учні, вина уроці гарно щедрували, колядували,
 а це значить, що міх вщерть наповнився дарунками.
 Традиційно раніше діяли так. Нащедровані гроші
 щедрувальники віддавали на потреби церкви, а ласощами
 смакували на влаштованому масовому гулянні. Там було
 багато музики, пісень і танців. Уявімо себе на такому гулянні,
 де вирують витівки і танцюють "Метелицю". (Діти танцюють.)

V. Підсумок уроку. Оцінювання

- Продовж речення. "Про щедрівки, колядки,
 щедрування колядування я знаю те, що..."

- Оцінювання роботи учнів за результатами "Копілки
 знань" (перфокарти класу)

Слово вчителя. Ми сьогодні переконалися, що
 традиційна різдвяно-новорічна обрядовість українців
 надзвичайно багатоманітна. Вона виражала і виражає
 споконвічні прагнення хлібороба, господаря, щоб
 забезпечити щастя і добробут у родині, відвести
 зло, передбачити майбутнє і вплинути на нього. Святки
 сприяли зміцненню родини, вони організували громаду.
 Ми хочемо, щоб і сьогодні новорічні свята допомогли нам
 згуртуватися, здружитися, поріднитися для зміцнення та
 процвітання нашої великої української нації. І хай ведуть нас
 по житті святкові, напоєні добром і огорнені любов'ю,
 українські колядки та щедрівки. То дай нам, Боже, у хаті
 ситно, а в дворі прибитно!

Учні виходять із класу під українську народну пісню
 "Забілів від снігу гай".

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ростовський О.Я. Методика викладання музики
 в початковій школі. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан,
 2000. - 128с.
2. Букрєєва Г.Б. Цікава музика. Музично-дидактичні
 ігри. 5-8 класи. Навчальний посібник для учнів основної
 школи. - Тернопіль. Навчальна книга - Богдан, 2008. - 126с.
3. Майорова О. Українські танці // Мистецтво та
 освіта, 2000 - №4. - С.26-37.
4. Кирдан Б.П., Омельченко А.Ф. Народні співці -
 музиканти на Україні. - Київ: Муз. Україна, 1980. - 47с.
5. Верховинець В. Теорія українського танцю.
 Глушко М.С., Чабаненко О.А. Колядки та щедрівки. -
 Київ: Музична Україна, 1991. - 129с.
6. Москоєнко Н.П. Власні римовані рядки-
 експромти до уроків.

МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ

